

**Työtapaturmasta johtuneiden syy-yhteyskysymysten
ratkaiseminen vakuutusosoikeudessa.**

Turun yliopisto
Oikeustieteellinen tiedekunta
Työoikeus
Pro Gradu -tutkielma
Kesäkuu 2018
Mari Koskinen 512 041

TURUN YLIOPISTO
Oikeustieteellinen tiedekunta

MARI KOSKINEN: Työtapaturmasta johtuneiden syy-yhteyskysymysten ratkaiseminen vakuutusoikeudessa.

Pro gradu -tutkielma, XVI + 74 s.

Työoikeus

Kesäkuu 2018

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin Originality Check -järjestelmällä.

Tiivistelmä

Pro gradu -tutkielmassa tarkastellaan 1.1.2016 voimaan tulleen työtapaturma- ja ammattitautilain syy-yhteyttä koskevan 16 §:n, sekä vakuutus päätöksistä käydyn yhteiskunnallisen keskustelun johdattamana työtapaturmasta johtuneiden syy-yhteyskysymysten käsittelyä ja ratkaisemista vakuutusoikeudessa. Tutkimus tehtiin lainopin menetelmin perehtymällä oikeustieteelliseen kirjallisuuteen ja artikkeleihin, sekä myös muiden tieteiden syy-yhteyttä ja kausaliteettia koskevaan lähdeaineistoon. Tutkimuksessa analysoitiin työtapaturman syy-yhteyskysymystä koskeneet vakuutusoikeuden julkaisemattomat päätökset vuodesta 2012 tammikuuhun 2018.

Tutkimuksessa kiinnitettiin huomiota erityisesti seuraaviin kysymyksiin: Millä keinoin syy-yhteys työtapaturmakontekstissa voidaan osoittaa? Minkälaista näyttöä tutkituissa vakuutusoikeuden päätöksissä esitettiin, miten vakuutusoikeus sitä tulkitse, ja minkälaisiin johtopäätöksiin VakO päätyi? Päätösten lopputulokset tilastoitiin, ja niitä verrattiin korkeimman oikeuden ratkaisukäytäntöön. Koska KKO:n ennakkoratkaisuja tulisi alemmissa oikeusasteissa noudattaa, niin vakuutusoikeuden syy-yhteysargumentaatiota peilattiin prejudikaateissa ilmaistuun linjaan syy-yhteyden arvioimisesta.

Vakuutusoikeuden ratkaisut poikkesivat KKO:n päätöksistä sekä näyttöharkinnaltaan, että lopputulokseltaan. Vakuutusoikeuden tiukka linja lain ja oikeuskäytännön mukaisen *todennäköisen syy-yhteyden* toteamisessa jatkuu KKO:n antamista lukuisista ennakkopäätöksistä huolimatta. Johtopäätöksenä todettiin, että valittajan asema syy-yhteyskysymyksissä vakuutusoikeudessa on heikko. Valittajana oli yleensä vakuutettu. Yhtään valitusta ei hyväksytty kokonaisuudessaan. Voitiin päätellä, että osapuolten voimavarojen välillä on epäsuhta, varsinkin jos valittaja hoiti asiaa ilman avustajaa. Edellä mainituista huomioista johtuen kirjoitettiin tutkimuksen loppuun vielä luku, joka koskee vakuutetun asemaa työtapaturman jälkeen. Luvussa kartoitettiin niitä ongelmia, joita vakuutetut tutkittujen tapausten perusteella korvauskäsittelyssä kohtaavat.

Asiasanat

syy-yhteys, kausaliteetti, työtapaturma, vakuutusoikeus, tapaturmakorvaus, lakisääteinen tapaturmavakuutus, työtapaturmavakuutus, työtapaturma- ja ammattitautilaki, tapaturmavakuutuslaki, ansionmenetys, haittakorvaus, perustoimeentulon turva

SISÄLLYS

SISÄLLYS	III
LÄHTEET	VI
Lyhenteet	XV
Kaaviot.....	XVI
1 JOHDANTO	1
1.1 Tausta	1
1.2 Tutkimuskysymykset ja metodit.....	1
1.3 Tutkielman rakenne	4
2 LAINSÄÄDÄNTÖ	5
2.1 Tapaturmavakuutuslaki	5
2.1.1 Tapaturmavakuutuslain vaiheita	5
2.1.2 Laista yleisesti	6
2.1.3 Syy-yhteyden arviointi tapaturmavakuutuslain mukaan	6
2.2 Työtapaturma- ja ammattitautilaki	7
2.2.1 Taustaa.....	7
2.2.2 Laista yleisesti	8
2.2.3 Syy-yhteys, 16 §	9
2.2.4 Mahdollisia ongelmia ja puutteita.....	10
3 TYÖTAPATURMAVAMMAN KORVAAMINEN	11
3.1 Lakisääteinen vakuutus työnantajan velvollisuutena	11

3.2 Työtaturmavamman korvaamisen edellytykset.....	12
3.2.1 Tapaturman käsite	12
3.2.2 Milloin tapaturma on työtaturma?.....	14
3.2.3 Syy-yhteysvaatimus	15
3.3 Työtaturma, ammattitauti, vai työliikekipeytyminen?	15
3.4 Lakisääteisestä vakuutuksesta maksettavat korvaukset	17
3.5 Vakuutusyhtiön päätöksestä valittaminen ja muutoksenhaku.....	18
4 SYY-YHTEYS	20
4.1 Syy-yhteydestä eri tieteenaloilla	20
4.2 Oikeudellinen syy-yhteys vahinkotapauksissa.....	21
4.3 Lääketieteellinen syy-yhteysarviointi	25
5 SYY-YHTEYS VAKUUTUSOIKEUDESSA.....	28
5.1. Tutkitut tapaukset	28
5.1.1 Tapausjoukon rajaaminen.....	29
5.1.2 Syy-yhteysharkinnan kohteena olleet vammat tai oireet.....	30
5.1.3 Valittajien vaatimukset	35
5.1.4 Pääasian lisäksi ratkaistuja asioita	36
5.1.5 Avustajan käyttö	39
5.2 Vakuutusosoikeuden päätösten lopputulos.....	40
5.3 Syy-yhteyden näyttöharkinta	43
5.3.1 Vakuutetun esittämä näyttö	43
5.3.2 Vakuutusosoikeuden argumentaatio syy-yhteyksymyksessä.....	46

5.3.3 Syy-yhteyden näyttökynnyksestä.....	51
5.4 Vakuutusosoikeuden syy-yhteyspäätökset verrattuna korkeimman oikeuden ratkaisukäytäntöön	52
5.4.1 Syy-yhteysratkaisut korkeimmassa oikeudessa.....	52
5.4.2 Ratkaisukäytäntöjen vertailua	56
6 VAKUUTETUN ASEMA	61
6.1 Korvauskäsittelyn riskit vakuutetun näkökulmasta	61
6.1.1 Järjestelmän monimutkaisuus.....	62
6.1.2 Korvausten saaminen	62
6.1.3 Käsittelyn määräajat, pituus ja hinta	64
6.1.4 Näyttövaikeudet ja näyttökynnyksen korkeus	66
6.2 Riskien minimoiminen	67
6.3 Mikä taho turvaa perustoimeentulon?	69
7 JOHTOPÄÄTÖKSET	70

LÄHTEET

Kirjalliset lähteet

Aaltonen, Pirjo: Lääketieteellisen lausunnon merkityksestä oikeudellisessa päätöksenteossa. Julkaisussa Asiantuntemustieto ja asiantuntijat oikeudessa. Helsingin hovioikeus, 2011.

Eerola, Mervi: Kausaalipäätely havainnoivissa tutkimuksissa. Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti. 51/2014, s. 232–242.

Freeman, MD – Cahn, PJ – Franklin FA: Applied Forensic Epidemiology, Part 1: Medical Negligence. OA Epidemiology 2014 Jan 18;2(1):2. OA Publishing London 2014.

<http://www.oapublishinglondon.com/images/article/pdf/1401362978.pdf>

(luettu 3.3.2018)

Heliövaara, Markku – Tola, Sakari: Syysuhteet vakuutuslääketieteessä. Teoksessa *Aro, Timo – Huunan-Seppälä, Antti – Kivekäs, Jukka – Tola, Sakari – Torstila, Ilkka (toim.)*: Vakuutuslääketiede. 2., uudistettu painos Kustannus Oy Duodecim, Saarijärvi 2004.

Harmo, Hanna: Monimuotoinen paikallinen kipuoireyhtymä (CRPS). Aikakauskirja Duodecim. 11/2016, s. 1075–1076.

Hemmo, Mika: Velvoiteoikeuden perusteet. Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta. Unigrafia Oy, Helsinki 2018.

Hemmo, Mika: Vahingonkorvausoikeus. Talentum, Helsinki 2005.

Holland, Paul W.: Statistics and Causal Inference. Journal of the American Statistical Association, Vol. 81, No. 396 (Dec., 1986), s. 945- 960.

<http://courses.washington.edu/pharm532/documents/syllabus/9sk%20holland.pdf> (luettu: 27.10.2017).

Hume, David: Treaties of Human Nature: Being an Attempt to Introduce the Experimental Method of Reasoning into Moral Subjects. The Floating Press, 2009 (first published in 1740).

<https://ebookcentral.proquest.com/lib/kutu/reader.action?docID=435863#>

(luettu 28.10.2017).

Klemetti, Sanna-Maria: Oikeudellisten konstruktioiden kinetiikka: rakenneanalyttinen tutkimus. Väitöskirja. Itä-Suomen Yliopisto, Joensuu 2014.

Korpilahti, Marja – Kukkonen, Sirpa – Mikkola, Juha – Siitonen, Teuvo: Kuntoutus ja vakuutus. Työtapaturmat, liikennevahingot ja työeläke. Finanssi- ja vakuutuskustannus Oy, Yliopistopaino, Helsinki 2009.

Kukkonen, Sirpa – Karmavalo, Terttu: Työtapaturmakirja. Työtapaturmien ja ammattitautien korvaus- ja vakuutusasiat. Finanssi- ja vakuutuskustannus Oy, Vammalan kirjapaino, Sastamala 2010.

Mänttari, Mika – Nyysölä Mikko: Työtapaturma- ja ammattitautivakuutus. Talentum pro, Helsinki 2016.

Norio-Timonen, Jaana: KKO 2016:3 Työmatkatapaturma ja aivovamma. Teoksessa Timonen, Pekka (toim.): KKO:n ratkaisut kommentein 2016:I. Alma Talent Oy, Helsinki 2016. (luettu Alma Talent Fokus -verkkokirjastossa).

Norio-Timonen, Jaana: Miksi työtapaturmien syy-yhteyskysymykset työllistävät korkeinta oikeutta? Defensor Legis N:o 6/2014, s. 853–868.

Norio-Timonen, Jaana: Havaintoja korkeimman oikeuden vuosien 1998-2010 työtapaturma- ja ammattitautiratkaisuista. Teoksessa Norio-Timonen, Jaana (toim.): Työtapaturma- ja ammattitautiasiat KKO:n oikeuskäytännössä 1998–2010. Alma Talent Oy, Helsinki 2011.

Norio-Timonen, Jaana: Vakuutuksenantajan vastuu vakuutustapahtumasta. Talentum, Jyväskylä 2003.

Norros, Olli: Velvoiteoikeus. Alma Talent Oy, 2012.

Nuutila, Ari-Matti: Rikosoikeudellinen huolimattomuus. Lakimiesliiton kustannus, Gummerus kirjapaino Oy, Jyväskylä 1996.

Portin, Petter: Syyn ja seurauksen käsitteet biologiassa. Tieteessä tapahtuu 4/2012, s. 15–18.

Saarelma, Osmo: Piiskaniskuvamma (whiplash, niskan retkahdusvamma). Lääkärikirja Duodecim 2.8.2017. Kustannus Oy Duodecim, 2018. http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=dlk00850 (Luettu 1.5.2018).

Saarnilehto, Ari: Syy-yhteys henkilövahingossa. Oikeustieto 2/2007, s. 2–4.

Saarnilehto, Ari: Todistustaakasta vahingonkorvausasioissa. Teoksessa *Saarnilehto, Ari (toim.): Ehdon sovittelusta, todistelusta, vahingonkorvauksesta. Velvoiteoikeudellisia kirjoituksia I*. Turun yliopisto, Turku 2010.

Ståhlberg, Pauli – Karhu, Juha: Suomen vahingonkorvausoikeus. Alma Talent Oy, 2013.

Suppes, Patrik: A Probabilistic Theory of Causality. Societas Philosophica Fennica, North-Holland Publishing Company, Helsinki 1970.

Tenovuo, Juliana: Lääketieteellisen syy-yhteyden arviointi vakuutus oikeudessa – mikä johtaa korkeimman oikeuden ja vakuutus oikeuden linjaeroihin? Pro gradu - tutkielma. Turun yliopisto, Turku 2015. EDILEX Edita Publishing Oy, 2016.

Töttö, Pertti: Syvällistä ja pinnallista. Teoria, empiria ja kausaalisuus sosiaalitutkimuksissa. Vastapaino, Gummerus kirjapaino Oy, Saarijärvi 2004.

Ullakonoja, Vesa: Työtaturmat ja ammattitaudit. Teoksessa *Koskinen, Seppo – Kairinen, Martti – Nieminen, Kimmo – Nordström, Kim – Ullakonoja, Vesa – Valkonen, Mika*: Työoikeus, juridiikka. Alma Talent, Helsinki 2017. (luettu Alma Talent Fokus -verkkokirjastossa)

Virallislähteet

HE 309/1993 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta.

HE 277/2014 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle työtaturma- ja ammattitautilainin ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi.

Oikeuskäytäntö

C-318/13 *Korkeimman hallinto-oikeuden ennakkoratkaisupyyntö* 3.9.2014.
ECLI:EU:C:2014:2133.

ECHR *Andersson v Sweden* 7.12.2010, Application no. 17202/04.

KKO 1995:53

KKO 2005:115

KKO 2010:65

KKO 2010:73

KKO 2011:29

KKO 2012:12

KKO 2012:73

KKO 2012:92

KKO 2012:97

KKO 2013:7

KKO 2013:8

KKO 2013:29

KKO 2013:99

KKO 2014:8

KKO 2014:15

KKO 2014:33

KKO 2016:3

KKO 2016:93

KKO 2017:96

VakO 28.11.2012. Dnro 2098/2012/4328

VakO 22.1.2013. Dnro 2845/2012/260

VakO 22.1.2013. Dnro 3314/2012/265
VakO 26.2.2013. Dnro 3249/2011/679
VakO 5.3.20013. Dnro 5575/5011/807, 5576/2011/
VakO 4.6.2013. Dnro 5509/2012/1785
VakO 20.8.2013. Dnro 5119/2012/2411
VakO 27.8.2013. Dnro 4004/2012/2530
VakO 8.10.2013. Dnro 4506/2012/3211
VakO 22.10.2013. Dnro 261/2013/3355
VakO 5.11.2013. Dnro 5080/2012/3615, 4640/2013/
VakO 12.11.2013. Dnro 5986/2012/3718
VakO 17.12.2013. Dnro 1639/2013/4216
VakO 11.11.2014. Dnro 4680/2013/4123
VakO 10.11.2015. Dnro 4258/2014/4099
VakO 12.1.2016. Dnro 687/2015/117
VakO 29.9.2016. Dnro 4932/2015/3975
VakO 31.3.2016. Dnro 2359/2015/1293
VakO 22.3.2016. Dnro 5306/2015/1211
VakO 31.3.2016. Dnro 3599/2015/1169
VakO 9.3.2016. Dnro 553/2015/988
VakO 7.3.2016. Dnro 809/2015/925
VakO 29.9.2016. Dnro 3707/2014/3950
VakO 1.11.2016. Dnro 5055/2015/4451
VakO 23.11.2016. Dnro 6185/2014/4844
VakO 25.1.2017. Dnro 3410/2015/399
VakO 7.2.2017. Dnrot 1192/2015/657, 1193/2015/657, 1194/2015/657
VakO 6.3.2017. Dnro 5964/2015/1148
VakO 10.3.2017. Dnro 3124/2015/1289
VakO 11.4.2017. Dnrot 1030/2016/1905, 1031/2016–1037/2016
VakO 2.5.2017. Dnro 1070/2016/2210
VakO 10.5.2017. Dnro 1552/2016/2332
VakO 5.9.2017. Dnro 2449/2016/3936
VakO 19.9.2017. Dnrot 4357/2016/4202, 4358/2016/4202
VakO 25.9.2017. Dnro 1515/2016/4311
VakO 4.10.2017. Dnro 239/2017/4571
VakO 9.10.2017. Dnro 1814/2017/4623

VakO 23.10.2017. Dnro 4417/2016/4816

VakO 3.11.2017. Dnro 5626/2016/5128

VakO 8.12.2017. Dnro 5595/2015/5769, 5596/2015/5769

VakO 15.1.2018. Dnrot 1059/2017/265, 1060/2017/265

VakO 22.1.2018. Dnro 1852/2017/408

VakO 22.1.2018. Dnro 3517/2016/407.

Mietinnöt ja selvitykset

Lääkäriliitto: Lääkärintodistuksen kirjoittaminen. Ohjeisto, hyväksytty 2010, päivitetty 2016.

<https://www.laakariliitto.fi/edunvalvonta-tyoelama/liiton-ohjeet/laakarintodistus/>
(luettu 27.2.2018).

Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto Valvira: Ohjeita asiantuntijoille. Julkaistu 2009, päivitetty 2017.

http://www.valvira.fi/terveydenhuolto/valvonta/ammattihenkiloiden_valvonta/pysyvrat_asiantuntijat/ohjeita_asiantuntijoille (luettu 3.3.2017).

Tapaturma-asiain korvauslautakunta: Tapaturma-asiain korvauslautakunnan ohje kiertäjäkalvosimen repeämän korvauseriaatteista. Kiertokirje 8/97. 1997.

Tapaturma-asioiden muutoksenhakulautakunta: Tapaturma-asioiden muutoksenhakulautakunnan toimintakertomus ja tilastot. Päivitetty 2018.

<http://www.tapaturmalautakunta.fi/fi-FI/Esittely/Toimintakertomus>
(luettu 1.5.2018)

Tilastokeskus: Työtapaturmia 127 000 Suomessa vuonna 2015. 2017.

https://www.stat.fi/til/ttap/2015/ttap_2015_2017-11-30_tie_001_fi.html
(luettu 1.5.2018)

Tjänstemannens centralorganisation TCO: TCO granskar.

Arbetskadeförsäkringen behöver genussäkras och förbättras. 2014.

Rissanen, Mikko – Kaseva, Elina: Menetetyn työpanoksen kustannus. Sosiaali- ja terveysministeriön työsuojeluosasto toimintapolitiikkayksikkö strateginen suunnittelu – ryhmä 2014.

<http://stm.fi/documents/1271139/1332445/Menetetyn+ty%C3%B6panoksen+ku+stannus+2+%282%29+%282%29.pdf/63af9909-0232-474d-bf2e-aa4c50936c33>

(luettu 15.10.2017)

Vakuutusosoikeus: Tilastotietoja. 2018.

<http://www.vakuutusosoikeus.fi/fi/index/ajankohtaista/tilastotietoja.html>

(luettu 1.5.2018)

Muut lähteet

Asianajajaliitto: Asianajajaliitto huolissaan vakuutusosoikeuden ratkaisuihin.

Tiedote, 7.3.2011.

https://www.asianajajaliitto.fi/viestinta/tiedotteita_ja_lausuntoja/arkisto/2011/asianajajaliitto_huolissaan_vakuutusosoikeuden_ratkaisuihin.3759.news

(luettu 26.5.2018)

Finanssivalvonta: Pankki- ja vakuutuspalvelujen ja -tuotteiden valvonta. 2015.

http://www.finanssivalvonta.fi/fi/Valvonta/MarkkinaValvonta/pankki_vakuutus_tuotteiden_valvonta/Pages/Default.aspx (luettu 1.5.2018)

Försäkringskassan: Om du inte är nöjd.

https://www.forsakringskassan.se/omfk/dina_rattigheter_och_skyldigheter/om_du_inte_ar_nojd (luettu 28.5.2018)

Eduskunnan oikeusasiamies: Mistä voi kannella?

<https://www.oikeusasiamies.fi/fi/mista-voi-kannella-> (luettu 1.5.2018)

Eläketurvakeskus: Ennakoilmoitus- ja neuvottelumenettely Kelan kanssa. 2016.

https://www.tyoelakelakipalvelu.fi/telppublishing/vepa/document.faces?document_id=308266 (luettu 15.5.2017)

Kela: Päätöksestä valittaminen. Päivitetty 2018.

<http://www.kela.fi/paatoksesta-valittaminen> (luettu 12.5.2018)

Silminnäkijä: Vakuutusyhtiön hylkäämät. Ohjelma, Yle TV2, 30.10.2014.

<https://yle.fi/uutiset/3-7531888> (luettu 26.5.2018)

Sosiaali- ja terveysministeriö: Usein kysyttyä työttömyysturvan aktiivimallista.

<http://stm.fi/usein-kysyttya-tyottomyysturvan-aktiivimallista> (luettu 15.5.2018)

Sääntö-Suomi: Vaikeasti vammautunut Saara, 25, taistelee korvauksista:

"Vakuutusyhtiö kumoaa maan johtavien neurologien lausunnot". Ohjelma, MTV,

21.11.2017. [https://www.mtv.fi/tv/ohjelmat/saanto-](https://www.mtv.fi/tv/ohjelmat/saanto-suomi/uutiset/artikkeli/vaikeasti-vammautunut-saara-25-taistelee-korvauksista-vakuutusyhtio-kumoaa-maan-johtavien-neurologien-lausunnot/6664694#gs.TKhDIh8)

[suomi/uutiset/artikkeli/vaikeasti-vammautunut-saara-25-taistelee-korvauksista-](https://www.mtv.fi/tv/ohjelmat/saanto-suomi/uutiset/artikkeli/vaikeasti-vammautunut-saara-25-taistelee-korvauksista-vakuutusyhtio-kumoaa-maan-johtavien-neurologien-lausunnot/6664694#gs.TKhDIh8)

[vakuutusyhtio-kumoaa-maan-johtavien-neurologien-](https://www.mtv.fi/tv/ohjelmat/saanto-suomi/uutiset/artikkeli/vaikeasti-vammautunut-saara-25-taistelee-korvauksista-vakuutusyhtio-kumoaa-maan-johtavien-neurologien-lausunnot/6664694#gs.TKhDIh8)

[lausunnot/6664694#gs.TKhDIh8](https://www.mtv.fi/tv/ohjelmat/saanto-suomi/uutiset/artikkeli/vaikeasti-vammautunut-saara-25-taistelee-korvauksista-vakuutusyhtio-kumoaa-maan-johtavien-neurologien-lausunnot/6664694#gs.TKhDIh8) (luettu 26.5.2018)

TE-palvelut: Työnhakijan työttömyysturva. Esite, 2018.

https://www.te-palvelut.fi/te/fi/pdf/esitteet/tyottomyysturva_esite.pdf

(luettu 16.5.2018)

Tieteen termipankki: inus-ehto. 2016.

<http://tieteentermipankki.fi/wiki/Filosofia:inus-ehto> (luettu 28.10.2017)

Tieteen termipankki: kausaliteetti. 2016.

<http://tieteentermipankki.fi/wiki/Filosofia:kausalityetti> (luettu 26.10.2017)

Tieteen termipankki: premissi. 2016.

<http://www.tieteentermipankki.fi/wiki/Filosofia:premissi> (luettu 14.10.2017)

Tieteen termipankki: determinismi. 2018.

<http://www.tieteentermipankki.fi/wiki/Filosofia:determinismi> (luettu 3.3.2018)

Tulokas, Mikko: Korkeimman oikeuden tuomioiden prejudikaattimerkitys ja tuomioiden perustelut. 2013.

<http://korkeinoikeus.fi/fi/index/muutoksenhakijalle/korkeimmanoikeudentuomioidenprejudikaattimerkitysjaatuomioidenperustelut.html> (luettu 25.5.2018)

Vakuutusoikeus: Käsittelyvaiheet. 2017.

<http://www.vakuutusoikeus.fi/fi/index/muutoksenhakijalle/kasittelyvaiheet.html>

(luettu 16.5.2018)

Vakuutusosikeus: Asian ratkaiseminen. 2017.

http://www.vakuutusosikeus.fi/fi/index/muutoksenhakijalle/istunnot_0.html

(luettu 16.5.2018)

Virolainen, Jyrki: Tätä kaikki asianomaiset noudattakoot (T.k.a.n.). 2010.

<http://jyrkivirolainen.blogspot.fi/2010/03/239-tata-kaikki-asianomaiset.html>

(luettu 26.5.2018)

von Scheele, Calle: "Jag vet inte vad ett 'normalt förekommande arbete' är".

Arbetarskydd 4.12.2017. [https://www.arbetarskydd.se/nyhetsarkiv/jag-vet-inte-](https://www.arbetarskydd.se/nyhetsarkiv/jag-vet-inte-vad-ett-normalt-forekommande-arbete-ar-6886366)

[vad-ett-normalt-forekommande-arbete-ar-6886366](https://www.arbetarskydd.se/nyhetsarkiv/jag-vet-inte-vad-ett-normalt-forekommande-arbete-ar-6886366) (luettu 28.5.2018)

von Scheele, Calle: TCO kräver granskning av Försäkringskassan.

Arbetarskydd 14.12.2017. [https://www.arbetarskydd.se/nyhetsarkiv/tco-kraver-](https://www.arbetarskydd.se/nyhetsarkiv/tco-kraver-granskning-av-forsakringskassan-6888971)

[granskning-av-forsakringskassan-6888971](https://www.arbetarskydd.se/nyhetsarkiv/tco-kraver-granskning-av-forsakringskassan-6888971) (luettu 28.5.2018)

Yle uutiset 8.8.2012: Oikeusprofessori arvostelee vakuutusosikeuden päätösten

perusteluja. <https://yle.fi/uutiset/3-6247279> (luettu 26.5.2018)

Yle uutiset 2.7.2017: "Vakuutusyhtiöt mustamaalasioivat, työ tehtiin

mahdottomaksi" – maan tunnetuimman aivovammojen kuntoutuspaikan lääkärit

lähtivät. <https://yle.fi/uutiset/3-9695965> (luettu 20.2.2018)

Yle uutiset 3.7.2017: Aivovammapotilaiden korvauksista tiukka väittely A-

studiossa: "Vakuutusyhtiö kiistää kaiken sen mikä on mahdollista".

<https://yle.fi/uutiset/3-9703548> (luettu 20.2.2018)

Lyhenteet

FINE	vakuutus- ja rahoitusneuvonta
ECHR	European Court of Human Rights
HE	hallituksen esitys
KELA	kansaneläkelaitos
KKO	korkein oikeus
OK	oikeudenkäymiskaari
PL	perustuslaki
STM	sosiaali- ja terveysministeriö
Tako	tapaturma-asiain korvauslautakunta
Tamla	tapaturma-asioiden muutoksenhakulautakunta
TapVL	tapaturmavakuutuslaki 608/1948
TyTAL	työtapaturma- ja ammattitautilaki 459/2015
TE-toimisto	työ- ja elinkeinotoimisto
VakO	vakuutusoikeus

Kaaviot

Kaavio 1. Käsitellyissä tapauksissa esiintyneiden oireiden laatu tai sijainti pääasiallisen valitusperusteen mukaan.

Kaavio 2. Työtapaturman syy-yhteyskysymystä koskevan valituksen menestyminen vakuutusoikeudessa 1/2012–1/2018.

Kaavio 3. Työtapaturman syy-yhteyskysymystä koskevan valituksen menestyminen korkeimmassa oikeudessa 2012–2017 ennakkopäätösten mukaan.

Kaavio 4. Työtapaturman syy-yhteyskysymystä koskeneista valituksista vuosina 2012–1/2018 annettujen päätösten vertailu.

1 JOHDANTO

1.1 Tausta

Vakuutuksia, varsinkin lakisääteisiä työtapaturmavakuutuksia, koskevat ratkaisut, vammojen korvattavuus ja niiden syy-yhteyden arvioiminen ovat olleet viime vuosina useasti julkisen keskustelun kohteena.¹ Näkyvyyttä on saanut muun muassa usean lääkärin eroaminen aivo- ja selkäydinvammojen kuntoutuspaikka Validiasta vuonna 2017, kun siellä työskennelleiden lääkäreiden ja vakuutusyhtiöiden näkemykset diagnosoinnista ja kuntoutettavien työkyvystä olivat radikaalisti erilaiset.² Vakuutusoikeuden syy-yhteyksratkaisuja ovat julkisuudessa arvostelleet muun muassa korkeimman oikeuden presidentti, oikeustieteen professori³ ja asianajajaliitto⁴. KKO on antanut huomattavan paljon työtapaturmaa koskevia syy-yhteyksratkaisuja. Vakuutusoikeuden ratkaisukäytännön on kuitenkin nähty olevan ristiriidassa korkeimman oikeuden ennakkoratkaisujen ja kyseisten prejudikaattien tarjoaman ohjausfunktion kanssa.⁵ Tätä taustaa vasten tässä tutkimuksessa haluttiin konkreettisesti tutkia vakuutusoikeuden julkaisematonta ratkaisukäytäntöä, ja annettujen päätösten avulla tehdä johtopäätöksiä VakO:n linjasta työtapaturmia koskevien syy-yhteykskysymysten ratkaisemisessa.

1.2 Tutkimuskysymykset ja metodit

Millä perusteilla voidaan riittävällä varmuudella todeta, että tietystä tapahtumasta aiheutuu tietty seuraus, ja että ensimmäinen on jälkimmäisen syy? Mikään tieteenala ei anna kysymykseen yhtä, varmuudella oikeaa vastausta, vaikka ongelmaa on yritetty ratkaista jo vuosisatojen ajan. Vuoden 2016 tammikuussa voimaan tullut työtapaturma- ja ammattitautilaki (TyTAL 459/2015) määrittelee työtapaturmavammien syy-yhteyden arvioimista lain tasolla ensimmäisen kerran. Lain 16 §:n mukaan työtapaturman korvaaminen lakisääteisestä vakuutuksesta edellyttää *todennäköistä syy-yhteyttä* tapahtuneen vahingon ja siitä seuranneen

¹ Ks. esim. *Silminnäkijä* 2014, *Sääntö-Suomi* 2017.

² *Yle uutiset* 2.7.2017 ja 3.7.2017.

³ *Yle uutiset* 8.8.2012.

⁴ *Asianajajaliitto* 2011.

⁵ Ks. *Tenovuoto* 2015.

vamman tai sairauden välillä, jotta oikeus korvaukseen syntyy. Kaikkiin ongelmakohtiin ja tarkkoihin määrittelykriteereihin ei kuitenkaan uudesta laistakaan löydy vastausta. Aikaisemmassa laissa, eli tapaturmavakuutuslaissa (TapVL 608/1948), ei syy-yhteyden arvioimisesta ollut erillistä pykälää, mutta todennäköisen syy-yhteyden vaatimus oli vakiintunutta oikeuskäytäntöä jo tapaturmavakuutuslain aikana.

Vallinneen yhteiskunnallisen keskustelun, sekä uudehkon syy-yhteyttä koskevan lakipykälän johdattamana tässä työssä tarkastellaan työtapaturmavammoja, sekä erityisesti niiden syy-yhteysriitoja koskevaa näyttöä, ratkaisuharkintaa ja päätösten lopputulosta vakuutusoikeudessa. Tutkimus tehtiin lainopin menetelmin vakuutusoikeuden päätöksiä analysoimalla, sekä tutustumalla asiaa koskeviin lakeihin, esitöihin, oikeustieteelliseen kirjallisuuteen ja KKO:n ennakkopäätöksiin. Varsinaisen analyysin kohteena tutkimusaineistossa olivat julkaisemattomat työtapaturmakorvauksia ja syy-yhteyttä koskeneet vakuutusoikeuden päätökset vuodesta 2012 tammikuuhun 2018. Vakuutusoikeudessa etsittiin päätökset hakusanoilla vakuutusoikeuden tietokannasta, ja ne toimitettiin kirjattuna kirjeenä postitse. Henkilön tunnistamiseen johtavat yksilöivät henkilötiedot oli teksteistä salattu.

Tutkimuksessa keskityttiin erityisesti seuraavanlaisiin kysymyksiin: Millä keinoin ja minkälaisella näytöllä vakuutetun tulee täyttää näyttötaakkansa, jotta todennäköisen syy-yhteyden kynnyks ylittyy? Millaista näyttöä käsitellyissä asioissa esitettiin? Minkälaisiin tulkinta- ja ratkaisuperusteisiin VakO päätyi, millaisilla argumenteilla ja miksi? Olivatko ratkaisujen perustelut johdonmukaisia ja millaisia ne olivat suhteessa työtapaturma- ja ammattitautilain vaatimuksiin? Samalla tuodaan esiin minkälaisilla *premissillä*⁶ työtapaturman ja sen jälkeen ilmenneen vamman syy-yhteyttä koskevat ratkaisut oli perusteltu. Vakuutusoikeuden ratkaisuja vertaillaan korkeimman oikeuden samalta ajalta olevien tapaturmakorvausta ja syy-yhteyttä koskevien ennakkopäätösten kanssa. Lopuksi kartoitetaan minkälaisia ongelmia vakuutetut tutkittujen tapausten perusteella työtapaturmavamman korvaamiskäsittelyssä yleensä kohtaavat, ja esitetään mahdollisia keinoja niiden vähentämiseksi. Lisäksi

⁶ = ”päätelyssä tosi tai epätosi oletamus tai väite, josta johtopäätös johdetaan”, Tieteen termipankki, 2016.

pohditaan, toteutuuko perustuslaissa mainittu perustoimeentulon turva työtapaturmasta johtuvan työkyvyttömyyden aikana.

Työtapaturmaa, ja sen syy-yhteyskysymyksiä niin vamman ja tapaturman välillä, kuin esimerkiksi tapaturman ja työkyvyttömyyden välillä tarkastellaan tässä tutkimuksessa kansallisesti. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että kyseessä olisi yksin Suomessa esiintyvä ongelma, vaan hyvin samankaltaiset kysymykset ovat herättäneet keskustelua esimerkiksi naapurimaassa Ruotsissa. Tapaturmavakuutusjärjestelmältä on sielläkin kaivattu oikeudenmukaisuutta ja avoimuutta. Lisäksi on kiinnitetty huomiota muun muassa siihen, että vakuutetut ovat kohdanneet näyttöongelmia myös työtapaturman, mutta varsinkin ammattitautien kohdalla sen osoittamisessa, että oireilla olisi yhteys työsuhteeseen.⁷ Työkyvyttömyyden johdosta maksettavien päivärahojen hylkäämiset ovat niin ikään aiheuttaneet keskustelua niin Ruotsissa,⁸ kuin Suomessakin.

Tutkimuksen edetessä tulokset haastoivat pohtimaan, olisiko niin sanotulla *heikomman suojan periaatteella* käyttöalansa myös vakuutusoikeudessa. Vahingon selvittämiseen käytettävissä resursseissa ja korvauskäsittelyä koskevissa tiedoissa on vakuutetun ja vakuutuksenantajan välillä luonnollisesti merkittävä epäsuhta. Lisäksi vakuutetut näyttivät tulosten perusteella kohtaavan ainakin syy-yhteyskysymyksissä vakuutusoikeudessa huomattavia näyttövaikeuksia. Kirjallisuudessa on myös todettu, että osapuolten erilaisilla voimavaroilla saattaa olla merkityksensä velvoiteoikeudellisissa suhteissa. Useimmiten on tarvetta suojata kuluttajaa suhteessa elinkeinonharjoittajaan.⁹ Edellä mainittujen huomioiden valossa vakuutetun näkökulma sai tutkimuksessa korostuneen aseman verrattuna vakuutuksenantajaan.

⁷ *Tjänstemännens centralorganisation* 2014, s. 6–7.

⁸ Ks. esim. *von Scheele* 4.12.2017, 14.12.2017.

Ruotsissa työtapaturmia koskeva laki on *lag om arbetsskadeförsäkring* (1976:380). Lain 2 §:n mukaan työtapaturma-asiat käsittelee Ruotsin vakuutuskassa (Försäkringskassan), joka ratkaisee työtapaturmien lisäksi myös muita sosiaaliturva- ja sosiaalivakuutusasioita. Sen ratkaisuisista on käyty edellä mainituissa artikkeleissa hyvin samansuuntaista keskustelua kuin vakuutusoikeuden ratkaisuisista Suomessa. Suomesta poiketen korkein valitusaste työtapaturma-asioissa Ruotsissa on korkein hallinto-oikeus. Ks. Försäkringskassan, ”Om du inte är nöjd”.

⁹ *Norros* 2012, s. 40–41.

1.3 Tutkielman rakenne

Tutkielma alkaa johdannolla, jonka jälkeen esitellään työtaturmakorvauksia koskevat yleislait. Huomiota kiinnitetään erityisesti siihen, miten kyseisen lain mukaan syy-yhteyksikysymys olisi ratkaistava. Esityksen ulkopuolelle jätettiin työtaturmaa koskevat erityislait, kuten laki urheilijan tapaturma- ja eläketurvasta (2009/276), sekä maatalousyrittäjän työtaturma- ja ammattitautilaki (2015/873).

Työtaturman korvauskäsittelyyn sovellettavista laeista edetään työtaturmavammien korvaamiseen. Huomiota kiinnitetään korvauksen saamisen edellytyksiin ja siihen, minkälaisia korvauksia vahingoittunut voi lakisääteisen vakuutuksen perusteella saada. Ennen tutkimuksen kohteena olevien päätösten tarkempaa analysointia perehdytään vielä syy-yhteyden, eli kausaliteetin konstruktion niin oikeustieteessä, kuin muissa tieteissäkin.

Tutkittavien tapausten analyysi aloitetaan kertomalla tapausjoukon rajaamisesta, sekä valittajien vaatimuksista, valitusperusteista ja avustajan käyttämisestä. Tapausten esittelyn jälkeen todetaan, minkälaisiin lopputuloksiin valitusprosessit tutkittujen juttujen osalta vakuutusosoikeudessa päättyivät. Lisäksi arvioidaan sekä valittajan esittämää näyttöä, että vakuutusosoikeuden argumentaatiota syy-yhteyksikysymyksessä. Vakuutusosoikeuden päätöksiä koskeva luku päättyy korkeimman oikeuden ratkaisulinjan esittelyyn, ja vertailuun vakuutusosoikeuden ja korkeimman oikeuden tapaturmakorvausta ja syy-yhteyttä koskeneiden ennakkoratkaisujen välillä.

Tutkimuksen kohteena olleet päätökset herättivät kysymyksen vakuutetun heikohkaksi osoittautuneesta asemasta ja sen turvaamisesta. Siksi loppuun kirjoitettiin vielä luku, jossa avataan tarkemmin niitä ongelmia, joita vahingoittuneet tutkittujen päätöstekstien perusteella kohtaavat tapaturmakorvauksia hakiessaan. Viimeiseksi koostettiin tutkimuksessa saatu tieto ja sen herättämät huomiot johtopäätökset-lukuun.

2 LAINSÄÄDÄNTÖ

2.1 Tapaturmavakuutuslaki

Nykyisin voimassa olevaa työtapaturma- ja ammattitautilakia edeltävä laki oli tapaturmavakuutuslaki, TapVL 608/1948. Tapaturmavakuutuslain säännökset ovat edelleen käytössä, sillä työtapaturma- ja ammattitautilain siirtymäsäännösten mukaan ennen lain voimaantuloa sattuneisiin tapaturmiin sovelletaan erinäisiä poikkeuksia lukuun ottamatta tapaturmavakuutuslakia. Lain nojalla korvattavaa kuntoutusta koskee lisäksi laki tapaturmavakuutuslain perusteella korvattavasta kuntoutuksesta (625/1991). Uutta työtapaturma- ja ammattitautilakia sovelletaan kuitenkin kaikkiin vahinkoihin niiltä osin kuin kyse on toimeenpanosta (IV osa), tai muutoksenhausta, oikaisumenettelystä tai takaisinperinnästä (VIII osa). Muutamia muitakin poikkeuksia siirtymäsäännöksissä on mainittu. Tästä huolimatta tapaturmavakuutuslain mukaan ratkaistaan edelleen merkittävä määrä työtapaturma-asioita, muun muassa lähes kaikki tässä tutkimuksessa käsitellyt vakuutusosoikeuteen tulleet valitukset.

2.1.1 Tapaturmavakuutuslain vaiheita

Työtapaturmavakuuttamisen historia on pitkä. Se on osa kansallista sosiaaliturvaa, ja ensimmäinen asiaa koskeva laki tuli voimaan yli sata vuotta sitten.¹⁰ Tapaturmavakuutuslaki säädettiin vuonna 1948 ja tuli voimaan 1.1.1949. Samalla kumottiin vuonna 1935 annettu työntekijäin tapaturmavakuutuslaki (152/35).

Tapaturmavakuutuslakiin on vuoden 1948 jälkeen tehty paljon muutoksia. Korvauksia uudistettiin vuosina 1982 ja 1993 ja muutoksenhakua vuonna 1995. EU on vaikuttanut myös tapaturmavakuutuslakiin, samoin kuin Suomen oikeusjärjestykseen yleensäkin, ja sen johdosta lakiin tehtiin vuonna 1997-2001 niin kutsutut EU-muutokset. Sairaanhoidokulujen määrässä päästiin kustannusvastaavuuteen vuonna 2005, ja haittarahasäännökset muutettiin 2010.¹¹ Viimeisin muutos laissa on pykälässä 18 f, jolla vuonna 2015 nostettiin

¹⁰ Kukkonen – Karmavalo 2010, s. 13.

¹¹ *Ibid.* s. 13.

miesten haittaraha naisten vastaavan tasolle Euroopan unionin yleisen tuomioistuimen tuomion mukaisesti.¹²

2.1.2 Laista yleisesti

Tapaturmavakuutuslaki sisältää 67 pykälää ja 8 lukua. Ensimmäisen, yleisiä säännöksiä sisältävän luvun jälkeen säännellään korvauksia, vakuutuksenantajan ja -ottajan välisiä suhteita, sitten korvaamista ja muutoksenhakua. Lopussa ovat rangaistusmääräyksiä ja vapaaehtoista vakuuttamista koskevat luvut. Paikoin vanhahtava kieli ja useat muutetut säännökset tekevät tapaturmavakuutuslaista välillä hankalasti hahmotettavan. Laki on myös varsin niukkatekstinäinen verrattuna voimassa olevaan työtapaturma- ja ammattitautilakiin, jossa pykälää on 286.

Tapaturmavakuutuslain 1 §:n mukaan lakia sovelletaan ainoastaan työtapaturmiin, eli ei ammattitauteihin: *”Sillä, joka sopimuksen perusteella, työntekijänä, vastikkeesta tekee työtä toiselle, työnantajalle, tämän johdon ja valvonnan alaisena, on oikeus saada korvausta työtapaturmasta, sen mukaan kuin tässä laissa säädetään. Vastikkeeksi katsotaan jokainen etu, jolla on taloudellista arvoa.”* Lain 14 §:ssä puolestaan todetaan, että korvataan työtapaturman aiheuttama vamma tai sairaus. Aikaisempien lakien aikaiset korvaukset käsiteltiin niiden mukaisesti 1.9.1949 saakka, jonka jälkeen noudatettiin tapaturmavakuutuslakia.

2.1.3 Syy-yhteyden arviointi tapaturmavakuutuslain mukaan

Tapaturmavakuutuslakiin ei ole kirjattu säännöstä syy-yhteydestä, sen arviointikriteereistä puhumattakaan. Lain 1 §:n ja 4 §:n mukaan työntekijä on oikeutettu korvauksiin työtapaturman aiheuttamasta vammasta tai sairaudesta. Sen arvioiminen, onko vakuutetun vammalla ollut syy-yhteys hänelle sattuneeseen vahinkoon, on ollut pitkälti oikeuskäytännön varassa. KKO toteaa esimerkiksi ratkaisussaan 2011:29 näin: *”Tapaturmavakuutuslain 1 §:n 1 momentin ja 4 §:n 1 momentin nojalla työntekijällä on oikeus saada korvausta häntä kohdanneen työtapaturman aiheuttamasta vammasta tai sairaudesta. Vamma tai sairaus on oikeuskäytännössä katsottu tapaturman aiheuttamaksi,*

¹² Asia C-318/13.

mikäli tapaturman ja vamman tai sairauden välillä on lääketieteellisesti arvioiden todennäköinen syy-seuraussuhde.”¹³ Edellä mainitusta voidaan päätellä, että nykyiseen lakiin kirjattu todennäköisen syy-yhteyden vaatimus on ollut voimassaolevaa oikeutta jo tapaturmavakuutuslain aikana, eikä uuden lain ollut tarkoitus muuttaa oikeuskäytäntöä.

Tapaturmavakuutuslain 4 §:n nojalla korvataan myös työtapaturman jälkeinen ja siitä aiheutunut vamman tai sairauden olennainen paheneminen. Itse vamman lisäksi myös entisen haitan paheneminen on syy-yhteyden näkökulmasta hankalasti arvioitava asia. Lääketieteellisen kokemuksen mukaan myös lievä vammamekanismi voi pahentaa entisiä sairauksia, ja yhteisvaikutuksena johtaa pitkäaikaiseen kipuun. Tapaturma-asiain korvauslautakunnan mukaan tällöin tulisi korvata tapaturmainen osuus, ja oireiden pitkittyessä mahdollisista muista sairauksista johtuen, harkita jatkokorvausta uudelleen viimeistään silloin kun tapaturmasta on kulunut 6kk.¹⁴ Käytännössä kuitenkin lienee lähes mahdotonta arvioida mikä osuus tapaturmalla on yksittäiseen oireeseen, jos vakuutetulla on samalla yksi tai useampia muita sairauksia.

2.2 Työtapaturma- ja ammattitautilaki

Tapaturmavakuutuslaki on kumottu 1.1.2016 voimaan tulleella työtapaturma- ja ammattitautilaille TyTAL 459/2015. Lakiin sisällytettiin tapaturmavakuutuslain lisäksi ammattitautilaki ja laki tapaturmavakuutuslain perusteella korvattavasta kuntoutuksesta. Työtapaturma- ja ammattitautilain tarkoituksena on määritellä työntekijän oikeus korvauksiin työtapaturman tai ammattitaudin johdosta.¹⁵

2.2.1 Taustaa

Monien muutosten kohteena ollut tapaturmavakuutuslaki ei ollut enää niin selkeä, että olisi vastannut lainsäädännölle asetettavia laatuvaatimuksia tai perustuslain vaatimuksia. Työtapaturmaa- ja ammattitauteja koskevat lait olivat myös jakaantuneina kolmeen eri lakiin: tapaturmavakuutuslakiin, ammattitautilakiin ja

¹³ KKO 2011:29, kpl 8.

¹⁴ Tako 1997, s. 1–3.

¹⁵ Ks. esim. *Ullakonoja* 2017, kpl ”Työtapaturma- ja ammattitautilaki”.

tapaturmavakuutuslain perusteella korvattavasta kuntoutuksesta annettuun lakiin.¹⁶ Tämä teki lainsäädännöstä aukollista ja epäselvää.

Lakisääteinen tapaturmavakuutus on osa sosiaalivakuutusta, ja vakuutusyhtiöt sen velvoitteita toteuttaessaan käyttävät julkista valtaa ja hoitavat julkista hallintotehtävää. Tapaturmavakuutuslain säännökset olivat tulkinnanvaraisia, ja osa keskeisistä asioista oli kokonaan sääntelemättä. Siksi oikeustila ja lain soveltamiskäytäntö oli hyvinkin tulkinnanvarainen. Puutteellinen ja epäselvä säädösteksti oli johtanut lukuisiin oikeuskäytännön varaan jääneisiin soveltamisratkaisuihin. Hallituksen esityksen mukaan korvauseriaatteen oli saatettava tarkkarajaisiksi ja avoimiksi lain tasolla, jotta perustuslain vaatimus ”[l]ailla on kuitenkin säädettävä yksilön oikeuksien ja velvollisuuksien perusteista”¹⁷, toteutuisi.¹⁸

Myös syy-yhteyden arvioimisessa huomioitavista seikoista tuli hallituksen esityksen perustelujen mukaan säätää lailla. Esitöissä kiinnitettiin huomiota siihen, että erityisesti syy-yhteyteen liittyneitä korvauserioita oli esiintynyt muutoksenhakuasteissa runsaasti. Lisäksi todettiin, ettei tapaturmavakuutuslaissa määritellä minkä asteisella todennäköisyydellä syy-yhteys voidaan katsoa näytetyksi, mutta että käytännössä todennäköinen lääketieteellinen syy-yhteys on ollut riittävä näyttö asiasta.¹⁹ Syy-yhteyden käsite, niin kuin se työtapaturma- ja ammattitautilaissa määritellään, on esityksen mukaan sidoksissa vahingonkorvausoikeuteen, vaikka muuten korvaukset ja vahingot työtapaturma- ja ammattitautilaissa määriteltiin yleisistä vahingonkorvausoikeudellisista periaatteista riippumatta.²⁰

2.2.2 Laista yleisesti

Työtapaturma- ja ammattitautilain tarkoitus määritellään sen ensimmäisessä pykälässä: ”Tässä laissa säädetään työntekijän oikeudesta korvaukseen työtapaturman ja ammattitaudin johdosta sekä yrittäjän oikeudesta vakuuttaa itsensä työtapaturman ja ammattitaudin varalta.” Lakia sovelletaan sellaisiin tapaturmiin ja ammattitauteihin, jotka ovat sattuneet säädöksen voimaantulon

¹⁶ HE 277/2014 vp, s. 9.

¹⁷ PL 80 §.

¹⁸ HE 277/2014 vp, s. 9–11.

¹⁹ Ibid. s. 21–22.

²⁰ Ibid. s. 10.

jälkeen. Muutamia poikkeuksia tähän on. Siirtymäsäännösten mukaan esimerkiksi lukuja IV ja VIII, jotka sisältävät menettelysäännöksiä ja muutoksenhakusäännöksiä, sovelletaan myös ennen lain voimaantuloa sattuneisiin vahinkoihin. Vaikka kysymys olikin laajasta lakiuudistuksesta, niin tarkoituksena ei ollut muuttaa korvausjärjestelmän perusteita. Edellä mainitusta johtuen uuden lain säännökset pohjautuvat suurelta osin aiemmille oikeus- ja korvauskäytännössä hyväksytyille tulkinnoille. Tapaturmavakuutuslain aikaisilla ratkaisuilla on siksi edelleen painoarvoa hankalien korvauskysymysten tulkinnassa.²¹

TyTAL sisältää 38 lukua ja 286 pykälää. Yleisten säännösten jälkeen olevassa II osassa määritetään korvattavat vahinkotapahtumat ja III osassa etuudet, eli korvaukset joita vahingoittunut voi saada. IV osa koskee toimeenpanoa, ja V vakuuttamisvelvollisuutta ja vakuutusmaksun suuruutta. Vapaaehtoisia vakuutuksia säännellään VI osassa, ja loput osat käsittelevät toimeenpano- ja muutoksenhakujärjestelmää, sekä erinäisiä säännöksiä, kuten rangaistus- ja siirtymäsäännöksiä, sekä lain voimaantuloa.

Lain kieliasu näyttäyty selkeämpänä ja helppolukuisempana kuin edeltäjiensä, joten uudistusta voidaan pitää tältä osin onnistuneena. Tätä tutkimusta varten kerättyjen tapausten pohjalta voidaan todeta, että syy-yhteyden ja sen arviointikriteereiden määrittelylle suoraan laissa oli tarvetta. Siitä huolimatta, että säännökset jättävät edelleen tulkinnanvaraa, niin uusi laki voi toimia askeleena kohti entistä yhdenmukaisempaa, ennakoitavampaa ja oikeudenmukaisempaa työtaturmien korvausjärjestelmää.

2.2.3 Syy-yhteys, 16 §

Työtaturma- ja ammattitautilaki määrittelee työtaturman syy-yhteyden arvioimista laissa ensimmäisen kerran. Lain 4 luvun 16 §:n mukaan korvaamisen edellytyksenä on *todennäköinen lääketieteellinen syy-yhteys*. Hallituksen esityksessä HE 277/2014 on todettu, että todennäköisen syy-yhteyden vaatimus oli kuitenkin vakiintunut tulkinta jo tapaturmavakuutuslakia sovellettaessa.²² Tästä johtuen uuden lain ei ollut tarkoitus muuttaa voimassa ollutta oikeustilaa.

²¹ *Ullakonoja* 2017, kpl ”Työtaturma- ja ammattitautilaki”.

²² HE 277/2014 vp, s. 71.

KKO:n ennakkoratkaisujen²³, sekä edellä mainittujen esitöiden mukaan määritelmä *todennäköinen* tarkoittaa, että kaikki tekijät huomioiden todennäköisempää, että vamma aiheutui tapahtuneesta työtapaturmasta, kuin että se olisi aiheutunut muista syistä.

Työtapaturma- ja ammattitautilakia koskevassa hallituksen esityksessä todetaan, että syy-yhteyden kokonaisarvioinnissa on huomioitava useita erilaisia seikkoja. Tällaisia ovat muun muassa hoitoon hakeutumisen ajankohta, vammaenergian laatu, oireiden ilmenemisaika, ulkoiset merkit, tapahtumasta työnantajalle tehdyt ilmoitukset, sekä se, sopivatko tutkimustulokset vamman kuvaukseen.²⁴ Myös tapahtumankuvaukset olisi arvioitava.²⁵ Syy-yhteyttä selvittäessä edellytetään hallituksen esityksen mukaan kokonaisarviointia.

2.2.4 Mahdollisia ongelmia ja puutteita

Syy-yhteyttä koskevat korvausriidat ovat olleet yleisiä kaikissa oikeusasteissa, ja siksi arvioinnin piti olla uuden lain voimaan tulon seurauksena entistä selkeämpää ja avoimempaa.²⁶ Vamman ja tapaturman välisen syy-yhteyden näyttöharkinta on useissa tapauksissa kuitenkin erittäin haastavaa. Laki ei ole yksiselitteinen määritellään syy-yhteyden olemassaolon kriteereitä, eikä lääketiedekään välttämättä anna yksimielistä tai ainoaa oikeaa vastausta kysymykseen siitä johtuvatko vakuutetulla olevat vamma tai oireet edeltäneestä tapahtumasta.

Työtapaturma- ja ammattitautilaki vaatii syy-yhteydeltä lääketieteellistä todennäköisyyttä, mutta lainsäätäjä ei ole ratkaissut sitä, miten olisi arvioitava vähemmän todennäköisiä vammoja, joita todennäköisesti kymmenien tuhansien työtapaturmien joukkoon mahtuu. Onko ollut tarkoitus rajata harvinaiset seuraukset lakisääteisen vakuutuksen korvausten ulkopuolelle niissäkin tapauksissa, että mitään muuta syytä ilmenneelle vammalle ei voida osoittaa? Miten tulisi siis arvioida tilannetta, jossa lääketieteen näkökulmasta kyseinen vamma olisi tapahtuman epätodennäköinen mutta mahdollinen seuraus, mutta muuta selittävää tekijää sille löydetä kuin sattunut työtapaturma?²⁷

²³ Ks esim. KKO 2010:73, kpl 18, KKO 2016:93, kpl 15.

²⁴ HE 277/2014 vp, s. 71.

²⁵ Ibid. s. 72.

²⁶ Ibid. s. 22.

²⁷ *Norio-Timonen* 2016, kpl "Mitä ratkaisusta seuraa?".

Myös se, minkälaisin osuuksin tapaturman jälkeistä entisten vammojen tai sairauksien pahenemista arvioidaan, jää laissa epäselväksi. Mitä tarkoitetaan TyTAL 19 §:ään sisältyvillä ”*vähäisellä syyosuudella*” tai sillä että ”*toipuminen on ilmeisesti viivästynyt pääasiallisesti sellaisten syiden vuoksi, jotka liittyvät valittuun hoitovaihtoehtoon tai hoidon odottamiseen*”. Epätarkkaa muotoilua voidaan pitää epäkohtana, sillä Tenovuon mukaan vakuutusoikeuden käytännössä on sivuutettu vamman pahenemisen korvaaminen,²⁸ ja myöskin hallituksen esityksen mukaan pahenemista on korvattu harvoin,²⁹ eli asiaan olisi tullut kiinnittää erityistä huomiota.

3 TYÖTAPATURMAVAMMAN KORVAAMINEN

3.1 Lakisääteinen vakuutus työnantajan velvollisuutena

Työnantajan on vakuutettava työntekijänsä työtapaturman- ja ammattitaudin varalta. Velvollisuudesta säädetään työtapaturma- ja ammattitautilain 3 §:ssä. Vakuuttamisvelvollisuus koskee kaikkia työnantajia, joiden vuoden aikana maksamien tai maksettaviksi sovittujen palkkojen yhteismäärä ylittää 1200 euroa. Aikaisempi vastaava vakuutuksen ottamista koskeva sääntely oli kirjattu tapaturmavakuutuslain 8 §:ään. Vakuutus on otettava vakuutuksen myöntämiseen oikeutetulta vakuutusyhtiöltä ennen kuin työntekijä aloittaa työnteon.³⁰ Ainoastaan valtiolla työnantajana ei ole vakuuttamisvelvollisuutta, vaan korvaukset valtion palveluksessa sattuneista työtapaturmista tai ilmenneistä ammattitaukeista maksaa valtiokonttori.³¹

Siinä missä työturvallisuutta koskevilla säädöksillä tavoitellaan sitä, että työnantaja suojelee jo ennakollisesti työntekijöiden turvallisuutta ja terveyttä, niin vakuuttamisvelvollisuudella varmistetaan työntekijän asema, kun työstä tai työtapaturmasta aiheutunut terveydellinen haitta aiheuttaa jälkikäteen taloudellisia menetyksiä. Muuhun sosiaaliturvaan, kuten esimerkiksi kansaneläkelaitoksen maksamiin etuuksiin nähden työtapaturma- ja

²⁸ Tenovuoto 2015, s. 53.

²⁹ HE 277/2014 vp, s. 27.

³⁰ TyTAL 459/2015, 156 §, 205 §.

³¹ Ibid. 3 §, 207 §.

ammattitautilain mukaiset korvaukset ovat ensisijaisia.³² Jos työnantaja on lain vastaisesti jättänyt työtapaturma- ja ammattitautivakuutuksen ottamatta, niin korvaukset työntekijälle maksaa tapaturmavakuutuskeskus.

3.2 Työtapaturmavamman korvaamisen edellytykset

Työssä sattuneen vahinkotapahtuman korvaamisen edellytyksiä säännellään työtapaturma- ja ammattitautilain 4 luvussa. Lain 15 §:n mukaan korvataan *työtapaturma* (ja ammattitauti). Vakuutetun on siis osoitettava, että kyseessä on ensinnäkin *tapaturma*, ja sen lisäksi että tapaturma on tapahtunut sellaisissa olosuhteissa, tilanteessa, tai paikassa, että se voidaan katsoa työtapaturmaksi.

Työtapaturman jälkeen ilmenneen vahingon korvaamisen edellytyksenä on lisäksi, että vakuutettu voi osoittaa, että vamman ja tapahtuman välillä on ”*todennäköinen lääketieteellinen syy-yhteys*”³³, jonka näyttäminen ja arviointi vakuutusosoikeudessa on tämän tutkimuksen pääteemana.

3.2.1 Tapaturman käsite

Tapaturma-käsitteen tulkinta on kehittynyt oikeuskäytännössä.³⁴ Tapaturmalla tarkoitetaan yleensä tapahtumaa, joka aiheutuu jostain ulkoisesta syystä äkillisesti, ennakoimatta ja loukkaantuneen tahtomatta.³⁵ Nykyisessä työtapaturma- ja ammattitautilaissa tapaturman kriteerit ovat 17 §:ssä, jossa todetaan että ”*[t]apaturmalla tarkoitetaan ulkoisesta tekijästä johtuvaa äkillistä ja odottamatonta tapahtumaa, joka aiheuttaa työntekijälle vamman tai sairauden*”.

Vakavien tapaturmien sattuessa ei yleensä ole vaikeaa päätellä onko kyse tapaturmasta vai ei, eli käsitteen ydin lienee selvä ja riidaton. Haasteita tulee kuitenkin tapaturman, ja mahdollisesti ennakoitavan tai odotettavissa olevan tapahtuman välisen rajan vetämisestä. Miten paljon tapahtuman pitää poiketa siitä mitä henkilö olisi voinut olettaa tapahtuvaksi, tai minkälainen riskinotto on työntekijälle sallittua, jotta vielä voidaan puhua korvattavasta tapaturmasta? Jos

³² *Ullakonoja* 2017, kpl ”Työtapaturma- ja ammattitautilaki”.

³³ TyTAL 459/2015, 16 §.

³⁴ *Mänttari – Nyyssölä* 2016, s. 45.

³⁵ *Norio-Timonen* 2003, s. 260–261.

henkilö toimii niin, ettei välitä todennäköisestä vammautumisen riskistä, on kyse tahallisuudesta, eikä tapaturmasta.³⁶

Työtapaturma- ja ammattitautilain perustelujen mukaan tapaturmalta vaadittavalla *ulkoisella tekijällä* tarkoitetaan sellaista asiaa tai seikkaa, johon vahingoittunut ei ole voinut vaikuttaa. Tällaisia voivat olla esimerkiksi päälle kaatuva esine, tai käteen osuva terävä esine. Ulkoiseksi tekijäksi katsotaan myös erilaiset aineet ja virukset, sekä mekaaninen energia, jota kutsutaan tapaturmamomentiksi. Ulkoisuuden vaatimukseen liittyy se, ettei seuraus voi olla aiheutunut sairaudesta.³⁷ Ulkoisuuden kriteereitä ei ole määritelty tyhjentävästi, jotta niitä voidaan tulkita oikeuskäytännössä joustavasti. Näin on myös tehty. On luonnollisesti selvää, että esimerkiksi kaatuminen työpaikalla ilman näkyvää ulkoista syytä täyttää tapaturman kriteerit.³⁸ Työtapaturmakorvaukseen oikeuttavaksi ulkoiseksi tekijäksi voidaan joissain tilanteissa katsoa myös toisen henkilön tahallinen teko.³⁹

Tapaturmana pidetään *äkillisiä*, hyvin lyhyen ajan kuluessa syntyneitä tapahtumia. Mitään tarkkaa aikarajaa ”äkillisyydelle” ei kuitenkaan ole, vaan asiaa on harkittava tapauskohtaisesti. Jotta tietty tapahtuma voitaisiin katsoa tapaturmaksi, niin ulkoisen tekijän ja äkillisyyden lisäksi vaaditaan sitä, että tapahtuma on *odottamaton*. Kyse on täten ennalta arvaamattomasta tilanteesta, jonka sattuminen on riippumaton vahingoittuneen tahdosta. Näin ei ole, jos henkilö vahingoittaa itseään tahallaan. Tahallisuudeksi ei kuitenkaan katsota sitä, että henkilö on toiminut pakkotilanteessa pelastaakseen itsensä tai toisen henkilön, tai suojellakseen omaisuutta.⁴⁰

Odottamattomuuskaan ei ole käsitteenä aina kovin helposti määriteltävissä. Voidaanhan olettaa, että esimerkiksi rakennusmiehelle voi sattua pitkän työuran aikana tapaturma. Silti vahinko korvataan tapaturmavakuutuksesta. Myös kielletyn riskin arvioiminen on haastavaa; missä määrin vakuutetun olisi pitänyt osata ennakoida tilanne, jossa riskit realisoituvat ja jotain sattuu?

³⁶ *Mänttari – Nyyssölä* 2016, s. 45.

³⁷ HE 277/2014 vp, s. 72.

³⁸ *Mänttari – Nyyssölä* 2016, s. 46.

³⁹ HE 277/2014 vp, s. 73, *Korpilahti ym.* 2009, s. 30, TapVL 4 a §, TyTAL 459/2015, 34 §.

⁴⁰ HE 277/2014 vp, s. 73.

Odottamattomuutta arvioidaan yksittäistapauksessa vakiintuneisiin tulkintakäytäntöihin perustuvalla kokonaisarviointilla.⁴¹

3.2.2 Milloin tapaturma on työtapaturma?

Se, että tietty tapahtuma täyttää edellisessä kappaleessa selvitetty tapaturman kriteerit, ei vielä tarkoita, että kyse olisi työtapaturmasta. Työtapaturma määritellään erikseen työtapaturma- ja ammattitautilain 20 – 25 §:ssä. Aikaisempi sääntely oli tapaturmavakuutuslain 4 ja 4 a §:ssä. Työtapaturmiksi katsotaan voimassaolevan lain mukaan ensinnäkin tapaturmat, jotka ovat sattuneet työtä tehdessä tai työntekopaikan alueella.⁴² Työtä on kaikki työnteko, eli varsinaisen työajan lisäksi myös ylityöt ja sitä vastaava työskentely.⁴³

Työntekopaikalla tapahtuneiden onnettomuuksien lisäksi myös työpaikan ulkopuolella sattunut tapahtuma voi täyttää työtapaturman tunnusmerkit. Esimerkiksi työmatkalla sattunut vahinko korvataan työtapaturmavakuutuksesta. Jos henkilö joutuu työtehtäviensä vuoksi matkustamaan, niin tämä rinnastetaan työntekoon. Matkustavaa työntekijää kohdannut tapaturma korvataan siinäkin tapauksessa, että työtehtävien edellyttämältä matkareitiltä olisi vähäisesti poikettu.⁴⁴ Myös ruoka- tai ”kahvitauoilla” sattuneet vahingot kuuluvat tähän korvattavien työtapaturmien kategoriaan, jos tauon aikana on oltu ”*työntekopaikan alueen läheisyydessä*”, kuten TyTAL 23 §:ssä todetaan. On kuitenkin huomattava, että korvausasetelma muuttuu erilaiseksi, kun työntekijä tekee työtä kotonaan tai muualla sellaisessa paikassa mitä työnantaja ei ole määritellyt, eli niin sanottua etätyötä. Tällöin eivät säännökset työntekopaikan alueella, ruokailu- tai virkistystauolla, tai työmatkalla sattuneista tapaturmista tule sovellettaviksi, vaan ainoastaan työnteon yhteydessä sattunutta vahinkoa pidetään työtapaturmana.⁴⁵

Korvattavia työtapaturmia ovat koulutus- tai virkistystilaisuudessa, liikunnassa tai muussa työkykyä ylläpitävässä toiminnassa tai matkalla niihin sattuneet vahingot, jos työnantaja on järjestänyt toiminnan tai hyväksynyt osallistumiseen.⁴⁶ Edellä

⁴¹ Mänttari – Nyyssölä 2016, s. 47, HE 277/2014 vp, s. 73.

⁴² TyTAL 459/2015, 20–22 §.

⁴³ Korpilahti ym. 2009, s. 30.

⁴⁴ TyTAL 459/2015, 20–22 §.

⁴⁵ TyTAL 459/2015, 25 §.

⁴⁶ Ibid. 23–24 §.

mainittu koskee myös työnantajan asioilla käymistä kuten esimerkiksi posti- tai pankkiasioiden toimittamista.⁴⁷ Työterveyshuollossa sattunutta vahinkoa pidetään niin ikään työtapaturmana jos käynnin syynä on äkillinen sairastuminen kesken työpäivän, työtapaturma tai sellaisen epäily. Poikkeuksen edellisiin muodostavat ole potilasvahinkolain (585/1986) nojalla korvattavat vahingot.⁴⁸

3.2.3 Syy-yhteysvaatimus

Kuten aiemmin todettiin, TyTAL 16 § sisältää vaatimuksen syy-yhteydestä vamman ja vahingon välillä ennen kuin vakuutusyhtiölle syntyy velvollisuus korvata vahinko. Jaana Norio-Timosen mukaan syy-yhteydessä vakuutuskontekstissa on kyse siitä minkälainen vamma voi tietystä vahinkotapahtumasta ylipäänsä seurata.⁴⁹ Aiempi tapaturmavakuutuslaki, jota edelleen osin sovelletaan ennen uuden lain voimaantuloa sattuneisiin tapaturmiin, ei sisällä syy-yhteyden määrittelyä lain tasolla.

Työtapaturma- ja ammattitautilain 16 §:n sanamuoto pohjautuu vakuutuslääketieteessä yleisesti käytettyyn lääketieteellistä todennäköisyyttä määrittelevään asteikkoon sille, että vamma olisi seurausta vahinkotapahtumasta: ”*erittäin todennäköinen, todennäköinen, mahdollinen, epätodennäköinen ja erittäin epätodennäköinen*”. Laissa syy-yhteysvaatimuksena kirjattu *todennäköinen syy-yhteys* tarkoittaa sitä, että vamma on todennäköisemmin seurausta sattuneesta työtapaturmavahingosta, kuin muusta syystä.⁵⁰ Edellä mainitusta voidaan vetää johtopäätös, että vakuutetun on korvauksia saadakseen laskennallisesti osoitettava yli 50 %:n todennäköisyys sille, että hänen oireensa ovat seurausta työtapaturmasta. Pelkkä mahdollisuus siihen ei riitä, eikä vakuutusyhtiön tarvitse osoittaa mikä muu olisi voinut aiheuttaa kyseisen vamman.⁵¹

3.3 Työtapaturma, ammattitauti, vai työliikekipeytyminen?

Aiemmin tässä tutkimuksessa selvitettiin työtapaturman kriteereitä. Ammattitaudeista säädettiin aiemmin omassa laissaan, eli ammattitautilaissa

⁴⁷ Korpilahti ym. 2009, s. 30.

⁴⁸ TyTAL 459/2015, 24 §.

⁴⁹ Norio-Timonen 2011, s. 39.

⁵⁰ Mänttari – Nyysölä 2016, s. 38–39, HE 277/2014 vp, s. 71.

⁵¹ Mänttari – Nyysölä 2016, s. 38–39.

(1343/1988). Nykyään säännökset ovat työtaturma- ja ammattitautilain 6 luvussa. Siinä missä tapaturma tapahtuu lyhyessä ajassa ja sisältää oletuksen äkillisyydestä ja odottamattomuudesta, niin ammattitaudeille on ominaista, että niiden syntyminen vie pidemmän ajan. Työntekijä on tällöin altistunut ”fysikaaliselle, kemialliselle tai biologiselle tekijälle”. Lisäksi vaaditaan lääketieteellinen selvitys työolosuhteista ja altistuksesta.⁵² Ammattitaudista esimerkkinä voidaan mainita kemikaalista syntynyt ihottuma.⁵³ Tyypillisimmissä tilanteissa valinta työtaturman ja ammattitaudin välillä ei liene kovin vaikea. Tapaturmien tapaan myös ammattitautitapauksissa oireiden syy-yhteyttä työhön ja ammattitautiin joudutaan usein arvioimaan oikeusprosessissa.⁵⁴

Tietynlaiset oireet voisivat aiheuttaa rajanveto-ongelmia sen määrittelemisessä, onko kyseessä työtaturma vai ammattitauti, ilman TyTAL 18 §:ää. Pykälässä säädetään sellaisista työtaturmavammoista, jotka voivat syntyä enintään yhden vuorokauden aikana. Tällaisia ovat esimerkiksi paleltumat ja hiertymät, sekä säteily sairaudet. Nämä vammat korvataan samoin periaattein kuin työtaturmat, vaikka tapaturmavammalta edellytettävä äkillisyysvaatimus ei täytyisikään. Ne eivät silti ole syntyneet pitkän altistuksen seurauksena kuten ammattitaudit.⁵⁵ Aikaisempi vastaava sääntely löytyi tapaturmavakuutuslain (TapVL 608/1948) 4.2 §:stä.

”Mitä työtaturmasta säädetään, sovelletaan myös lihaksen tai jänteen äkilliseen kipeytymiseen, joka on tapahtunut ilman tapaturmaa työntekijän suorittaessa yksittäistä kuormittavaa työliikettä...”, todetaan TyTAL 33 §:ssä. Kyse on niin sanotusta työliikekipeytymisestä, joka korvataan työtaturman tavoin, kuten edellä mainitut alle vuorokauden kuluessa syntyneet vammatkin. Tyypiesimerkki työliikekipeytymisestä on selän venähdys työtä tehdessä.⁵⁶ Työliikekipeytyminen mainitaan jo tapaturmavakuutuslain 4 §:ssä, mutta sitä ei ole aina korvattu, vaan kohta on lisätty korvattavien vammojen luetteloon. Ilman kyseistä lisäystä nämä työstä aiheutuneet oireet olisivat jääneet korvattavuuden ulkopuolelle vain siitä syystä, että eivät olleet aiheutuneet yksittäisestä

⁵² TyTAL 459/2015, 26 §.

⁵³ *Mänttari – Nyyssölä 2016*, s. 35.

⁵⁴ *Ullakonoja 2017*, kpl ”Työtaturmat ja ammattitaudit”.

⁵⁵ *Ibid.* s. 35, 46–47, HE 277/2014 vp, s. 73.

⁵⁶ *Korpilahti ym. 2009*, s. 30.

tapaturmana pidettävästä vahinkotapahtumasta.⁵⁷ Tämä ei nähdäkseni olisikaan ollut tyydyttävä oikeustila.

3.4 Lakisääteisestä vakuutuksesta maksettavat korvaukset

Työtapaturma- ja ammattitautilain mukaan maksettavista etuuksista säädetään sen III luvussa. Korvauksia maksetaan ensinnäkin tarpeellisesta sairaanhoidosta, johon kuuluvat varsinaisen hoidon esimerkiksi lisäksi lääkkeet, apuvälineet, sekä kuntoutustoimenpiteet ja niiden tarpeen arviointi. Mahdollisuus ammatilliseen kuntoutukseen tulisi myös tarvittaessa arvioida. Myös vahingon työperäisyyden selvittämisestä aiheutuneet tutkimuskulut korvataan.⁵⁸ Tutkimusten ja fysikaalisen hoidon ajalta korvataan työntekijän palkka vahingoittuneelle tai työnantajalle.⁵⁹ Lain 50 §:n mukaan korvataan matka- ja majoituskulut, jotka aiheutuvat sairaanhoidosta.

Vahingoittunut voi saada niin sanottua hoitotukea, jos on vammansa vuoksi avun tarpeessa. Jos hän ei voi hoitaa kotiaan, niin vuoden ajan vahingosta voidaan korvata kodinhoidon lisäkustannuksia. Edellä mainittujen lisäksi vakuutettu voi saada vaatelisää ja korvausta vahingossa rikkoutuneista henkilökohtaisista esineistä, kuten silmälasista tai kuulokojeista.⁶⁰

Suurin merkitys vahingoittuneelle lienee TyTAL 10 luvussa määritellyillä ansionmenetykskorvauksilla. Vahingoittunut saa ensin päivärahaa, joka muuttuu tapaturmaeläkkeeksi vuosi tapaturmasta. Tapaturmaeläkettä voi saada, jos työkyky on heikentynyt vähintään 10 %, ja työansio on niin ikään heikentynyt. Ammatillisen kuntoutuksen aikana maksetaan kuntoutusrahaa, mutta samanaikaisesti ei voi saada muita päivärahaetuksia.⁶¹

Vahingoittuneelle maksetaan korvausta pysyvästä haitasta laissa määritellyn haittaluokan 1-20 mukaan.⁶² Lisäksi jos henkilöllä on niin vakavia haittoja, että tarvitsee palveluasumista, apuvälineitä, asunnonmuutostöitä tai tulkkauspalveluita, niin nämä kuntoutustoimenpiteet kuuluvat

⁵⁷ *Mänttari – Nyyssölä* 2016, s. 35.

⁵⁸ TyTAL 459/2015, 36–39 §.

⁵⁹ *Ibid.* 48–49 §.

⁶⁰ *Ibid.* 51–54 §.

⁶¹ TyTAL 459/2015, 55–69 §.

⁶² *Ibid.* 85–87 §.

työtaturmavakuutuksesta korvattaviksi.⁶³ Vakuutuksesta korvataan perhe-eläkettä ja hautausapua, jos vahingoittunut on menehtynyt.⁶⁴ Vaikka tekstin sanamuodot ovat uudistuneet, niin korvausten perusteet olivat hyvin samankaltaiset tapaturmavakuutuslaissakin.

3.5 Vakuutusyhtiön päätöksestä valittaminen ja muutoksenhaku

Jos vakuutettu ei ole tyytyväinen saamaansa korvauspäätökseen, niin vakuutuslaitoksen antamaan päätökseen haetaan muutosta työtaturma- ja ammattitautilain 33 luvussa säädetyllä tavalla. Muutosta haetaan ensin tapaturma-asioiden muutoksenhakulautakunnassa (Tamlu), joka ratkaisee ainoastaan työtaturma- ja ammattitautiasioita. Asiat ratkaistaan kirjallisen aineiston ja esittelyn pohjalta jaostossa, johon kuuluu lääkärijäsen. Tapaturma-asioiden muutoksenhakulautakunta noudattaa käsittelyssään virallisperiaatetta, eli sen on oma-aloitteisesti huolehdittava, että asia tulee kunnolla selvitettyksi. Lautakuntakäsittelyyn sovelletaan hallintolainkäyttölakia.⁶⁵

Tapaturma-asioiden muutoksenhakulautakunnan päätökseen haetaan muutosta vakuutusosoikeudelta, joka on monia muitakin toimeentuloturva-asioita käsittelevä erityistuomioistuin. Vakuutusosoikeudessa käsittelyssä noudatetaan niin ikään hallintolainkäyttölakia⁶⁶ ja ratkaisukäytäntö on paljolti samankaltainen kuin lautakunnassakin.⁶⁷ Asiat ratkaistaan esittelystä kaksi- kolmi- tai viisijäsenisessä kokoonpanossa. Asia ratkaistaan joko yksimielisesti, tai äänestetään.⁶⁸ Istunnossa on puheenjohtaja, sekä lääkärijäsen jos lääketieteellinen selvitys voi vaikuttaa ratkaisuun. Tapaturmavakuutusasioiden ratkaisemiseen osallistuu viisi jäsentä, joista kaksi on työoloja tuntevaa jäsentä. Periaatteellisesti merkittävät asiat voidaan käsitellä täys- tai vahvennetussa istunnossa.⁶⁹

Vakuutusosoikeus jää suuressa osassa käsiteltäviä asioita viimeiseksi oikeusasteeksi, sillä korkeimpaan oikeuteen valittaminen edellyttää valituslupaa, jonka korkein oikeus myöntää vain silloin, jos asialla on yleinen periaatteellinen

⁶³ TyTAL 459/2015, 93–96 §.

⁶⁴ Ibid. 99–109 §.

⁶⁵ *Mänttari – Nyssölä 2016*, s. 215.

⁶⁶ Laki oikeudenkäynnistä vakuutusosoikeudessa 2016/677, 1 luku 1 §.

⁶⁷ *Mänttari – Nyssölä 2016*, s. 216.

⁶⁸ *Vakuutusosoikeus 2017*, ”Käsittelyvaiheet”.

⁶⁹ *Vakuutusosoikeus 2017*, ”Asian ratkaiseminen”.

merkitys.⁷⁰ Työtapaturma- ja ammattitautilain 238 §:n 3 momentin mukaan korkein oikeus voi ottaa käsiteltäväkseen vain sellaisen tapauksen jossa ”on ratkaistu kysymys siitä, oikeuttaako vamma, sairaus tai kuolema tämän lain mukaiseen korvaukseen tai siitä, kenen on korvaus maksettava”. Korkein oikeus ei esimerkiksi voi ratkaista korvauksen suuruutta. Syy-yhteyskysymykset kuitenkin kuuluvat niihin asioihin, jossa ratkaisu koskee oikeutta korvaukseen, joten korkein oikeus on ratkaissut syy-yhteystapauksia viime vuosina useastikin.

On hyvä huomata, että työtapaturma-asioissa tapauksen käsittely etenee prosessuaalisesti hieman erikoista reittiä; prosessi alkaa hallintoprosessina, mutta jos valitustie etenee korkeimpaan oikeuteen asti, niin prosessi muuttuu siviiliprosessiksi. Tuomioistuimien ei korkeimmassa oikeudessa noudata aiemmin mainittua virallisperiaatetta, eli yleisten siviiliprosessuaalisten menettelytapojen mukaan se ei voi oma-aloitteisesti selvittää asian tosiseikkoja, vaan on sidottu osapuolten vaatimuksiin. Mänttari ja Nyssölä eivät pidä tätä prosessilajin vaihtumista kovin hyvänä ratkaisuna.⁷¹ Työtapaturma- ja ammattitautilakiin perustuvia korvausvaatimuksia ei voi ajaa yleisissä tuomioistuimissa. Lakiin perustumattomia korvauksia voidaan vaatia erillisellä kanteella käräjäoikeuteen, mutta käytännössä näin tapahtuu lähinnä syyttäjän ajamien työturvallisuusrikosten yhteydessä.⁷²

Virallisen valitusreitien ohella on muitakin tahoja, jotka voivat puuttua, tai joilla voi olla vaikutusta työtapaturman jälkeisten korvausten käsittelyyn ja maksamiseen. TyTAL 153 §:n mukaisesti tapaturmavakuutuskeskus käsittelee viivästyneen korvausasian vahingoittuneen hakemuksesta. Joissain tilanteissa vakuutuslaitoksen tulee pyytää, tai sillä on oikeus pyytää ratkaistavanaan olevasta asiasta tapaturma-asiaiden korvauslautakunnan lausunto.⁷³ Vakuutuspalvelujen tarjoajien toiminnan asianmukaisuutta taas valvoo finanssivalvonta.⁷⁴ Ohjeita hankaliin korvaustilanteisiin voi pyytää finanssivalvonnan vakuutus- ja rahoitusneuvonta FINE:stä. Vakuutusyhtiö hoitaa lakisääteisiä vakuutuksia käsitellessään julkista hallintotehtävää jota koskevat

⁷⁰ Mänttari – Nyssölä 2016, s. 216.

⁷¹ *Ibid.* s. 217.

⁷² *Ibid.* s. 217.

⁷³ TyTAL 459/2015, 123 §.

⁷⁴ *Finanssivalvonta*, ”Pankki- ja vakuutuspalvelujen ja -tuotteiden valvonta”.

hallinnon yleislait⁷⁵, joten vakuutusyhtiön lainvastaisesta menettelystä voi viime kädessä kannella eduskunnan oikeusasiamiehelle.⁷⁶

4 SYY-YHTEYS

4.1 Syy-yhteydestä eri tieteenaloilla

“...it is evident cause and effect are relations, of which we receive information from experience, and not from any abstract reasoning or reflection.”⁷⁷

Syy-yhteys, eli tapahtumien välinen kausaliteetti, on jo satoja vuosia tutkittu teema varsinkin luonnontieteissä ja filosofiassa, mutta myös muissa tieteissä kuten tilastotieteessä⁷⁸. Kausaliteetti on kahden tapahtuman välinen suhde, joista toinen aiheuttaa toisen, ja syy esiintyy ennen sen aiheuttamaa seurausta.⁷⁹ Syyn esiintyminen ennen seurausta on minimivaatimus sille, että niiden välillä voi olla ”*aiheuttamisrelaatio*”, kuten Mervi Eerola kyseistä syyn ja seurauksen suhdetta artikkelissaan nimittää.⁸⁰ Klassisen eli *deterministisen*⁸¹ syy-suhtemääritelmän mukaan kahden tekijän välillä olisi aina samanlainen ja täysin ennustettava riippuvuussuhde.⁸²

Täysin ennustettavaa absoluuttista syy-seuraussuhdetta on kuitenkin vaikea käsittää olevan olemassa, saati näyttää toteen, ja eri tieteenaloilla käsitykset tapahtumien syy-seuraussuhteista vaihtelevatkin melkoisesti. Esimerkiksi modernissa luonnontieteessä puhutaan mieluummin korrelaatiosta, eli ilmiöiden välisestä suhteesta kuin kausaliteetista.⁸³ Ei silti ole itsestään selvää, että korrelaatio asioiden välillä tarkoittaisi väistämättä kausaalisuhteen olemassaoloa.⁸⁴ Tapahtumat voivat luonnollisesti korreloida keskenään ilman

⁷⁵ Mänttari – Nyyssölä 2016, s. 194.

⁷⁶ Eduskunnan oikeusasiamies, ”Mistä voi kannella?”.

⁷⁷ Hume 2009 (first published in 1740), s. 119.

⁷⁸ Eerola 2014, s. 233.

⁷⁹ Portin 2012, s. 15.

⁸⁰ Eerola 2013, s. 239.

⁸¹ determinismi: metafyyminen näkemys, jonka mukaan todellisuutta säätelevät sitovat lainalaisuudet, *Tieteen termipankki* 2018.

⁸² Heliövaara – Tola 2004, s. 150–151.

⁸³ Nuutila 1996, s. 199. ks. myös *Tieteen termipankki* 2017, kausaliteetti.

⁸⁴ Töttö 2004, s. 114.

että toinen tapahtuma olisi seurausta toisesta. Biologiassa syyn käsite kuvaa ainakin kahta ehtoa: jonkin ilmiön *välttämätöntä* tai *riittävää* ehtoa. Käytännössä molemmat ehtotyypit ovat usein niin monimutkaisia, että ilmiöiden taustalla saattaa olla syiden verkosto, jossa yhtä ainoaa selittävää tekijää ei voida osoittaa.⁸⁵

Luvun alussa oleva sitaatti on lainattu filosofi David Humeelta (s. 1711). Hän päätyi tutkimuksissaan johtopäätökseen, että tapahtumien välinen syy-seuraussuhde on ainoastaan havaittava suhde kahden tapahtuman välillä. Hänen mukaansa siitä huolimatta, että havaitsemme tuon suhteen, ei ole empiirisin tutkimuksin todistettavissa, että ensimmäinen tapahtuma aiheuttaisi toisen. Hume siis esitti jo 1700-luvulla käsityksensä siitä miten hankalaa tai jopa mahdotonta on todistaa, että yhdestä tapahtumasta seuraa toinen. Tästä huolimatta Hume kehitteli kolme kriteeriä sille, milloin tapahtumasta A voitaisiin päätellä johtuvan tapahtuma B: 1) tapahtumien tulee olla ajallisesti ja paikallisesti läheisiä, 2) A:n tulee tapahtua aiemmin kuin B:n ja 3) A ja B ilmenevät (tai eivät ilmene) aina yhdessä.⁸⁶

Humen kausaaliteoriaa edelleen kehitti Patrik Suppes, joka kirjoitti kausaalisuudesta vuonna 1970 seuraavasti: *”One event is the cause of another if the appearance of the first is followed with a high probability by the appearance of the second, and there is no third event that we can use to factor out the probability relationship between the first and second events.”*⁸⁷ Mitä tulee oikeudelliseen syy-yhteysarviointiin, niin on merkillepantavaa että KKO:n syy-yhteyksikysymyksissä noudattama ratkaisulinja on osoittautunut varsin yhdenmukaiseksi Suppesin teorian kanssa. Esimerkkeinä voidaan mainita ratkaisut KKO 2013:7⁸⁸, KKO 2013:8⁸⁹ ja KKO 2014:33⁹⁰.

4.2 Oikeudellinen syy-yhteys vahinkotapauksissa

Vahinkoja korvattaessa syy-yhteyden oikeudellisessa arvioinnissa on kysymys siitä, että on sattunut vahinko joka aiheuttaa haittaa, ja tälle haitalle pyritään

⁸⁵ *Portin* 2012, s. 16.

⁸⁶ *Holland* 1986, s. 950.

⁸⁷ *Suppes* 1970, s. 10.

⁸⁸ KKO 2013:7, kpl 15–16.

⁸⁹ KKO 2013:8, kpl 12.

⁹⁰ KKO 2014:33, kpl 35.

löytämään relevantti syy.⁹¹ Syyn löytyminen on vahvasti sidoksissa siihen, kuka tuon vahingon lopulta korvaa. Syy-yhteyden vaatimus vakuutus oikeustieteessä koskee yleensä sitä, onko henkilöllä oleva vamma tai sairaus seurausta yksittäisestä laissa tarkoitettusta vahinkotapahtumasta; esimerkiksi onko jännevamma johtunut työtapaturmasta, vai jostain muusta syystä, kuten kulumasta tai rappeumasta⁹². Arviointikriteerit on määritelty lain tasolla 1.1.2016 alkaen TyTAL 4 luvun 16 §:ssä. Syy-yhteyden käsite mainittiin jo tapaturmavakuutuslaissa, mutta vain työkyvyn alentumista määritettäessä: ”*Työkyvyn alentumista määrittäessä on selvitettävä ansiotulojen alentumisen syy-yhteys tapaturman aiheuttamaan vammaan tai sairauteen hankkimalla tarvittavat selvitykset esimerkiksi työntekijän työstä ja terveydentilasta sekä ansioista ennen tapaturmaa ja sen jälkeen.*”⁹³

Osoitettuaan syy-yhteyden olemassaolon vakuutettu on oikeutettu saamaan vakuutusyhtiöltä korvauksen menetyksistään. Korvauskäsittelyssä joudutaan ratkaisemaan myös se, miten pitkään tapaturmasta johtunut oireilu jatkuu. Lisäksi usein tulee ratkaistavaksi, miten henkilön mahdolliset muut sairaudet, vammat tai ominaisuudet ovat vaikuttaneet vahinkoseurausten ilmenemiseen ja vahingoittuneen paranemiseen.⁹⁴

TyTAL 16 §:ssä edellytetyn ”*lääketieteellisen todennäköisyyden*” selvittäminen vaatii *interferenssiä* ainakin lääketieteen kanssa, ja useissa tapauksissa myös muiden tieteenalojen kanssa, jotta voidaan luotettavasti selvittää mitä vakuutetulle on tapahtunut. Interferenssillä tarkoitetaan kahden eri tieteenalan konstruktioiden, eli oppirakennelmien, välistä vuorovaikutteista liikettä.⁹⁵ Lääketieteelliset konstruktiot, esimerkiksi diagnostiset kriteerit, luovat näin pohjan oikeudelliselle syy-yhteysopille ja syy-yhteyden todennäköisyyden konstruktiolle. Muiden tieteiden tuottaman tiedon ansiosta oikeudellisessa syy-yhteysarviointissa voidaan käyttää apuna suurta määrää informaatiota luonnon ja yhteiskunnan syy-seuraussuhteista ja lainalaisuuksista.⁹⁶ Syy-yhteyttä koskeva ratkaisu joudutaan tästä huolimatta useimmiten perustamaan

⁹¹ Ståhlberg – Karhu 2013, s. 336.

⁹² Ks. KKO 2016:93.

⁹³ TapVL 1948/608, 18 §.

⁹⁴ Mänttari – Nyysölä 2016, s. 37, 40–41.

⁹⁵ Ks. Klemetti 2014, s. 175.

⁹⁶ Ståhlberg – Karhu 2013, s. 336.

todennäköisyysarvioon, koska asiaa voidaan vain harvoin - jos koskaan - selvittää tai näyttää täysin varmasti.

Pelkkä mahdollisuus siihen, että vamma johtui vahinkotapahtumasta, ei näyttövaikeuksista huolimatta riitä sen korvaamiseen lakisääteisestä työtapaturmavakuutuksesta. Mahdollisella tarkoitetaan sitä, että syy-yhteyttä ei voida sulkea pois, mutta ei myöskään pitävästi näyttää. Kuten aiemmin tässä tutkimuksessa todettiin, niin vakuutusyhtiön ei tarvitse osoittaa, mikä muu syy olisi voinut aiheuttaa vamman tai sairauden.⁹⁷

Todistustaakka vamman ja tapahtuman välisestä yhteydestä on vahingonkärsijällä. On kuitenkin olemassa tilanteita, joissa tuo todistustaakka voisi kääntyä korvaajalle tai vähintään vaaditaan vastanäyttöä siitä, ettei syy-yhteyttä ole.⁹⁸ Näin voisi Saarnilehdon mukaan olla esimerkiksi silloin, kun vakuutettu on esittänyt häntä hoitaneiden lääkäreiden näkemyksen syy-yhteydestä ja tuon yhteyden kieltäminen poikkeaisi siitä, miten vahingoittuneen tilan lääketieteellisesti arvioiden oletettaisiin normaalisti etenevän. Kohtuullisella todistustaakan jaolla lakisääteisistä vakuutuksista saisi korvauksia moni työtapaturmassa loukannut vahingonkärsijä, mikä parantaisi vakuutettujen oikeussuojaa.⁹⁹

Oikeustieteellisen syy-yhteyden analyysissä voidaan käyttää apuna John Mackien kehittämää INUS-mallia, jonka mukaan seurauksen syntymiseen tarvitaan muitakin ehtoja kuin yksin syy, ja siksi *”(1) syy on ei-riittävä, mutta välttämätön osa edellytysten kokonaisuudessa, (2) joka vuorostaan on ei välttämätön mutta riittävä” (Insufficient but Non-redundant part of an Unnecessary but Sufficient condition).*¹⁰⁰ Hemmo on selkiyttänyt edellä mainittua kriteeristöä toteamalla teon olevan seurauksen syy *”jos (ja vain jos) se on välttämätön osa seurausta edeltävää seikastoa, joka on ollut riittävä seurauksen aikaansaamiseksi”.*¹⁰¹ INUS-malli soveltuneekin parhaiten sellaisten tilanteiden oikeudelliseen analysoimiseen, joissa syy-yhteyttä selvittäessä joudutaan arvioimaan useiden vahinkoon johtaneiden syiden yhteisvaikutusta, kuten esimerkiksi ympäristö- ja liikennevahingoissa. Onhan selvää, että kuljettajan

⁹⁷ Mänttari – Nyysölä 2016, s. 38-39, HE 277/2014 vp, s. 71.

⁹⁸ KKO 2005:115 kpl 8, Saarnilehto 2010, s. 58-59.

⁹⁹ Saarnilehto 2007, s. 4, ks. myös Norio-Timonen 2014, s. 859.

¹⁰⁰ Nuutila 1996, s. 205. ks. myös Tieteen termipankki 2017, inus-ehto.

¹⁰¹ Hemmo 2018, s. 100.

varomattomuuden lisäksi onnettomuusriskiin ja sen realisoitumiseen voivat vaikuttaa muun muassa sääolosuhteet, tien kunto, ajoneuvon kunto, valaistus ja muiden tienkäyttäjien toiminta. Ympäristövahingoissa taas on omat haasteensa selvittää missä määrin yksittäisen saastuttajan toiminta olisi ollut itsessään riittävä vahingon aiheuttamiseksi, tai mikä osa vahingosta on yhteisvaikutusta muiden toimijoiden aiheuttaman kuormituksen kanssa.¹⁰²

Vahingon syy voidaan joskus selkeissä vahingonkorvausoikeudellisissa tapauksissa selvittää yksinkertaisella kysymyksellä olisiko vahinko jäänyt tapahtumatta, jos sen aiheuttajaksi epäiltyä tapahtumaa ei olisi ollenkaan sattunut. Tällaista syy-yhteysoppia kutsutaan ”opiksi välttämättömästä syystä”, eli *conditio sine qua non*. Jos tapahtuma on sattunut, niin välttämättömyyden lisäksi vaaditaan sitä, että tapahtuma oli *riittävä* syy aiheuttaakseen ilmenneen seurauksen,¹⁰³ mikä noudattelee aiemmin esitellyn INUS-mallin kriteeristöä.

Työtapaturma- ja ammattitautilain 16 § sanamuoto viittaa siihen, että oikeudellisessa syy-yhteysarvioinnissa muullakin näytöllä kuin lääketieteellisellä on painoarvoa. Tämä tarkoittaa sitä, että aiemmin mainitun lääketieteellisen syy-yhteyden lisäksi on arvioitava aina muitakin seikkoja, joista voidaan tehdä päätelmiä syy-yhteyden todennäköisyydestä.¹⁰⁴ 16 §:n mukaan vahingon sattumistapa huomioidaan yhtenä tekijänä, ja tällöin esimerkiksi silminnäkijöiden lausunnot voivat olla tärkeä osa näyttöharkintaa. Myös sellaisia faktapremissejä voidaan arvioida kuin tapaturmamekanismin energia, hoitoonhakeutumisasiivie,¹⁰⁵ sekä vahingoittuneen aiemmat vammat ja sairaudet.

Hallituksen esityksessä todetaan, että 16 §:ssä mainittu luettelo ei asian luonteen vuoksi ole tyhjentävä, vaan että arvioinnissa tulisi ottaa huomioon kaikki näyttö millä on merkitystä syy-yhteyden arvioinnin kannalta. Tällaisia seikkoja voivat olla esimerkiksi tapa, jolla vahinkoa on kuvattu heti hoitoon hakeuduttua, sekä tämän kuvauksen yhdenmukaisuus muissa, kenties myöhemmin kirjoitetuissa asiakirjoissa. Tapahtumankuvaukseen kuuluvat hallituksen esityksen mukaan esimerkiksi tieto vammamekanismista, energian laadusta ja määrästä, vahingon sattumisajasta, sekä vahingoittuneella ilmenevistä oireista suhteessa

¹⁰² Ks. *Hemmo* 2018, s. 99-100.

¹⁰³ *Hemmo* 2005, s.112–114, 2018, s. 99.

¹⁰⁴ KKO 2016:3, kpl 17, KKO 2005:115, kpl 8.

¹⁰⁵ *Mänttari – Nyyssölä* 2016, s. 37, 40–41.

vahinkotapahtumaan ja sen aikaan. Lisäksi olisi tutkittava vammasta johtuneita ulkoisia merkkejä (tai niiden puuttumista), ja arvioitava näkyvien merkkien sopivuus kuvattuun tapahtumaan. Tiedot tapahtuman johdosta tehdyistä ilmoituksista, ja hoitoon hakeutumisen aika vaikuttavat myös osaltaan syy-yhteysarviointiin.¹⁰⁶ Korkeimman oikeuden mukaan korvausvastuun perusteena olevaa syy-yhteyttä tarkasteltaessa tulee edellä mainittujen lisäksi arvioida myös vahingon adekvaattisuutta, eli ennakoitavuutta, korvaajan näkökulmasta.¹⁰⁷

Korkein oikeus on noudattanut syy-yhteyttä koskevissa ratkaisuissaan varsin johdonmukaisesti linjaa, missä tietoisesti tai tiedostamatta päätyy aikaisemmin mainitun Patrik Suppesin teorian kanssa yhdenmukaiseen päättelyketjuun: jos oireet sopivat vammamekanismiin, eikä muuta syytä niille ole löydetty, niin syy-yhteys on näytetty ja asia ratkaistaan vakuutetun eduksi.¹⁰⁸ KKO on antanutkin merkitystä korvauskäytännön yhtenäisyydelle ja johdonmukaisuudelle, ja todennut, että vaadittavasta lääketieteellisestä näytöstä huolimatta syy-yhteys on viime kädessä oikeudellinen kysymys.¹⁰⁹ Myös Ståhlberg ja Karhu ovat todenneet, että pelkkä tieteellinen tieto ei yksinään palvele niitä tavoitteita joita vahingonkorvausoikeudelle on asetettu. Tieteellisistä teorioista voidaan hakea vain suuntaa antavaa apua syy-yhteyden näkökulmasta olennaisten seikkojen määrittelyyn. Heidän mukaansa syy-yhteysarvioinnissa tulisi kuitenkin myös yhteiskuntaa tyydyttävällä oikeudenmukaisuusnäkökulmalla olla sijansa.¹¹⁰

4.3 Lääketieteellinen syy-yhteysarviointi

Lääketieteessä syy-seuraussuhteen määrittely perustuu pitkälti samanlaiseen päättelyyn kuin diagnostiikka. Syy-yhteyden täysin aukoton toteaminen on usein haasteellinen tehtävä, koska yhdellä oireella tai sairaudella voi olla useita syitä, ja yksi ja sama syy voi aiheuttaa useita sairauksia. Lääketieteen tutkimuksen kehittyminen on entisestään loitontanut käsitettä siitä, että yksi syy aiheuttaisi yhden seurauksen. Lääketieteessä on siis määriteltävä syy-yhteys esimerkiksi luonnontieteen käsitettä väljemmin: *”Mikäli jonkin ilmiön muutosta seuraa*

¹⁰⁶ HE 277/2014 vp, s. 71–72.

¹⁰⁷ KKO 2013:99, kpl 10.

¹⁰⁸ *Norio-Timonen* 2016, kpl ”Mitä ratkaisusta seuraa?”, ks. esim. KKO 2016:3.

¹⁰⁹ KKO 2005:115, kpl 8.

¹¹⁰ *Ståhlberg – Karhu* 2013, s. 337, 339.

*säännönmukaisesti toisen ilmiön todennäköisyyden muutos, edellinen on jälkimmäisen syy.*¹¹¹

Lääketieteellisessä tutkimuksessa syy-yhteyden arvioinnissa nojaututaan usein niin sanottuihin Hillin arviointiperusteisiin. Näiden kriteereiden mukaan syysuhteen puolesta puhuvat kriteerit ovat *”oikea aikajärjestys, voimakas yhteys, annos-vasteriippuvuus, ennustettavuus, yhtäpitävyys tutkimuksesta toiseen sekä sopusointu tosiasioiden ja biologisia järjestelmiä koskevien tietojen kanssa*”.¹¹² Hillin kriteereitä soveltamalla voidaan päätellä, oliko vahinkotapahtuma uskottava syy aiheuttaakseen väitetyn seurauksen.

Lääketieteellistä syy-yhteyttä arvioitaessa joudutaan niin ikään punnitsemaan sitä, millä todennäköisyydellä potilaalla ilmennyt seuraus olisi voinut aiheutua muista syistä kuin sattuneesta vahinkotapahtumasta. Vertailuun ja arviointiin voidaan käyttää esimerkiksi väestöpohjaisia tilastotietoja.¹¹³ Lisäksi olisi pystyttävä ratkaisemaan onko henkilöllä olevaa vammaa yleensäkin pidettävä tapaturmaisena, ja jos on, niin minkälainen ja miten suurienerginen vammamekanismi olisi voinut aiheuttaa kyseisen vamman. Myös ajallinen yhteys tapahtuneeseen on merkitsevä tekijä, mutta se ei yksinään ratkaise kysymystä lääketieteellisen syy-yhteyden todennäköisyydestä.¹¹⁴

Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontaviraston ohjeen mukaisesti *”[a]siantuntijalausunnosta on tarvittaessa käytävä ilmi tapahtuman ja seurauksen välinen syy-yhteys. Syy-yhteyttä koskevassa lausunnossa tulisi lausua myös syy-yhteyden todennäköisyydestä*”.¹¹⁵ Lääkärin lausuntoonsa kirjoittamasta syy-yhteyden arvioinnista olisi siis käytävä selville, onko vakuutetulla oleva vamma lääketieteellisen tiedon valossa seurausta sattuneesta työtapaturmasta. Koska lääketiede, kuten eivät muutkaan tieteet, tarjoa täysin varmoja vastauksia syy-yhteyden olemassaolosta tai sen puuttumisesta, joudutaan lääkärinlausunnoissa ottamaan kantaa siihen, miten todennäköisenä tapaturman ja vamman välistä syy-yhteyttä pidetään. Lääkäriliiton antaman, vuonna 2016 tarkistetun ohjeen mukaan tämä todennäköisyys olisi hyvä ilmaista aiemmin luvussa 3.2.3 esiteltyä

¹¹¹ Heliövaara – Tola 2004, s. 150–152.

¹¹² Ibid. s.151, Freeman – Cahn – Franklin 2014, s. 2–4.

¹¹³ Freeman – Cahn – Franklin 2014, s. 1–2.

¹¹⁴ Aaltonen 2011, s. 41.

¹¹⁵ Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto Valvira 2017, kpl ”Lausunnon sisältö”.

viisiportaista asteikkoa, ”erittäin todennäköinen, todennäköinen, mahdollinen, epätodennäköinen ja erittäin epätodennäköinen”, käyttäen.¹¹⁶

Työtapaturma- ja ammattitautilain syy-yhteyttä koskevan 16 §:n sanamuodon mukaan korvaamisen edellytyksenä on ”todennäköinen lääketieteellinen syy-yhteys”, jonka arvioinnissa huomioidaan ”lääketieteelliset löydökset ja havainnot, vahingon sattumistapa, sekä aikaisemmat vammat ja sairaudet”. Lisäksi hallituksen esityksen mukaan ”[l]ääketieteellisen syy-seuraussuhteen arviointi edellyttää, että vakuutuslaitoksen käytettävissä on luotettava selvitys vahingosta ja sen sattumistavasta ja -ajasta. Syy-yhteyden arviointiin kuuluu myös mahdollisten muiden syytekijöiden poissulkeminen. Tässä suhteessa on tärkeää, että vakuutuslaitoksen tietoon tulevat kaikki lääketieteelliset löydökset, jotka voivat vaikuttaa asian arviointiin”.¹¹⁷ Lääkärinlausunnoilla on siis varsin merkittävä rooli sen selvittämisessä, onko vakuutetulla oikeus hakemiinsa korvauksiin.

Edellä mainitusta johtuen lääkärin kirjoittamista asiakirjoista olisi käytävä tarkasti ilmi mitä vakuutetulle on tapaturmassa tapahtunut, kaikki lääketieteelliset löydökset, sekä arviointi siitä, miten todennäköisesti löydökset sopivat sattuneeseen vahinkotapahtumaan. Lääkärin olisi tärkeää edellä mainitun hallituksen esityksen kriteerien mukaan kuvata myös vammamekanismin energiaa ja laatua, ja oireiden ajankohdan sopivuutta sattuneeseen tapahtumaan. Hyvänä esimerkkinä lausunnon tärkeydestä voidaan käyttää KKO:n ennakkoratkaisua 2016:93, jossa KKO perustelee työtapaturman ja sen jälkeen löydetyn olkapään kiertäjäkalvosimen repeämän syy-yhteyden epätodennäköisyyttä muun muassa näin: ”Kysymyksessä oleva tapaturma on sattunut, kun A on ottanut vastaan kaatumassa olleen painavan ikkunan oikealla kädellään. Tapaturmailmoituksessa tai ensilääkärin merkinnöissä vammamekanismia ei ole kuvattu tätä tarkemmin.”¹¹⁸ Kyseinen ikkuna oli painanut 110 kg ja oman kertomuksensa mukaan A oli ollut kyykyssä ikkunan alla. Jää arvailujen varaan olisiko lopputulos ollut erilainen, mikäli kyseiset tosiasiat olisi mainittu jo ensimmäisessä lääkärinlausunnossa heti tapaturman jälkeen.

¹¹⁶ Lääkäriliitto 2016, s. 4.

¹¹⁷ HE 277/2014 vp, s. 71.

¹¹⁸ KKO 2016:93, kpl 17.

Lääkäriliitto ohjeistaa että ”[L]ääkäriin tulee kirjata lausuntoihin vain johtopäätöksiä, joiden tekemiseen hänellä on todelliset edellytykset”.¹¹⁹ Kuitenkin lautakunta- ja oikeuskäsittely nojaa tapaturmaa koskevissa tosiasioissa suuressa määrin lääkäriinlausuntoihin ja lääketieteellisen syy-yhteyden todistamiseen. Asetelma herättää väistämättä kysymyksen, että minkälaisin edellytyksin esimerkiksi kiireellisessä tilanteessa päivystyksessä ensimerkinnät kirjataan? Onko lääkäriillä tuolloin riittävää mahdollisuutta tai aikaa perehtyä syvällisesti sen enempiä vammamekanismin energiaan kuin syy-yhteyden todennäköisyyteenkään, kun potilaan hoitaminen on luonnollisesti ensisijainen tavoite? Silti vakuutetun hakiessa korvauksia, merkintöjen puuttuminen tai puutteellisuus muodostavat riskin korvausten saamiselle ja mahdollisesti johtavat asian käsittelemiseen pitkässä muutoksenhakuprosessissa.

Tapaturmakorvausten käsittelyn näkökulmasta on tärkeää huomioida, että lääketieteellinen ja oikeudellinen syy-yhteysarviointi poikkeavat toisistaan. Tämä voi entisestään lisätä tulkintavaikeuksia vakuutetulla ilmenneiden oireiden syy-yhteydestä vahinkotapahtumaan. Siksi oikeustieteellinen korvauskäytäntö olisi hyvä tuntea jo lääkärintodistuksia kirjoitettaessa.¹²⁰ Puutteellinen tai virheellinen lääkärintodistus vaarantaa potilaan mahdollisuuden saada hänelle kuuluvia korvauksia.¹²¹

5 SYY-YHTEYS VAKUUTUSOIKEUDESSA

5.1. Tutkitut tapaukset

Tutkimus koski työtapaturman ja vamman välisen syy-yhteyden selvittämistä ja näyttöharkintaa vakuutusosoikeudessa. Tärkeimpänä kriteerinä tapauksia rajatessa oli se, että syy-yhteys oli pääasiallinen oikeudellinen ongelma, josta tapauksessa oli kyse. Vaikka syy-yhteysargumentaatio on olennainen osa myös muunlaisia tapaturmia ja vahinkoja koskevissa oikeusjutuissa esimerkiksi yleisissä tuomioistuimissa, niin analyysin kohteeksi otettiin tapaukset, jotka

¹¹⁹ Lääkäriliitto 2016, s. 1.

¹²⁰ Tenovuo 2015, s. 38, Heliövaara – Tola 2004, s.153.

¹²¹ Lääkäriliitto 2016, s. 1.

koskivat nimenomaan työtapaturman aiheuttamaksi epäiltyä vammaa, sairautta tai oireilua.

Työntekijälle otettavasta lakisääteisestä vakuutuksesta johtuvat korvausriidat käsitellään vakuutusosoikeudessa, ja ratkaisut pyydettiin ja saatiin vakuutusosoikeudelta. Vakuutusosoikeudessa etsittiin tapauksia tietokannasta hakusanoilla, joten lienee mahdollista, että joku aiheeseen liittyvä juttu joukosta puuttuu. Henkilön yksilöivät tunnistetiedot oli toimitetuista kappaleista mustattu. Vakuutusosoikeuden päätöksiin oli liitetty valituksen kohteena ollut tapaturmasioiden muutoksenhakulautakunnan ratkaisu, joka antoikin hyödyllistä ja usein vakuutusosoikeuden päätöstä yksityiskohtaisempaa tietoa siitä, mitä vakuutetulle oli tapahtunut.

Tutkimuskysymyksen valintaan vaikutti osaltaan 1.1.2016 voimaan tullut työtapaturma- ja ammattitautilain 16 §, jossa työtapaturman ja vamman välisen syy-yhteyden kriteereitä määritellään lain tasolla ensimmäistä kertaa. Vakuutusosoikeuteen ei vielä ollut tätä pro gradua kirjoitettaessa ehtinyt uuden lain nojalla ratkaistavia tapauksia, koska siirtymäsäännösten mukaan ennen sen voimaantuloa sattuneisiin vahinkotapahtumiin noudatetaan (paitsi menettelysäännösten osalta) tapaturmavakuutuslakia. Uuden lain on kuitenkin todettu noudattavan entistä oikeustilaa ja oikeuskäytäntöä. Nähtävästi tästä syystä sekä VakO että KKO olivat argumentaatiossaan 2016 ja 2017 käyttäneet esitöissä todettua kriteeristöä TyTAL 16 §:n mukaisen *todennäköisen syy-yhteyden* arvioimisesta siitä huolimatta, että tapauksiin sovellettiin aikaisempaa tapaturmavakuutuslakia.¹²²

5.1.1 Tapausjoukon rajaaminen

Alun perin oli ajatuksena tutkia työtapaturmaa ja syy-yhteyttä koskevat ratkaisut viiden vuoden ajalta, eli 2013–2017. Oikeuskäytäntöä tutkiessani huomasin, että KKO oli antanut sekä vuonna 2011 että vuonna 2012 yllättävän monta tapaturmakorvausta koskenutta syy-yhteyksratkaisua, eli neljä kappaletta kumpanakin. Tämä oli kiinnostava seikka, joten vuoden 2012 vakuutusosoikeuden syy-yhteyksjutut otettiin lopulta mukaan analysoitaviksi, jotta tilastojen vertailu olisi kattavampaa.

¹²² Ks. esim. KKO 2016:93, VakO 3.11.2017.

KKO on viime aikoina edelleen ottanut käsiteltäväkseen syy-yhteyttä koskevia päätöksiä, vaikka on niitä jo muutamien aiempien vuosien aikana antanut useitakin. KKO:n viimeaikaisen ennakkoratkaisufunktion vaikutusta tarkastellakseni pyysin vakuutusosoikeudesta loppujen lopuksi myös alkuvuonna 2018 annetut päätökset. Eli tutkittavana olivat vuodesta 2012 alkaen tapaukset, jotka pyyntöhetkeen mennessä oli saatu päätökseen. Niitä oli yhteensä 43 kappaletta.

Julkaisemattomia tapauksia oli kohtuullisen paljon, joten mielenkiinto tässä tutkimuksessa kohdistuu sen vuoksi lähinnä kyseisiin vakuutusosoikeudesta pyydettyihin juttuihin. Vakuutusosoikeus julkaisee jutuistaan vain pienen osan, eivätkä tietyt, julkaistaviksi valitut tapaukset olisi mielestäni muodostaneet tutkimusnäkökulmasta validia kokonaisuutta ratkaisukäytännön arvioimiseen. Tutkimuksessa analysoidut tapaukset jakautuivat niin, että vuodelta 2018 oli kolme päätöstä, vuodelta 2017 jopa viisitoista päätöstä, vuodelta 2016 kymmenen päätöstä, 2015 yksi päätös, 2014 yksi päätös, 2013 kaksitoista päätöstä ja vuodelta 2012 yksi päätös. Syy-yhteykskysymysten käsittely näytti kasaantuvan tietyille vuosille, mikä oli yllättävää. Kaikki asiat oli ratkaistu vielä vanhan lain, eli tapaturmavakuutuslain perusteella, lukuun ottamatta kolmea tapausta joihin sovellettiin aiemmin mainittuja erityislakeja.

5.1.2 Syy-yhteysharkinnan kohteena olleet vammat tai oireet

Tutkitut tapaukset sisälsivät hyvin heterogeenisen joukon erilaisia oireita. Huomattavaa on se, että tapaturman sattumisesta ei yleensä ollut riitaa. Useimmiten oli kyse siitä, oliko tapaturman jälkeinen oireisto tapaturman aiheuttamaa vai sairausperäistä. Käsitykset poikkesivat sen perusteella, tulkitsiko asiaa vakuutettu vai vakuutusyhtiö. Monilla vahingonkäräjillä oli myös useita vammoja, joko samassa ruumiinosassa tai muualla kehossa, ja siksi jouduttiin arvioimaan, mitkä vammoista olivat seurausta vahingosta ja mitkä taas eivät. Kolmessa tapauksessa vakuutusosoikeus päätöksellään totesi, ettei tapahtumaa katsottu tapaturmaksi, vaan kyse oli ennemminkin työliikekipeytymisestä.

Osassa tutkittuja tapauksia kyse oli siitä, että työtapaturmavakuutuksesta oli korvattu jo aikaisemmin joku tietty vamma, ja nyt oli riitaista, oliko korvatun vamman lisäksi mahdollisilla jälkeen päin ilmenneillä vammoilla tai oireilla syy-yhteys tapaturmaan. Jäljempänä esiteltävässä taulukossa ei ole tutkimuksen

luonteen vuoksi huomioitu jo korvattuja vammoja, vaan ainoastaan ne, joiden syy-yhteys on ollut riittävä. Jos sama henkilö oli kuitenkin vaatinut syy-yhteyden selvittämistä usean erilaisen vamman johdosta, kaikki vammat merkitty taulukkoon erikseen. Kaksi päätöstä koski eri korvauskysymystä, mutta samaa henkilöä. Näihin päätöksiin liittyneet oireet on kirjattu taulukkoon kertaalleen.

Nyt valitusperusteena olleita asioita saatettiin tilastoida vain suuntaa-antavasti, sillä kuten edellä todettiin, osalla oli monia eri vammoja ja sairauksia, jotka olivat ilmenneet eri aikaan, ja joissain tapauksissa osa oireista oli vielä aiemmin korvattu. Koska vakuutettu itse useinkin katsoi asiaa yhtenä kokonaisuutena, niin oli välillä tulkinnanvaraista, mistä yksilöidystä vammasta itseasiassa valitettiin. Valittaja oli joskus myöskin vedonnut sellaisen oireen korvaamisen puolesta, mistä ei ollut vakuutusyhtiössä annettu valituskelpoista päätöstä. Lisäksi osa oireista oli katsottu sairauden aiheuttamiksi ainakin toisen osapuolen taholta tai aikaisemmassa valitusprosessissa.

Vammoja oli laaja joukko, ja ne olivat hyvin eri tyyppisiä. Tästä huolimatta tietyt vammatyypit korostuvat syy-yhteysproblematiikassa selvästi. Niskan retkahdusvamma, eli whiplash, oli yleisin vammatyyppeistä, jonka syy-yhteydestä oli tässä aineistossa kiistää. Tämä ei liene yllättävää, sillä kyseinen vamma voi aiheuttaa hyvin monenlaisia oireita kuten esimerkiksi huimausta, keskittymisvaikeuksia, nielemisvaikeutta, korvien soimista ja kömpelyyttä, mitkä ovat kaikki sellaisia oireita jotka voisivat yhtä hyvin olla myös sairausperäisiä.¹²³ Näin ollen oireiden syy-yhteyden osoittaminen voi olla haastavaa.

Samantyyppisen havainnon voi tehdä CRPS:n (complex regional pain syndrome) kohdalla, joka otettiin kaavioon omaksi ”vammakseen”, koska voi sijaita lähes missä kehön osassa vain. Kyseisiä tapauksia oli neljä kappaletta, vaikka sen esiintyvyys suhteessa väestöön on harvinainen. CRPS aiheuttaa suhteetonta (hermo)kipua ja tuntoaistimusten muutoksia. Lisäksi oireina ovat muun muassa ihon lämpötilan muutokset, fyysiset muutokset ja motoriset ongelmat. Myös CRPS on oireiden moninaisuutensa vuoksi vaikeasti diagnosoitava, eikä sen syntymekanismi ole aivan selvä. Se on tyyppiesimerkki lääketieteellisen syy-yhteyden arvioinnin

¹²³ ”[T]arkoitetaan kiihtyvyyshidastuvuusmekanismilla niskan suuntautuneen energian synnyttämää vammaa. Syynä on usein auton peräänajo- tai kylkikolari, mutta piiskaniskuvamma voi seurata myös esimerkiksi matalaan veteen sukeltamisesta. Äkillinen pysähtyminen jopa vain 15 kilometrin tuntivauhdista riittää aiheuttamaan retkahdusvamman.” Saarelna 2017.

haasteista: miksi joillekin henkilöille tapaturman jälkeen kehittyi CRPS ja joillekin ei? CRPS voi ilmetä vasta pitkän ajan kuluttua tapaturmasta, mikä tekee syy-yhteyden näyttämisestä ja ratkaisemisesta entistä haastavampaa. Kuitenkin CRPS aiheuttaa pahimmillaan potilaalle pitkäaikaisen vaikean kiputilan ja työkyvyttömyyden, mikä johtaa mittaviin ansionmenetyksiin ja pitkään kuntoutukseen.¹²⁴ Korkein oikeus onkin kenties juuri edellä mainituista syistä antanut ennakkoratkaisut CRPS:n syy-yhteydestä tapaturmaan vuosina 2010, 2012, 2013 ja 2017.¹²⁵

Kahdeksassa tapauksessa tutkimusjoukossa oli kyse pään alueen vammasta, joko aivovammaepäilystä tai muunlaisesta päävammasta. Myös aivovammojen syy-yhteyksysymykset ovat työllistäneet viime vuosina KKO:ta esimerkiksi tapauksissa KKO 2016:3, KKO 2014:33 ja KKO 2014:8. Näissä tapauksissa ei ole useinkaan ollut kyse siitä onko vakuutetulle sattunut vakuutustapahtuma, vaan siitä onko päähän kohdistunut isku aiheuttanut vain aivotärähdyksen, lievän aivovamman, vai pidempään työkyvyttömyyttä ja hankalampia oireita aiheuttavan vaikea-asteisen aivovamman. Edellä mainittujen KKO:n ratkaisujen perusteella päähän kohdistuneiden tapaturmien jälkeiset oireet ovat moninaisia ja tulkinnanvaraisia, eivätkä lääkäritkään aina ole yhtä mieltä siitä onko potilaalla aivovamma vai ei. Ei siis ole yllättävää, että aivovammaoireita käsitelleitä päätöksiä mahtui tähänkin vakuutusosoikeuden työtapaturmia koskevaan tapausjoukkoon useita.

Olkapäävammojen kohdalla kolmessa tapauksessa oli kyse olkapään kiertäjäkalvosimen vammasta. Jänteiden vammat ovat yleisemminkin oikeuskäytännössä osoittautuneet syy-yhteyden näkökulmasta vaikeasti arvioitavaksi ryhmäksi, sillä on haasteellista selvittää milloin jännerepeämät aiheutuvat tapaturmasta ja missä määrin *”rappeumasta”* tai *”sairausperäisestä oireilusta”*, eli *”sisäsyntyisestä syystä”*, mikä oli monessa tutkitussa jutussa vakuutusyhtiön näkemys. 27.8.2013 antamansa päätöksen perusteluissa VakO toteaa näin: *”[K]iertäjäkalvosimen oikeuskäytäntö on vakiintunut. Se perustuu vallitsevaan lääketieteelliseen tietämykseen ja kokemukseen. Sen perusteella tiedetään, että terve ja rappeutumaton kiertäjäkalvosin kestää varsin suuren fysikaalisen rasituksen. Kiertäjäkalvosimen repeämän korvaaminen tapaturman*

¹²⁴ Ks. esim. *Harmo* 2016, s. 1075–1076.

¹²⁵ Ks. KKO 2010:65, KKO 2012:97, 2013:99, 2017:96.

*seurauksena edellyttää tapaturmaa, joka aiheuttaa suoraan kiertäjäkalvosimeen äkillisen, suuren fysikaalisen kuormituksen. Silloin kun tapaturmamekanismi ei ole välittömästi kiertäjäkalvosimeen kohdistuva, siltä edellytetään erityisen suurta fysikaalista kuormittavuutta.*¹²⁶ KKO:n linjauksen mukaan hyväkuntoinenkin jänne repeää sellaisesta energiasta, joka vastaa seisomakorkeudelta ojennetun käden varaan kaatumista.¹²⁷ Korkein oikeus on 2000-luvulla antanut useita kiertäjäkalvosimen repeämää koskevaa ennakkopäätöksiä, jotka ovat lähes poikkeuksetta päättyneet muutoksenhakijan eduksi.

Oma problematiikkansa liittyi tapauksissa myös erilaisten liitännäis- tai seurannaisvammojen korvattavuuteen. Missä määrin tapaturmavakuutuksesta tulisi korvata työtapaturmasta seuranneet vammat, ja miten pitkän ajan kuluttua vielä voidaan katsoa, että uusi, myöhemmin ilmaantunut oire johtuu tapahtumasta? Yhdessä tapauksessa esimerkiksi oli kyse siitä, aiheuttaako vuosia sitten sattunut nilkkavamma myöhemmin selkäkipuja tai koko alaraajan kipuja. Edellä esitetty CRPS-diagnoosi oli samasta syystä syy-yhteyden näkökulmasta vaikeasti arvioitava seurannaisoire, koska saattaa aiheuttaa kipuja pitkänkin ajan kuluttua ja myös muualle kuin itse vammakohtaan.

Osa vahinkotapahtumassakin tulleista vammoista oli ilmeisesti diagnosoitu viiveellä. Siksi rajanvetoa sen välillä, mikä oli itse tapaturmasta aiheutunut vamma, ja mikä liitännäis- tai seurannaisvamma, voidaan pitää syy-yhteyden ratkaisemisen kannalta haastavana. Vakuutetulla on kuitenkin oikeus korvauksiin myös silloin, kun korvausarvioinnin kohteena oleva vamma tai sairaus on tapaturmassa aiemmin syntyneen vamman tai sairauden seurausta.¹²⁸ Näin arvioitiin CRPS:n syy-yhteyttä tapaturmaan tapauksessa KKO 2012:97, vaikka CRPS:n katsottiin osaksi johtuneen myös annetusta leikkaushoidosta, eikä yksin tapaturmasta. KKO:n mukaan tapaturman seurauksena aiheutunut vamma tai sairaus oikeuttaa korvaukseen, jos tiedetään että tällainen sairaus voi kehittyä tapaturman seurauksena. Tapaturmasta aiheutuneeksi katsotaan myös sen hoidosta johtuneet komplikaatiot.¹²⁹

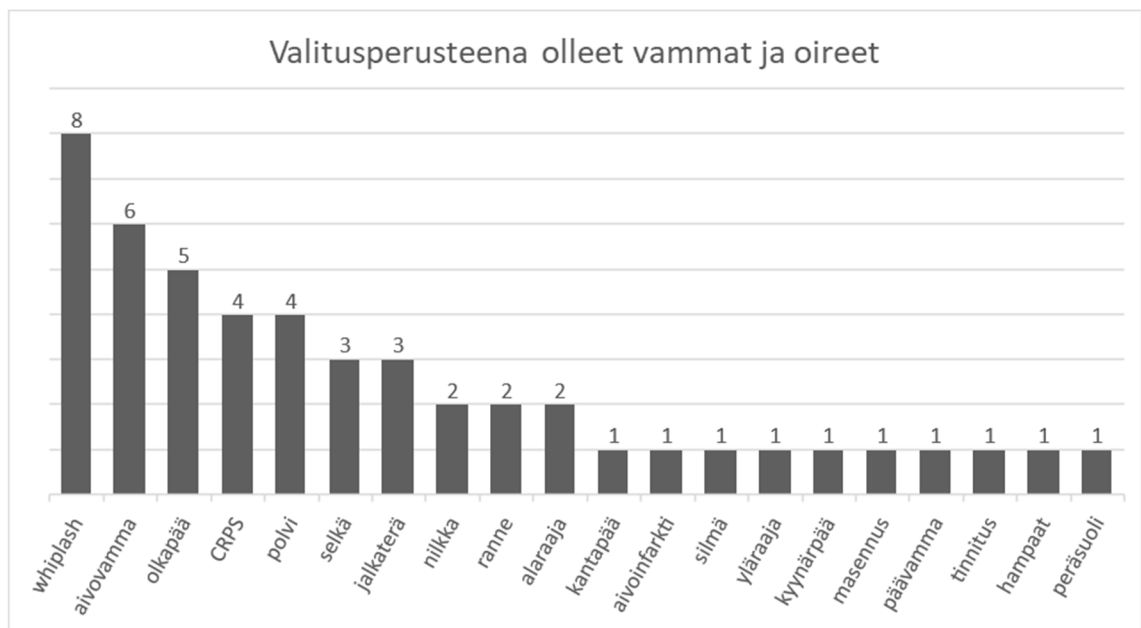
¹²⁶ VakO 27.8.2013, s. 6.

¹²⁷ KKO 2016:93, kpl 16.

¹²⁸ Ks. esim. KKO 2013:8, kpl 10, KKO 2011:29, kpl 9.

¹²⁹ KKO 2012:97, kpl 16–20.

Yhteenvedona voidaan todeta, että erilaisia niskan ja pään alueelle kohdistuvia vammoja oli eniten, kaiken kaikkiaan yhteensä 16. Pää- ja niskavammat oli ylivoimaisesti suurin vammaryhmä, jossa syy-yhteydestä oli valitettu. Edelliseen lukuun voitaisiin vielä lisätä yksittäiset tapaukset, joissa oli kyse hammasvammasta, silmävammasta ja tinnituksesta. Pään alueelle kohdistuneiden väitettyjen vahinkoseurausten määrä nousisi yhdeksääntoista. Alaraajan tai sen jonkin osan oireilu oli kyseessä kahdessatoista päätöksessä, ja lisäksi CRPS-oireita tai sen diagnoosi alaraajassa oli neljällä. Yläraajan oireilua tai vammaa käsiteltiin yhdeksässä tapauksessa.

Kaavio 1. Käsitellyissä tapauksissa esiintyneiden oireiden laatu tai sijainti pääasiallisen valitusperusteen mukaan.

Edellä kaaviossa esitettyjen tietojen valossa on varsin loogista, että korkein oikeus on antanut uusimmat tapaturmakorvausta ja syy-yhteyttä koskevat ennakkoratkaisunsa aiheista CRPS (KKO 2017:96), olkapään kiertäjäkalvosimen repeämä (KKO 2016:93), aivovamma (KKO 2016:3 ja KKO 2014:33), niskan retkahdusvamma, ja lisäksi aivoinfarkti ja näön menetys (KKO 2014:15). Tapauksessa KKO 2014:8 puolestaan kyse oli sekä niskan retkahdusvammasta, että aivovammasta.

5.1.3 Valittajien vaatimukset

Ennen vaatimusten tarkempaa esittelyä on syytä todeta, että kaikissa valituksissa yhtä lukuun ottamatta valittajana oli vahingonkärsijä, eli vakuutettu. Joskus vakuutetun lisäksi myös työnantaja oli valittajana. Vakuutusyhtiö, eli vakuutuksenantaja, oli valittajana yhdessä päätöksessä, joka oli annettu 2.5.2017. Sekä vakuutettujen, että vakuutuksenantajan tekemissä valituksissa kyse oli ainakin pääasiassa vahinkotapaturman jälkeisten kulujen korvausvelvollisuudesta.

Kaikissa valituksissa luonnollisesti vaadittiin tapaturma-asioiden muutoksenhakulautakunnan antaman, valittajalle epäedullisen päätöksen muuttamista. Muut vaatimukset oli yksilöity varsin eri tavoin. Ylivoimaisesti eniten vaadittiin *”tapaturmavakuutuslain mukaisia korvauksia”*, millä tarkoitettaneen kaikkia työtapaturmavakuutuksesta maksettavia etuuksia. Asia oli ilmaistu myös vaatimalla tapahtumasta aiheutuneita *”vahinkoja”* tai *”kuluja”*.

Osa oli yksilöinyt vakuutukseen perustuvia korvausvaateitaan tarkemmin kuin pelkästään edellä mainitulla yleislausekkeella. Ansionmenetykset olivat huomattavan monessa valituksessa erikseen kirjattuna vaatimuksena ja ratkaisun tärkeänä kysymyksenä, johon syy-yhteyksillä oli vaikutusta. Valituksissa vaadittiin ensinnäkin *”tapaturmaeläkettä”*. Lisäksi osa oli kirjannut vaatimuksensa ilmaisuilla *”korvausta työkyvyttömyydestä”*, *”sairauspäivärahaa”*, *”päivärahaa”* tai *”sairausajan palkkaa”*. Monen tapauksen kohdalla ilmeni, että ansionmenetyksen korvaamista vaadittiin tietyn päivän jälkeen, eli vakuutettu oli tilanteessa, jossa vakuutuksenantaja oli ensin korvannut ansionmenetyksiä, mutta lopettanut korvaamisen jonkin ajan kuluttua todettuaan, etteivät oireet enää johtuneet sattuneesta tapaturmasta. Muutamassa tapauksessa esiintynyt vaatimus ammatillisen kuntoutuksen korvaamisesta sisältäne vakuutetun näkökulmasta myös vaatimuksen ns. päivärahasta, sillä ammatillisen kuntoutuksen ajalta maksetaan kuntoutusrahaa kappaleessa 3.4 esitetyn mukaisesti.

Ammatillisen kuntoutuksen ohella vakuutetut usein esittivät lääkinnällisen kuntoutuksen, esimerkiksi fysioterapian, korvaamista. Muitakin lääkinnällisiä kuluja vahingoittuneille oli johtunut, ja osa ilmaisi vaateensa yleisemmin sanalla *”hoitokulut”*. Myös kuntoutuksena korvattavia apuvälineitä oli vaadittu.

Ansionmenetysten lisäksi myös kuntoutuskulujen kohdalla oli tilanteita, joissa kulut oli korvattu tiettyyn päivään asti, jolloin vamma katsottiin parantuneeksi, tai että pitempi oireilu ei enää ollut syy-yhteydessä tapaturmaan. Muutoksenhakija vaati näin ollen sairaanhoidosta aiheutuneiden kulujen korvaamista tietyn päivän jälkeen, tai esimerkiksi ajalta X.X.–X.X.

Pysyvän haitan korvaaminen, eli haittakorvaus, oli niin ikään useassa valituksessa sellainen asia, johon vaadittiin muutosta. Joko niin, että vaadittiin haittakorvausta kokonaisuudessaan, tai sitten esitettiin haittaluokan korottamista siitä, minkä vakuutusyhtiö oli valituksenalaisella päätöksellään korvannut. Yksittäisessä tapauksessa korvausta haluttiin myös kivusta ja särystä.

Vakuutusyhtiön, tapaturma-asioiden muutoksenhakulautakunnan tai vakuutusosoikeuden menettelyä sivuttiin joissakin valituksissa pääasian ohella. Suullista käsittelyä vaati yllättävän moni ottaen huomioon, että vakuutusosoikeudessa käsitellään asiat useimmiten kirjallisessa menettelyssä. Suullista käsittelyä oli pyydetty yhteensä seitsemässä tapauksessa.

Yksi muutoksenhakija vaati muutoksenhakulautakunnan päätöksen kumoamista menettelyvirheen ja väärän lain soveltamisen vuoksi, ja yksi haki kirjelmässään lääkärin tekemän asiantuntijalausannon poistamista asiakirjoista. Toisin kuin edellisessä tapauksessa, vakuutusosoikeuden 5.3.2013 ratkaisemassa tapauksessa asiantuntijalausuntoa on nimenomaan vakuutetun taholta pyydetty. Yhdessä tapauksessa vakuutettu oli katsonut olevansa oikeutettu korvaukseen ”*epäoikeudenmukaisuudesta*”. Toinen muutoksenhakija vaati puolestaan vakuutuslaitokselle ”*rangaistusta tarkoituksellisesta viivytystä hoidoissa ja maksuissa*”.¹³⁰ Moni valittaja oli huomannut hakea korvausta myös valitus- ja muutoksenhakuprosessiin liittyneistä oikeudenkäyntikuluista korkoineen.

5.1.4 Pääasian lisäksi ratkaistuja asioita

Kuten edellä todettiin, niin moni valittaja vaati suullista käsittelyä. Hallintolainkäyttölain 38 §:n mukaan suullinen käsittely on toimitettava, jos yksityinen asianosainen pyytää sitä, eikä suullinen käsittely ole ilmeisen tarpeetonta. Vakuutusosoikeudessa suullista käsittelyä ei myönnetty kenellekään

¹³⁰ VakO 29.9.2016, s. 1.

sitä vaatineista. 17.12.2013 antamassaan ratkaisussa vakuutusosoikeus sen sijaan palautti asian tapaturma-asioiden muutoksenhakulautakuntaan suullisen käsittelyn toimittamiseksi. Syy-yhteyden näkökulmasta tutkimuksessa kiinnitti huomiota yksi suullisen käsittelyn hylkäämisperuste; vakuutusosoikeus oli useassa jutussa todennut, että se seikka, että lääkäreiden käsitykset syy-yhteydestä eroavat, tai että hoitavan lääkärin käsitys eroaa vakuutuslääketieteellisestä syy-yhteyksiarvioinnista, ei ole esteenä ratkaista asiaa kirjallisessa menettelyssä. Tämä perustelu oli luettavissa edelleen vuoden 2017 päätöksessä. Vakuutusosoikeuden kanta tuntuu erikoiselta siksi, että sekä KKO, että Euroopan ihmisoikeustuomioistuin ovat todenneet, että lääkäreiden suullinen kuuleminen voi olla tarpeen lääketieteellisesti epäselvän tai ristiriitaisen syy-yhteyden oikeudellisessa harkinnassa.¹³¹

Vakuutusosoikeuden kanta suullisen käsittelyn järjestämisestä tapaturma-asioiden muutoksenhakulautakunnassa sitä vastoin poikkesi yllättäen edellisistä kieltävistä perusteluista. Tapauksessa, joka on ratkaistu 17.12.2013 vakuutusosoikeus totesi, että koska syy-yhteyksikysymystä arvioineiden lääkäreiden kannat poikkeavat selvästi toisistaan, lääketieteellinen näyttö on ristiriitaista, ja asialla oli suuri merkitys valittajalle, niin suullista käsittelyä ei olisi voitu perustellusti jättää Tamlassa toimittamatta.

Yhdessä tapauksessa valittaja vaati tapaturmakorvausten lisäksi muutoksenhakulautakunnan päätöksen kumoamista menettelyvirheiden ja väärän lain soveltamisen vuoksi, koska Tamlan ensin pyytämässä asiantuntijalausunnossa oli todettu syy-yhteys työtapaturman ja aivovamman välillä, ja sen jälkeen lautakunta pyysi toisen lausunnon. Lopullinen päätös oli ollut ensimmäisen lausunnon vastainen. Vakuutusosoikeus toteaa että: *”Se, että ensimmäisessä asiantuntijalausunnossa on katsottu syy-yhteys todennäköiseksi, ei ole estänyt muutoksenhakulautakuntaa hankkimasta toista asiantuntijalausuntoa.”* Tapaus päättyi valituksen hylkäämiseen ja vakuutusosoikeuden toteamukseen, että vaatimukset on käsitelty ainoastaan siltä osin kuin ne on kohdistettu vakuutusosoikeudelle.

Vakuutusosoikeuden vuonna 2016 antamassa päätöksessä valittaja vaati vakuutuslaitokselle rangaistusta tarkoituksellisesta viivyttelystä. Vakuutusosoikeus

¹³¹ KKO 2014:8, kpl 9–15, ECHR 2010, *Andesson v Sweden*.

jätti kaikki sellaiset vaatimukset tutkimatta, joita ei oltu ratkaistu valituksenalaisella päätöksellä. Vuodelta 2013 olevassa tapauksessa vaadittiin korvausta kivusta, särystä ja epäoikeudenmukaisuudesta. Vaatimukset hylättiin koska eivät perustuneet tapaturmavakuutuslainsäädäntöön. Samansuuntaisia vaateita oli vuodelta 2018: vakuutettu vaati vakuutuslaitokselle sanktioita kiusaamisesta ja väsyttämistekniikasta. Lisäksi vaatimuksena oli, että vakuutuslaitos tulisi velvoittaa toimimaan lain mukaan ja sen toiminnasta kannella finanssivalvonnalle. Vakuutusosoikeus totesi vastauksena edelliseen, että sen valvominen, että vakuuttaja tai viranomaiset toimivat lain mukaan ja asianmukaisesti, ei kuulu vakuutusosoikeuden toimivaltaan.

Kahdessa päätöksessä otettiin kantaa lääkärinlausuntojen käyttöön näyttönä. 5.3.2013 ratkaistussa niskan retkahdusvamman koskeneessa tapauksessa valittajat (työntekijä ja työnantaja) olivat vaatineet vakuutusosoikeutta pyytämään asiantuntijalääkärilausunnon. Vakuutusosoikeuden perustelujen mukaan asiassa ei tarvittu sellaista asiantuntemusta, mikä olisi tehnyt lausunnon hankkimisen tarpeelliseksi. Vaatimus hylättiin tällä perusteella. 21.3.2016 ratkaistussa jutussa taas pyydettiin lääkärinlausunnon poistamista, koska se sisälsi englanninkielisiä sanoja. Vaihtoehtoisesti valittaja vaati sanojen kääntämistä. Tähän vaatimukseen vakuutusosoikeuden kanta oli, että lyhyet englanninkieliset lainaukset ja samankieliset lähdeviitteet eivät ole sellaista oikeudenkäyntiaineistoa, joka olisi oikeudenkäynnissä käännettävä.

Yhdessä valituspäätöksessä vuodelta 2016 vakuutusosoikeus otti kantaa valittajan väitteeseen kolmen henkilön esteellisyydestä tapaturma-asioiden muutoksenhakulautakunnan päätöksenteossa. Valittaja oli katsonut, että hänen asiansa käsittelyyn osallistuneet kolme henkilöä olisivat esteellisiä, koska olivat käsitelleet aiemminkin hänen asiaansa, ja näin heillä olisi ennakoasenne asiassa.¹³² Vakuutusosoikeus katsoi, ettei yhden henkilön osallistuminen aikaisempaan päätöksentekoon aiheuttanut ennakoasennetta, eikä näin ollen esteellisyyttä. Käsiteltävänä oli ollut toinen asia, kuin nyt kyseessä ollut valituksenalainen päätös, ja edellistä päätöksestä oli kulunut jo aikaa. Kahden muun henkilön ei todettu osallistuneet aiemmin valittajan asian ratkaisemiseen, eli esteellisyyttä ei myöskään näiden henkilöiden kohdalla syntynyt.

¹³² Vrt. OK 3 luku 7 §.

5.1.5 Avustajan käyttö

Vakuutusosoikeuden päätösten lopussa olevasta jakelu -kohdasta saatettiin päätellä, käytettiinkö valituksessa avustajaa vai ei. Seitsemässä tapauksessa asiaa oli hoitanut asianajotoimisto. Viisi juttua oli ollut muun toimiston, esimerkiksi lakiasiantoimiston, OTM:n tai varatuomarin hoidettavana. Julkinen oikeusavustaja oli avustanut kolmea vahingonkärtsijää. Neljä päätöstä oli jaettu myös liiton sosiaaliasioita hoitavalle henkilölle, sosiaalisiamiehelle, sosiaalipoliittiselle sihteerille ja sosiaalipoliittiselle asiantuntijalle. Ilmeisestikin liitot ovat siis avustaneet työntekijää valittamisessa. Toinen vaihtoehto on, että päätös on laitettu liittoon vain tiedoksi. Yhteensä avustajaa käytettiin siis ainakin 15 jutussa 43:sta. Jos liittojen sosiaalihenkilöt lasketaan avustajiksi, niin avustajien määrä nousee 19:ään.

Avustajaa oli kokenut tarvitsevansa varsin moni muutoksenhakijoista, vaikka asiaa ei käsiteltykään suullisessa menettelyssä. Vakuutusosoikeuden päätöksiä lukiessa erottuivat nopeasti joukosta oikeustieteen ammattilaiden kirjoittamat valitukset, niin tekstin, kuin vaatimusten ja perusteidenkin osalta. Valittaminen ilman avustajaa näytti olevan haastavaa (siitä huolimatta, että se on vakuutusosoikeudessa mahdollista), mitä voidaan pitää työntekijän oikeusturvan toteutumisen kannalta epäkohtana. Osassa valituksia oli esimerkiksi pyydetty vakuutusosoikeutta ratkaisemaan asioita, joita joko ei ollut ratkaistu muutoksenhakulautakunnassa ensimmäisenä asteena, tai asiasta ei oltu annettu vakuutusyhtiön toimesta lainvoimaista päätöstä. Tällaisissa asioissa vakuutusosoikeus ei voi antaa päätöstä.

Voidaan pohtia, onko sattumaa, että ainoassa tapauksessa jossa vakuutusosoikeus muutti tapaturma-asioiden muutoksenhakulautakunnan päätöstä, asiaa hoiti helsinkiläisen, pientä asianajotoimistoa suuremman toimiston asianajaja. Kyseisessä jutussa vakuutusosoikeus määräsi vuonna 2017 vakuutusyhtiön korvaamaan tapaturmasta johtuneita kuluja ja haittaa enemmän kuin mitä muutoksenhakulautakunta oli päätöksessään määrännyt. Valitus hylättiin enemmälti. Tästä huolimatta vakuutusyhtiö veloitettiin korvaamaan muutoksenhakijan 15 000 euron oikeudenkäyntikulut. Muutoksenhakija oli kuitenkin kuollut pitkän prosessin aikana. Huomionarvoinen seikka tutkimusaineistossa on se, että sama asianajaja oli hoitanut myös joukon ainoaa

tapausta, jossa muutoksenhakulautakunnan päätös oli kumottu, ja asia siksi palautettu lautakuntaan uudelleen käsiteltäväksi. Tämä tapahtui vuonna 2013, ja kyse oli samasta vahinkotapahtumasta kuin edellä. Vakuutusasioihin perehtyneestä asianajajasta saattaa kuitenkin tämän tapausjoukon perusteella olla etua.

43 tapauksesta vain yksi itseään edustanut oli saanut valitukseensa muun ratkaisun kuin hylkäyksen; yksi Tamlan päätös vuodelta 2013 poistettiin ja palautettiin vakuutusyhtiöön uudelleen käsiteltäväksi, jotta se hankkii CRPS:n hoitoon erikoistuneen lääkärin lausunnon kiputilasta ja sen syy-yhteydestä vahingoittuneen tapaturmiin. Vakuutetun aseman vakuutusoikeudessa, varsinkin ilman asiantuntevaa avustajaa, voidaan näin ollen syy-yhteyden näyttökysymyksissä todeta olevan heikko.

5.2 Vakuutusoikeuden päätösten lopputulos

Lähes kaikkiin päätöksiin sovellettiin tapaturmavakuutuslakia. Yhdessä tapauksessa sovellettiin lakia urheilijan tapaturma- ja eläketurvasta ja kahdessa maatalousyrittäjää koskevaa tapaturmavakuutuslainsäädäntöä. Yhtään TyTAL nojalla ratkaistavaa tapausta ei ollut vielä tapausjoukkoon ehtinyt, koska lakia sovelletaan vasta 1.1.2016 jälkeen sattuneisiin vahinkoihin. Kuten aiemmin luvussa 4 todettiin, niin sekä voimassa oleva laki, että jo pitkälle taaksepäin ylettyvä, tapaturmavakuutuslain aikainen oikeuskäytäntö edellyttävät todennäköistä syy-yhteyttä, jotta vakuutetulle sattunut työtapaturma oikeuttaa vakuutusyhtiön tai valtiokonttorin maksamaan korvaukseen. Eli vakuutetun on osoitettava syy-yhteydelle yli 50 %:n todennäköisyys, eikä aukotonta näyttöä. Edellä mainittuun vaatimukseen nähden oli yllättävää, että 38 valitusta 43:sta hylättiin. Kohdasta ”vakuutusoikeuden ratkaisu” voitiin siis useimmiten lukea: *”Tapaturma-asioiden muutoksenhakulautakunnan päätöstä ei muuteta. Valitus hylätään.”*

Hylätyistä valituksista viidessä tapauksessa valitus jätettiin vähäiseltä osin tutkimatta, ja tutkimatta jätetyt vaatimukset useimmiten siirrettiin vakuutusyhtiöön ensimmäisenä asteena käsiteltäväksi. Näissä tapauksissa oli kyse korvauksiin liittyvistä vaatimuksista, joita ei oltu vakuutusyhtiön valituksenalaisella päätöksellä ratkaistu. Tällöin vakuutusoikeus ei voinut niitä vaateita

ensimmäisenä asteena ratkaista. Tilanne saattoi myös olla se, että annettu vakuutusyhtiön päätös ei ollut koskenut kaikkia vakuutetulla olevia vammoja, vaan ainoastaan osaa, ja asia palautettiin, jotta kaikki vammat tulevat ensiasteen päätöksissä huomioiduiksi.

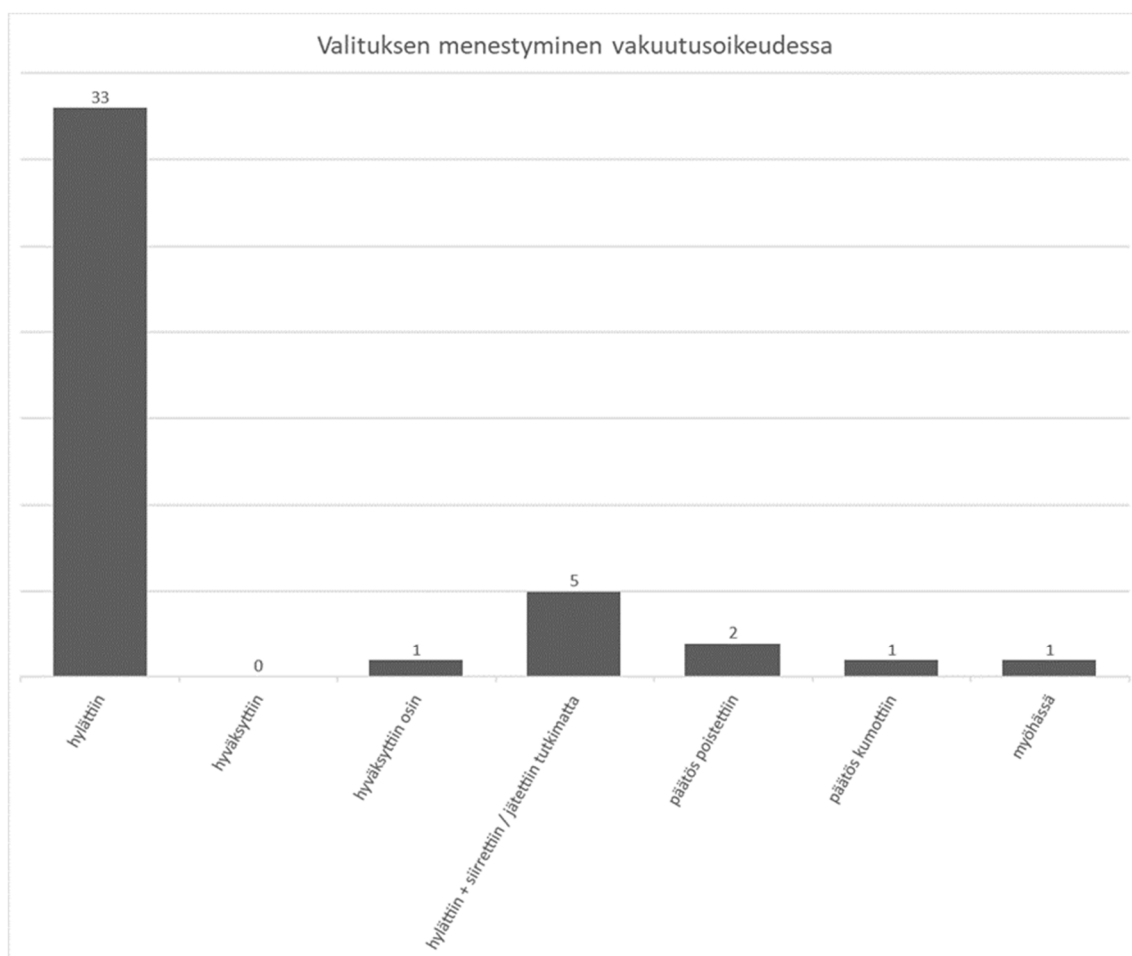
Kaksi tapaturma-asioiden muutoksenhakulautakunnan päätöstä poistettiin kokonaan. Toinen oli vakuutusoikeudessa ratkaistu vuonna 2013 ja toinen 2016. Nämäkin asiat palautettiin vakuutusyhtiöön, jossa asia oli käsiteltävä kokonaisuudessaan uudelleen. Vuoden 2013 jutussa vakuutusyhtiön edellytettiin hankkivat CRPS-oireyhtymään perehtyneen lääkärin lausunto CRPS:n tilasta ja syy-yhteydestä sattuneisiin tapaturmiin. Vuonna 2016 annetussa ratkaisussa vakuutusoikeus taas velvoitti vakuutusyhtiön käsittelemään asian uudelleen niin, että se huomioi korvausharkinnassaan myös hermovamman, jonka vakuutusyhtiö oli itsekin lisälausunnossaan katsonut oikeuttavan korvauksiin.

Ainakin edellä mainittujen kahden tapauksen kohdalla voidaan pohtia, mitä merkitsee vakuutetulle, että vakuutusoikeus poistaa Tamlan päätöksen, ja käsittely alkaa ”alusta” vakuutusyhtiössä. Vakuutusyhtiön päätöksestä seuraa kenties uusi valituskierron ensin muutoksenhakulautakuntaan ja sen jälkeen vakuutusoikeuteen. Vuoden 2016 tapauksen vahingonkärsijälle vahinkotapaturma oli sattunut vuonna 2010 ja vuoden 2013 tapauksen valittajalle vuonna 2009.

Yksi Tamlan päätös kumottiin vakuutusoikeudessa. Tämä tapahtui vuonna 2013. Vakuutettu oli vaatinut muutoksenhakulautakunnassa asian suullista käsittelyä, mutta sitä ei oltu hänelle myönnetty. Vakuutusoikeus arvioi syy-yhteyssasiassa esitettyä ristiriitaista näyttöä ja asian suurta merkitystä asianosaiselle. Vakuutusoikeus totesi, ettei löytänyt mitään syitä, joiden perusteella suullinen käsittely lautakunnassa olisi ollut ilmeisen tarpeetonta. Vakuutusoikeus lausui edelleen, ettei olisi asianmukaista järjestää ensimmäistä suullista käsittelyä muutoksenhakuasteessa, joten se palautti asian tapaturma-asioiden muutoksenhakulautakuntaan suulliseen käsittelyyn. Se toimitettiin vuonna 2014. Poistettujen ja kumotun päätöksen lisäksi yksi valitus jätettiin tutkimatta kokonaan, koska se oli tullut vakuutusoikeuteen myöhässä.

Ainoa valitus, joka menestyi osittain, koski samaa prosessia ja vahinkoa kuin edellisessä kappaleessa kuvattu suullista käsittelyä koskenut valitus. Asia

ratkaistiin uudelleen vakuutusoikeudessa helmikuussa 2017. Jälleen voidaan kiinnittää huomiota prosessiin pituuteen ja pohtia, miten se vaikuttaa vahingonkäräjien voimavaroihin ja toipumiseen. Vakuutusyhtiö määrättiin tällä kertaa suorittamaan korvausta vammoista, sekä lisäksi maksamaan haittakorvausta. Myöskin 15 000 euron oikeudenkäyntikulut jäivät vakuutusyhtiön vastattaviksi. Muutoksenhakija oli kuitenkin kuollut ennen kuin asia saatiin päätökseen. Merkitsevä seikka tässä aineistossa on se, että yhtään valitusta ei hyväksytty kokonaisuudessaan. Tämän tilaston perusteella voidaan todeta, että syy-yhteyden todennäköisyyden osoittaminen vakuutusoikeudessa on huomattavan vaikeaa, ja valituksen menestymisen todennäköisyys on pieni. Jos tutkimatta jätettyä valitusta ei oteta lukuun, eikä kahta poistettua ja yhtä kumottua päätöstä, niin yksi valittaja 39:stä pääasiallisen saaneesta sai hyväksytyksi edes osan vaatimuksistaan. Prosenttilukuna tämä olisi n. 2,6 %. Yhdenkään valitus ei tullut hyväksytyksi sellaisenaan, eli kokonaan hyväksytyjä oli tässä aineistossa 0 %.

Kaavio 2. Työtapaturman syy-yhteydenselvitystä koskevan valituksen menestyminen vakuutusoikeudessa 1/2012–1/2018.

5.3 Syy-yhteyden näyttöharkinta

Kun puhutaan syy-yhteysriidoista vakuutusoikeudessa, niin on hyvä huomata, että syy-yhteyksiä on eri tyyppisiä. Usein tutkituissa jutuissa oli kyse tapaturman ja vamman välisestä syy-yhteydestä, eli siitä, johtuiko vakuutetulla ollut vamma, oire tai sairaus sattuneesta vahingosta. Oli kuitenkin mahdollista, että arvioitiin esimerkiksi sattuneen vamman syy-yhteyttä henkilön työkyvyttömyyteen. Arvioinnin kohteena saattoi olla erilaisten liittännäisoireiden, tai myöhemmin ilmaantuneiden vammojen syy-yhteys työtapaturmaan. Tapausten joukossa oli myös arvioitu vahinkotapahtuman syy-yhteyttä toimintakykyyn tai toimintakyvyttömyyteen. Tämä on valittajan kannalta merkittävä syy-yhteyksikysymys, koska vaikuttaa vahingoittuneelle maksettavan haittakorvauksen määrään. Syy-yhteyksien kirjo on hyvin samankaltainen kuin tapauksissa, joita KKO on viime vuosina ottanut ratkaistavakseen.¹³³

Erilaisten hoitokulujen syy-yhteys tapaturmaan oli monesti arvioinnin kohteena. Jos henkilöllä on useita sairauksia ja vammoja, niin on helposti tulkinnanvaraista missä määrin kokonaisvaltainen kuntoutus, esimerkiksi toimintaterapia, fysioterapia tai ammatillinen kuntoutus johtuu työtapaturmasta. Terapia jäi helposti kokonaan korvaamatta, jos voitiin katsoa sillä edes osin hoidettavan muita oireita kuin tapaturmasta johtuvia.

Tutkimuksessa oli pääasiassa tarkoitus selvittää esitettyjä argumentteja vakuutusoikeudessa, mutta niiltä osin kuin vakuutusoikeus on sellaisenaan hyväksynyt muutoksenhakulautakunnan perustelut, eikä kirjoittanut niitä auki omaan päätökseensä, ratkaisuperusteita on luettu myös muutoksenhakulautakunnan päätöksestä. Sama koskee vakuutetun esittämää näyttöä; esitettyä näyttöä on luettu Tamlan päätöksestä, jos sitä ei oltu erikseen kirjoitettu vakuutusoikeuden päätökseen.

5.3.1 Vakuutetun esittämä näyttö

Vakuutettujen esittämät perustelut olivat hyvin yhdenmukaisia TyTAL 16 §:n, sekä hallituksen esityksessä ilmaistujen, kyseistä pykälää koskevien arviointiperusteiden kanssa. Näyttönä syy-yhteyden todennäköisyydestä oli

¹³³ *Norio-Timonen* 2014, s. 857.

kaikissa tutkituissa jutuissa vedottu lääkärintodistuksiin, lääkärinlausuntoihin tai sairauskertomuksiin. Varsinkin erikoislääkäreiden lausuntoja oli pyydetty runsaasti. Lääkäreiden lausuntojen lisäksi todisteena toimintakyvystä toimivat myös kuntoutusselosteet, hoitopalautteet ja terapeuttien, kuten puheterapeutin, toimintaterapeutin tai fysioterapeutin, lausunnot. Myös leikkauksissa tai tähystyksessä tehtyihin havaintoihin vedottiin. Osa vahingoittuneista oli ollut jonkinnäköisellä kuntoutusjaksolla, jossa oli tehty arvioita työkyvystä. Lausunnon oli kirjoittanut esimerkiksi kuntoutusohjaaja. Tapausjoukossa oli myös päätöksiä, joissa valittaja huomautti, etteivät vakuutusyhtiön lääkärit tai muut asiasta lausuneet tahot olleet tavanneet tai tutkineet häntä, ja että vakuutusoikeuden tulisi sen vuoksi pitää hoitavien lääkäreiden antamia lausuntoja uskottavampana.

Varsinkin niska- ja aivovammojen kohdalla vedottiin kuvantamistutkimuksiin, niiden löydöksiin ja esitettyihin tuloksiin, sekä esimerkiksi radiologin lausuntoon. Muiden vammojen kohdalla syy-yhteyden olemassaoloa oli perusteltu röntgenkuvaustuloksilla, ja esimerkiksi ENMG-hermoratitutkimusten tuloksilla. Yksi valittaja käytti perusteenaan aivovammojen Käypä hoito -suositusta.

Moni halusi lääkärien, läheistodistajien tai hänen itsensä kertomuksia kuultavan suullisesti. Läheistodistajat olivat toisinaan antaneet myös kirjallisia lausuntoja. Ainakin yhdessä tapauksessa oli toimitettu valokuvia ja perusteltu syy-yhteyttä sillä, että fyysinen vamma sopi ulkoisesti sen aiheuttaneeseen esineeseen. Vahingoittaneen esineen paino oli myöskin mainittu muutamissa perusteluissa, mikä onkin olennainen tieto vammamekanismin liike-energiaa arvioitaessa.

Kirjallisina perusteluina syy-yhteyden arvioimiseksi oli eräässä tapauksessa toimitettu whiplash-vammaa koskeva opinnäytetyö, sekä Akuutti-ohjelman artikkeli. Sama valittaja oli myös toimittanut selvityksen työnantajansa ja vakuutusyhtiön fuusiosta, koska hänen mukaansa vakuutuskäsittelyä rasitti eturistiriita. Niin kyseinen henkilö, kuin muutama muukin, oli vedonnut korkeimman oikeuden aikaisempiin ratkaisuihin.

Usean valittajan mukaan vahinkotapahtuman liike-energia tai iskuenergia oli voimakas. Myös tapaturmamekanismin sopivuutta vammaan käytettiin perusteluna, sekä sitä, että vamma oli laadultaan sellainen, joka tyypillisesti aiheutuu tapaturmasta. Tapahtumaympäristöä kuvaamaan oli yhdessä

tapauksessa liitetty työsuojelupiirin tarkastuskertomus. Yksi valittaja halusi silminnäkijöitä kuultaviksi.

Ajallinen yhteys oli niin ikään asia, jota käytettiin perusteena syy-yhteyden olemassaololle. Näissä tapauksissa oireiden ilmaantumis aika sopi ajan perusteella sattuneeseen tapaturmaan. Perustelujen mukaan oireita ei ollut ennen tapaturmaa, ja moni oli kuvannut olleensa oireeton ja työkykyinen. Eräs vahingonkärsijä oli ilmaissut asian kuvaamalla, että oli *”työskennellyt täysipainoisesti tapaturmaan saakka”*. Yksi valittaja totesi, ettei kulunut aika tapahtuman ja ensilääkärikäynnin välillä riitä syy-yhteyden kumoamisen perusteeksi.

Lisäksi, niin kuin Suppesin teorian ja KKO:n ratkaisukäytännön perusteella voidaan odottaakin, vahingoittuneet vetosivat siihen, ettei mitään muuta syytä ilmenneille oireille ollut osoitettavissa. Sairaushistoriastakaan ei joidenkin argumenttien mukaan löytynyt selittävää tekijää oireilulle. Pidettiin tärkeänä seikkana tapaturmaperäisen vamman todistamisessa, ettei mitään rappeumamuutoksia oltu vahingoittuneessa kehonosassa löydetty. Se, ettei vakuutetulle ollut sattunut myöskään muita tapaturmia, puhui valittajien mukaan osaltaan syy-yhteyden olemassaolon puolesta.

Työkyvyttömyydestä, uudelleen koulutuksen tarpeesta ja koulutuksen jälkeisestä työllistymismahdollisuudesta saatettiin esittää alan asiantuntijoiden lausuntoja. Tapaturman jälkeinen työttömyys oli sellainen argumentti, jota käytettiin osoituksena työkyvyttömyydestä, varsinkin jos vakuutettu ennen tapaturmaa oli työllistynyt hyvin. Vakuutettu ilmaisi eräissäkin tapauksissa, ettei muuta selitystä sille ollut, ettei hänellä ollut ollut työtä tapaturman jälkeen.

Vakuutettujen toimittaman näytön määrästä ja sen laajuudesta voitiin päätellä, että lääketieteellisen syy-yhteyden osoittamisen tärkeys oli tiedostettu. Eri asia tietenkin on, miten hyvin valittajat valitusta tehdessään tiedostivat mitä *todennäköisen syy-yhteyden* vaatimus oikeuskäytännössä tai laissa tosiasiasa tarkoittaa. Valituksissa oli tästä huolimatta useaan kertaan huomautettu, että korvaamiseen ei vaadita aukotonta lääketieteellistä varmuutta syy-yhteydestä, vaan todennäköisyyden osoittaminen riittää.

5.3.2 Vakuutusoikeuden argumentaatio syy-yhteyksymyksessä

Tutkimusmateriaalia oli sen verran paljon, että kaikkea vakuutusoikeuden argumentaatiota ei voitu tässä pro gradu -tutkimuksessa esittää. Sen vuoksi oheisessa luvussa on pyritty selvittämään pääasialliset argumentit, jotka ovat olleet ratkaisevasti vaikuttamassa vakuutusoikeuden kantaan syy-yhteyden puuttumisesta, tai kahdessa tapauksessa sen olemassaolosta. Lisäksi otetaan esille muutamia muita tärkeitä ja huomionarvoisia perusteluja. Edellisten lisäksi huomioidaan sellaisia argumentteja, joita vakuutusoikeus on käyttänyt sanatarkasti kopioituna useassa päätöksessä.

Oikeudenkäymiskaaren 24 luvun 4 §:n mukaan: *”Tuomio on perusteltava. Perusteluissa on ilmoitettava, mihin seikkoihin ja oikeudelliseen päättelyyn ratkaisu perustuu. Perusteluissa on myös selostettava, millä perusteella riitainen seikka on tullut näytetyksi tai jäänyt näyttämättä.”* Usean tutkitun tapauksen kohdalla ensimmäisenä huomiota kiinnittivät niukanlaiset perustelut. Useimmiten viitattiin Tamlan ratkaisuun lauseella *”[v]akuutusoikeus hyväksyy tapaturmasioiden muutoksenhakulautakunnan päätöksen perustelut”*. Yhdessä päätöksessä kuvaus ja perustelut olivat niin lyhyet, ettei ratkaisusta selvinnyt ensinkään vamman laatua, tai minkälainen vahinko vakuutetulle oli tapahtunut. Perusteluissa todetaan ainoastaan, että muutoksenhakulautakunnan perustelut on hyväksytty, ja että VakO:lle ei ole esitetty sellaista tietoa, jonka perusteella lautakunnan päätöstä tulisi muuttaa.

Päättelyketjut olivat toisinaan myös lyhyitä ja nähdäkseni siksi aukollisia. Esimerkiksi päätöksessä tammikuulta 2018 vakuutusoikeus toteaa että *”esitetyn selvityksen perusteella”* ei voida valittajalla todeta varmuudella olevan CRPS-oireyhtymää. Yhtä niukasti oli samaa asiaa perusteltu aikaisemmassa käsittelyssä muutoksenhakulautakunnassa: *”Esitetyistä tilankuvaustiedoista ei käy ilmi, että hänellä olisi voitu todeta diagnostiset kriteerit täyttävä CRPS-oireyhtymä.”* Vakuutetun esittämän lääkärinlausunnon ja tilakuvauksen mukaan hoitava lääkäri oli lausunut, että henkilöllä oli kriteerit täyttävä CRPS-oireyhtymä, joka oli erittäin todennäköisessä syy-yhteydessä lukuisiin vamman vuoksi tehtyihin leikkauksiin. Mitään muuta syytä ei CRPS-oireyhtymään lääkärin mukaan ei voitu todeta. Vakuutusoikeuden olisi perusteluvollisuutensa

täyttääkseen mielestäni tullut perustella, *miksi* CRPS-oireyhtymää ei katsottu olevan, jos oireet siihen sopivat, eikä muuta syytä niille löydetty.

Useassa tapauksessa vakuutusosoikeus perusteli valittajan oireiden ja tapaturman välisen syy-yhteyden puuttumista sillä, että oireilu liittyi rakenteelliseen vikaan tai sairauteen, kuten esimerkiksi kulumaan tai rappeumaan. VakO:n mukaan sairaudet saattavat aiheuttaa samankaltaisia oireita kuin tapaturmavammat. Vakuutusosoikeus joutui ottamaan kantaa myös pitkittyneiden oireiden korvaamiseen. Se totesi kantanaan, että tavanomaiset paranemisajat ovat lääketieteellisen kokemuksen perusteella tiedossa, ja että paranemisen pitkittyessä tulee arvioida olisiko syynä sairaus tai rappeuma.

Vakuutusosoikeus oli monessa tapauksessa pyytänyt lääkärinlausunnon omalta asiantuntijalääkäriltään ja perustanut ratkaisunsa tämän näkemykseen. Joskus käytettiin perusteena myös muun erikoislääkärin näkemyksiä, varsinkin silloin kun vakuutusosoikeus oli lausuntoa pyytänyt. Pyydettyjä lausuntoja tulkittiin erittäin kirjaimellisesti varsinkin todennäköisyysarvioinnissa. Vuodelta 2017 olevassa ratkaisussa asiantuntijalääkäri oli lausunut, että oli *jokseenkin todennäköistä*, että vakuutetulla oli CRPS, ja että oli *mahdollista*, että diagnoosilla oli syy-yhteys sattuneeseen tapaturmaan. Johtopäätöksensä annetusta selvityksestä vakuutusosoikeus ratkaisi, että todennäköisen syy-yhteyden kynnyks ei täyty, eikä vahingoittuneella näin ollen ollut oikeutta tapaturmaeläkkeeseen eikä vaatimaansa laituskuntoutukseen. Ratkaisua voidaan pitää perusteltuna, jos lääkäri oli tiennyt käytetystä asteikosta ja todennäköisyysvaatimuksesta, ja tietoisesti valinnut kyseiset sanamuodot. Toisaalta jos lääkäri oli käyttänyt ilmaisuja vain yleiskielisessä merkityksessä tarkemmin niitä punnitsematta, niin mahdollisesti loppuelämän ansionmenetyskorvausten menettäminen kyseisen lausunnon perusteella, haastaa pohtimaan aiemmin kappaleessa 4.2 mainitun yhteiskuntaa tyydyttävän oikeudenmukaisuuden toteutumista.¹³⁴

Vakuutusosoikeus oli toisinaan siis antanut suurta painoarvoa lääkärinlausunnoille, ja toisinaan puolestaan ei. Mielenkiintoa herätti yksi ratkaisu vuodelta 2017, jossa Tamla oli pyytänyt lausuntoa aivovamman syy-yhteydestä tapaturmaan. Lääkäri oli todennut vamman todennäköisesti johtuvan tapaturmasta. Tämän jälkeen lautakunta oli pyytänyt lausunnon toiselta neurologilta, joka taas totesi, ettei

¹³⁴ VakO 3.11.2017.

oireilla ole syy-yhteyttä tapaturmaan. Korvauksen epäävässä päätöksessä jouduttiin siis punnintaan kahden erikoislääkärin, joista kumpikaan ei ollut hoitava lääkäri, lausuntojen välillä. Korvaukset evättiin ja vakuutusosoikeus hyväksyi kyseiset perustelut perustelematta itse tarkemmin sitä, miksi toisen lääkärin katsottiin olevan oikeassa, ja toisen ei.¹³⁵ Merkittävä linjaus lääkärinlausuntojen tulkinnasta tai keskinäisestä painoarvosta on ratkaisussa vuodelta 2016 (9.3.), missä VakO toteaa, että lausunnon luotettavuutta arvioitaessa sillä ei ole merkitystä, onko lausuja henkilökohtaisesti tutkinut potilaan.

Useissa perusteluissa oli sanatarkasti yhtenevästi todettu, että vakuutusosoikeus ei ole sidottu esitettyyn (lääkärin) arvioon, vaan että se tekee ratkaisunsa itsenäisesti ja riippumattomana lääkäreiden kannanotoista. Hoitavien lääkäreiden lausunnoista vakuutusosoikeus on todennut, että hoitava lääkäri tekee lausuntonsa valan velvoittamana, eikä sen paikkaansa pitävyyttä ole siksi syytä epäillä. Kuitenkin myöhemmin samassa päätöksessä VakO 4.10.2017 todetaan, että sen vuoksi, että hoitava lääkäri pyrkii toimimaan niin ettei vaaranna potilaansa etua, hoitavan lääkärin lausuntoja ei voida pitää täysin puolueettomina. Kaksi perustelua tuntuvat olevan ristiriidassa keskenään, ja olisikin vaikea ajatella, että valan vannonut lääkäri vaarantaisi yleisen luottamuksen ammattitaitoonsa kirjoittamalla tietoisesti lausuntoja potilaan eduksi. Tähän lopulta päätyy myös vakuutusosoikeus, joka perustelujensa päätteeksi toteaa, että lääkärinlausunnon vastainen päätös ei tarkoita sitä, ettei VakO luottaisi lääkärin vilpittömyyteen asiassa. Tästä huolimatta vakuutusosoikeus päätti syy-yhteyden olemassaoloa vastaan toisinaan jopa silloin, kun hoitava lääkäri oli arvioinut syy-yhteyden työtapaturman ja vamman välillä erittäin todennäköiseksi.

Aikatekijät olivat vakuutusosoikeuden argumentaatiossa merkittävässä osassa, kuten vakuutettujenkin perusteluissa. Se, ettei heti työtapaturman jälkeen lääkärinpapereihin oltu kirjattu valituksessa kuvattua oireilua, tai ettei ensivaiheessa oltu kirjattu potilaan ollenkaan loukanneen kyseistä ruumiinosaa, muodosti painavan argumentin syy-yhteyttä vastaan. Perusteluista voidaan huomata lääkärimerkintöjen merkittävyys korvattavuutta arvioitaessa, mistä aikaisemmin tässäkin tutkimuksessa mainittiin. Diagnoosin lisäksi myös viive

¹³⁵ VakO 5.9.2017.

oireiden ilmaantumisen tai pahenemisen ja tapaturman välillä puhui sen puolesta, ettei todennäköistä syy-yhteyttä ollut, tai se ei ollut osoitettavissa.

Viive hoitoon hakeutumisessa oli niin ikään vamman korvattavuutta vastaan oleva näyttö. VakO on perusteluissaan todennut, että mitä pitemmän ajan kuluessa vahingoittunut menee hoitoon, niin sitä todennäköisemmin oireet johtuvat rappeumaperäisistä tekijöistä, eivätkä tapaturmasta. Samaisessa päätöksessä todettiin myös, että syy-yhteyttä arvioitaessa lähempänä tapahtuma-aikaa esitettyä kuvausta vahinkotapahtumasta pidetään luotettavampana kuin myöhemmin kerrottua.¹³⁶

Aikanäkökulmasta erikoinen perusteluketju on tapauksessa VakO 6.3.2017. VakO toteaa, että se hyväksyy Tamlan perustelut, mutta toteaa lisäksi, että sairauskertomuksen mukaan vakuutetun polvi on ollut täysi oireeton ennen tapaturmaa. Toteamuksen jälkeen päädyttiin johtopäätökseen, ettei syy-yhteyttä vamman ja tapaturman välillä ollut, ja valitus hylättiin.

Yksi yleinen ilmaisu, joka kiinnitti tapauksia lukiessa huomiota, oli se, että vamma oli tiettyyn päivään mennessä tullut *”riittävästi korvatuksi”*, vaikka oireilu olikin jatkunut. Kun lähtökohtaisesti lakisääteisestä tapaturmavakuutuksesta korvataan kaikki aiheutuneet vahingot, niin voidaan pohtia, mitä tuolla *”riittäväällä”* tarkoitetaan? Yleensä sillä viitattiin siihen, että tietyn päivän jälkeen kyseiset oireet aiheutti vakuutusosoikeuden mukaan jokin muu syy kuin tapaturma. Vaikuttaa ainakin ilman syvällisiä perusteluita epäloogiselta, että samat oireet aiheutuvat ensin tapaturmasta, ja sitten tietyn päivän jälkeen muusta syystä, kuten sairaudesta. Samaa voidaan sanoa yhdestä perustelusta vuodelta 2013, joka koski sairauden pahenemista. Vakuutusosoikeus toteaa päätöksessään, ettei vakuutetulle sattunut tapaturma ole voinut olennaisesti pahentaa entistä sairautta enää tietyn päivämäärän jälkeen. Eli tapaturman todettiin pahentaneen sairautta noin vuoden ajan, mutta tietynä päivänä tilanne VakO:n perusteluiden mukaan muuttui. Asiantila oli todettu vakuutusosoikeuden pyytämässä asiantuntijalausunnossa.¹³⁷

¹³⁶ VakO 25.1.2017, s. 2.

¹³⁷ VakO 26.2.2013.

Kahdessa päätöksessä¹³⁸ todennäköinen syy-yhteys katsottiin kokonaan tai osaksi näytetyksi. Toisessa vakuutusyhtiö valitti päätöksestä, jossa muutoksenhakulautakunta oli todennut silmäoireiden johtuvan tapaturmasta. Tätä vakuutusosoikeus perusteli sillä, että kyseisenlaiset oireet sisäsyntyisenä olisivat harvinaiset, sekä sillä, että oli kyse oireesta, joka saattoi kehittyä vuosien viiveellä tapaturmasta. Esitettyjen seikkojen perusteella VakO totesi syy-yhteyden todennäköiseksi, ja hylkäsi valituksen. Toisessa jutussa oli pyydetty useiden erikoislääkäreiden lausuntoja. Syy-yhteys oli yhdessä näistä lausunnoista todettu ”erittäin todennäköiseksi”, ja johtopäätös oli yhtenevä toisenkin lääkärin kannan kanssa. Vakuutusosoikeus otti huomioon myös oireiden ajallisen yhteyden ja totesi, että osaa oireista voidaan pitää tapaturman aiheuttamana.

Tapausjoukossa oli muutama päätös, joissa vahinkotapahtumaa ei katsottu tapaturmaksi, eikä syy-yhteyttä siksi todettu. On hyvä huomioida, että korvausten kannalta on eroa, todetaanko oire tapaturman vai työliikekipeytymisen aiheuttamaksi. Esimerkiksi TyTAL 7 luvun 33 §:n mukaan ”*[m]itä työtapaturmasta säädetään, sovelletaan myös lihaksen tai jänteen äkilliseen kipeytymiseen, joka on tapahtunut ilman tapaturmaa työntekijän suorittaessa yksittäistä kuormittavaa työliikettä 21 §:ssä tarkoitetussa työssä tai 24 §:n 1 momentin 6 kohdassa tarkoitetussa kuntoliikunnassa (työliikekipeytyminen). Korvausta maksetaan, kunnes kipeytymä on parantunut, enintään kuitenkin kuuden viikon ajalta kipeytymisestä lukien*”. Korvaukset työliikekipeytymisestä ovat siis ajallisesti rajatummalla kuin korvaukset työtapaturmasta.

Vuodelta 2017 (10.5.) oli päätös, jossa hävittäjälentäjä lentänyt Hornet-lentokonetta +Gz-kuormituksessa. Lennon jälkeen olivat alkaneet pysyvät selkäkiput. Oireilu todettiin työliikekipeytymiseksi. Vuonna 2013 oli annettu kaksi päätöstä (22.1. ja 12.11.), joissa vakuutusosoikeus katsoi, ettei ollut tapahtunut korvaukseen oikeuttavaa työtapaturmaa. Toisessa valittaja oli äkillisesti väistänyt liikkuvan kaivurin puomia ja loukannut polvensa. Vakuutusosoikeus päätteli, että kyseessä oli työliike, eikä tapaturma. Vammoja ei kuitenkaan korvattu myöskään työliikkeen aiheuttamana, koska katsottiin että kyseessä oli vahinkotapahtumasta riippumaton oireilu, vaikka oireilla oli ajallinen yhteys tapahtumaan.

¹³⁸ VakO 7.12.2017 ja 2.5.2017.

Vakuutusosoikeus totesi lisäksi, että tapaturmavakuutuslain 4 §:n 4 momentin säännöstä entisen vamman pahenemisen korvaamisesta ei sovelleta, jos kyse ei ole työtapaturmasta. Toinen vuoden 2013 päätös koski zumba-ohjaajaa, jonka polvi oli vääntynyt kierto- ja kiertoliikkeessä. Kuten edellisinkin valittajan kohdalla, oireet olivat alkaneet välittömästi tapahtuman jälkeen. Vakuutusosoikeus lausui, että koska tapahtuman yhteydessä ei ole tapahtunut liukastumista, niin kyseessä ei ollut tapaturma. Tätäkään vahinkoa ei korvattu työliikkeen aiheuttamana, koska katsottiin ettei normaaliin polveen ”sivuttaisaskelluksessa” tule kyseisiä oireita.

Verrattuna TyTAL 16 §:n asettamiin vaatimuksiin, vakuutusosoikeus ja muutoksenhakulautakuntakin olivat varsin kattavasti huomioineet perusteluissaan erilaiset lääketieteelliset löydökset. Lisäksi vahingoittuneen aikaisemmat vammat ja sairaudet olivat usein argumentaation perusteena, - useimmin hylkäävän päätöksen pohjana. Vahingon sattumistapaa oli vakuutusosoikeuden päätöksissä kuvattu hyvin vähän, ehkäpä siitä syystä, että useimmiten VakO hyväksyi muutoksenhakulautakunnan perustelut sellaisenaan, eikä tapahtumakuvausta pidetty tarpeellisena toistaa.

5.3.3 Syy-yhteyden näyttökynnyksestä

Kuten tässä tutkimuksessa on useaan otteeseen todettu, niin vamman korvaaminen lakisääteisestä työtapaturmavakuutuksesta vaatii sitä, että vakuutettu pystyy osoittamaan, että hänen oireensa tai vammansa todennäköisesti aiheutuu tapaturmasta. Vaatimus johtuu tapaturmavakuutuslain ajalta vakiintuneesta oikeuskäytännöstä, ja työtapaturma- ja ammattitautilain ajalta TyTAL 16 §:stä. Näyttötaakka asiasta on vahingonkärsijällä.

Tutkimuksessa selvitettyjen tapauksien perusteella vakuutetun oli lähes mahdotonta täyttää tuo näyttövaatimus niin, että hänen valituksensa olisi hyväksytty. Ainoastaan kahdessa tapauksessa syy-yhteys katsottiin näytetyksi: toisessa tapauksessa oli kyse siitä, että jo muutoksenhakulautakunta oli todennut syy-yhteyden olevan olemassa, ja vakuutusyhtiö valitti päätöksestä, ja toisessa tapauksessa VakO hyväksyi syy-yhteyden koskemaan osaa oireista.

Todennäköisyyden kynnyksen voidaan vakuutusosoikeudessa todeta olevan huomattavan korkealla. Syy-yhteyttä ei yleensä todettu, vaikka hoitavien lääkäreiden lausunnot todistivat sen puolesta, ja ajallinen yhteys tapaturmaan oli

olemassa. Työkyvyttömyydestä johtunutta ansionmenetystä ei korvattu edes silloin, kun vakuutettu oli todennut, ettei hänellä ollut ollut vastaavanlaisia oireita ennen tapaturmaa, ja hän oli ollut työkykyinen. Syy-yhteyden vaatimuksen voidaan vakuutetun valitusten suuren hylkäämisprosentin ja vakuutusoikeuden argumentoinnin perusteella päätellä tosiasiallisesti olevan korkeampi kuin 50 %, vaikka vakiintunut oikeuskäytäntö ja laki ei sen korkeampaa todennäköisyyttä vaadi. Voidaan siis todeta, että vakuutusoikeuden syy-yhteydskynnys ja ratkaisukäytäntö eroaa edelleen KKO:n linjasta, vaikka aiheesta on kirjoitettu ja siihen on kiinnitetty huomiota jo vuosia.¹³⁹

5.4 Vakuutusoikeuden syy-yhteyspäätökset verrattuna korkeimman oikeuden ratkaisukäytäntöön

Korkein oikeus on jostain syystä antanut viime aikoina huomattavan paljon työtapaturman syy-yhteyttä koskeneita ennakkoratkaisuja ja myöskin muita kuin ennakkoratkaisuja. Korkeimman oikeuden prejudikaatit on tarkoitettu alempien oikeusasteiden noudatettaviksi.¹⁴⁰ Norio-Timosen mukaan prejudikaattien vaikutuksen tulisi näkyä niin vakuutusyhtiöiden päätöksissä, kuin muutoksenhakuasteissakin.¹⁴¹ Sen vuoksi seuraavaksi tarkastellaan tutkimuksen kohteena olleiden ratkaisujen lopputulosta verrattuna KKO:n ratkaisukäytäntöön.

5.4.1 Syy-yhteysratkaisut korkeimmassa oikeudessa

Kuten aiemmin mainittiin, niin korkein oikeus on ottanut viime vuosina useamman kerran kantaa tapaturmakorvausten syy-yhteydskysymyksiin. Samalta ajalta, jolta tutkimuksessa mukana olleet vakuutusoikeuden ratkaisut ovat, löytyvät hakusanoilla tapaturmakorvaus ja syy-yhteys KKO:n antamat ennakkoratkaisut KKO 2017:96, KKO 2016:93, KKO 2016:3, KKO 2014:33, KKO 2014:15, KKO 2014:8, KKO 2013:29, KKO 2013:8, KKO 2013:7, KKO 2012:97, KKO 2012:92, KKO 2012:73 ja KKO:2012:12. Ratkaisuja oli yhteensä kolmetoista. Vuonna 2018 ei vielä tätä tutkimusta kirjoitettaessa oltu annettu yhtään samaa asiaa koskenutta ennakkopäätöstä.

¹³⁹ Ks. esim. *Norio-Timonen* 2014.

¹⁴⁰ *Tulokas* 2013, ”prejudikaattien sitovuus”.

¹⁴¹ *Norio-Timonen* 2014, s. 853–854.

Ilmeistä tarvetta oikeustilan vahvistamiselle ja alemmien oikeusasteiden ratkaisukäytännön ohjaamiselle on ratkaisujen määrästä päätellen KKO:n mielestä ollut. Kaikissa ennakkopäätöksellä ratkaistuissa valituksissa valittajana oli vahingonkärsijä, eli korvauksensaaja. Myös muita tapaturmakorvauksia ja syy-yhteyttä koskevia päätöksiä oli annettu kuin ennakkopäätöksiä (esim. 389/2018 ja 1456/2017), mutta tässä tutkimuksessa vakuutusosoikeuden ratkaisuja vertaillaan nimenomaan ennakkopäätöksiin, koska niitä tulisi alemmissa oikeusasteissa käyttää ratkaisutoimintaa ohjaavina ohjeina.

Ennakkopäätökset koskivat hyvin erilaisia vammoja. KKO on nähdäkseni ollut tulkintalinjassaan varsin yhdenmukainen arvioinnin kohteena olleiden vammojen laadusta riippumatta: Jos vakuutetulla ei ollut ollut kyseisiä oireita ennen vahingotapahtumaa, oireet sopivat ajallisesti olemaan seurausta tapaturmasta, lääketieteellisen tietämyksen perusteella sattuneen kaltainen tapahtuma voi aiheuttaa kyseisen vamman, eikä muita oireita selittäviä tekijöitä löytynyt, niin syy-yhteys katsottiin *todennäköiseksi*, ja asia ratkaistiin vakuutetun eduksi.¹⁴² Muiksi oireet selittäviksi tekijöiksi ei korkeimmalle oikeudelle riittänyt pelkkä yleinen lääketieteellinen tietämys, vaan vakuutuksenantajan tuli esittää näyttöä kyseisten muiden tekijöiden olemassaolosta, jos halusi sellaisiin uskottavasti vedota.¹⁴³ Tällöin lääketieteellinen sairauden todennäköisyys yleisellä tasolla ei riittänyt argumentaation pohjaksi, vaan KKO pohti tapausta sen perusteella, oliko juuri kyseisen henkilön kohdalla kyse sairaudesta vai tapaturmasta.¹⁴⁴

Tapaturmakorvauksia ei korkeimmassa oikeudessa välttämättä evätty siitä huolimatta, että vakuutetulla oli todettu tapaturmavamman lisäksi esimerkiksi rappeumaa. KKO:n mukaan olkapäästä löytynyt vähäinen rappeuma ei voinut poistaa olkapäässä olleiden oireiden syy-yhteydettä tapaturmaan.¹⁴⁵ Myöskään kaularangasta löytyneet lievät rappeumaperäiset löydökset eivät olleet esteenä sille, että niskavaivoilla oli syy-yhteys tapaturmaan, kun ne muuten sopivat vammamekanismin aiheuttamiksi.¹⁴⁶ Kuitenkin, jos muiden syiden kuin tapaturman osuus oireiden taustalla oli merkityksellinen, niin korvaukseen

¹⁴² Ks. esim. KKO 2017:96, KKO 2016:3, KKO 2014:33, KKO 2014:15, KKO 2013:8, KKO 2013:7, 2012:97 ja 2012:92.

¹⁴³ *Norio-Timonen* 2014, s. 859–860.

¹⁴⁴ *Ibid.* s. 862.

¹⁴⁵ KKO 2012:73, kpl 15–16.

¹⁴⁶ KKO 2012:12, kpl 16.

oikeuttavaa syy-yhteyttä ei KKO:n mukaan ollut.¹⁴⁷ Korkein oikeus kävi siis jonkinlaista punnintaa sen arvioimiseksi, mikä olisi pääasiallinen syy aiheuttamaan henkilöllä olevat oireet.

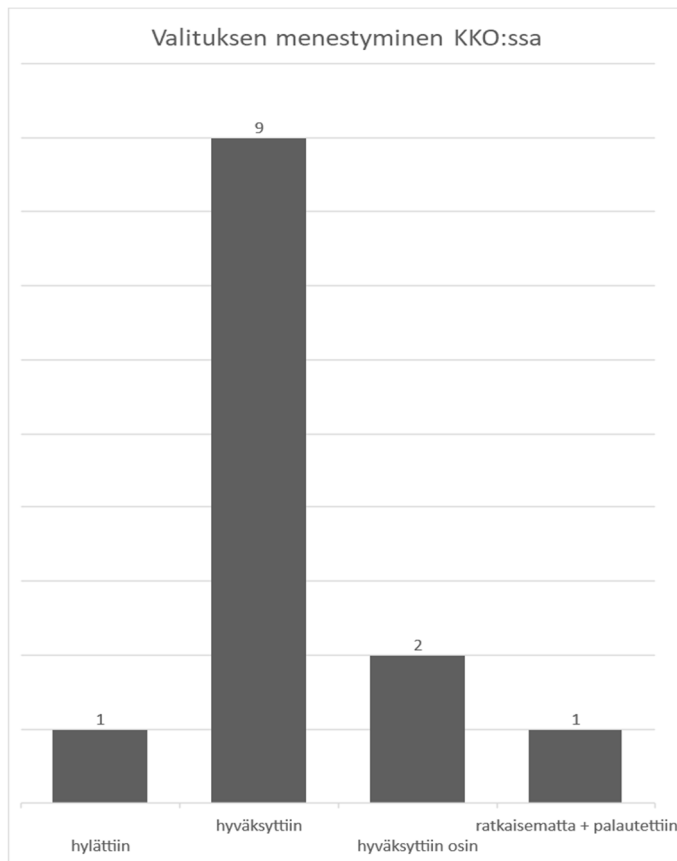
Sitä, että oireet ilmenevät viiveellä tapaturmasta, on yleensä pidetty merkinä sairaus- tai rappeumaperäisestä taustasyystä. KKO:n mukaan näin ei aina kuitenkaan ole. Sen mukaan aika ei sellaisenaan voi olla syy-yhteyden olemassaolon tai puuttumisen ratkaiseva kriteeri, eikä sekään, että oireet ovat ilmenneet viiveellä tapahtumasta.¹⁴⁸ Kaikkia vammoja ei myöskään välttämättä voida havaita välittömästi, vaan KKO:n mukaan on vammoja, jotka ilmenevät vasta pitkän ajan jälkeen, ja silti johtuvat sattuneesta työtapaturmasta.¹⁴⁹

Korkeimpaan oikeuteen valittaminen näytti työtapaturmien kohdalla vakuutetun näkökulmasta kannattavan. Vain yksi valitus hylättiin kokonaisuudessaan. Hyväksyvän, tai osittain hyväksyvän päätöksen sai 11 valittajaa. Oli yllättävää, että näinkin suuri osa valituksista menestyi.

¹⁴⁷ Ibid. kpl 19.

¹⁴⁸ KKO 2017:96, kpl 14, KKO 2014:15, kpl 14.

¹⁴⁹ KKO 2014:33, kpl 31, KKO 2012:73.

Kaavio 3. Työtaturman syy-yhteyskysymystä koskevan valituksen menestyminen korkeimmassa oikeudessa 2012–2017 ennakkopäätösten mukaan.

Edellä esitetystä kaaviosta voidaan huomata, että korkeimman oikeuden päätösten lopputulos syy-yhteyskysymyksissä poikkeaa huomattavasti vakuutus oikeuden vastaavasta tilastosta. KKO:ssa ratkaistujen asioiden määrä on luonnollisesti pienempi, koska KKO ottaa ratkaistavakseen vain asioita, joissa *”lain soveltamisen kannalta muissa samanlaisissa tapauksissa tai oikeuskäytännön yhtenäisyyden vuoksi on tärkeätä saattaa asia korkeimman oikeuden ratkaistavaksi taikka jos siihen on erityistä aihetta asiassa tapahtuneen sellaisen oikeudenkäynti- tai muun virheen takia, jonka perusteella ratkaisu olisi purettava tai poistettava, tahi jos valitusluvan myöntämiseen on muu painava syy”*¹⁵⁰. Valittaminen vaatii siksi valituslupaa. Tästä huolimatta tapaturmakorvausta ja syy-yhteyttä koskeneita tapauksia oli sen verran monta (yhteensä 13), että tilastointi antaa suuntaa yleisestä linjasta.

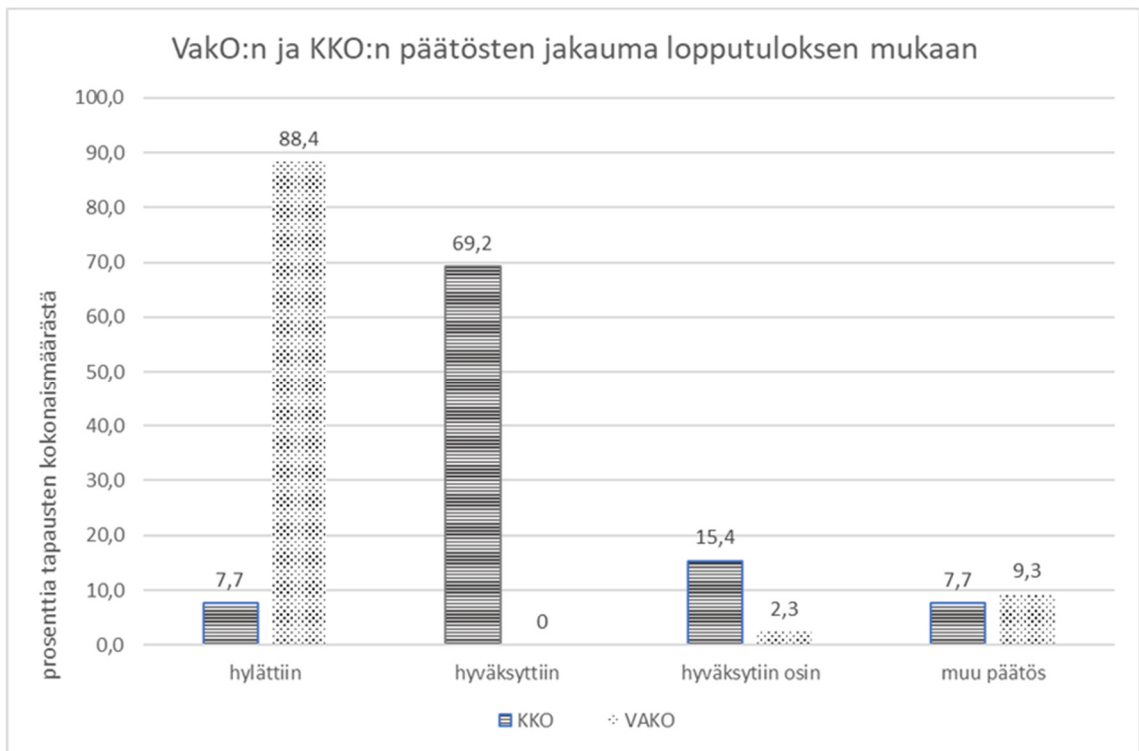
¹⁵⁰ OK 30 luku 3 §.

Yksi valitus jätettiin pääasian suhteen ratkaisematta, koska KKO katsoi, että sen ratkaisemiseksi olisi vakuutusosoikeudessa tullut järjestää suullinen käsittely. Asia palautettiin vakuutusosoikeuteen suullisen käsittelyn järjestämiseksi. Jos kyseistä tapausta ei huomioida, vaan ainoastaan pääasiaratkaisut, niin KKO:ssa menestyi 11 valitusta 12:sta. Valituksen menestymisprosentti pääasiaratkaisuun päättyneissä tapauksissa oli KKO:ssa n. 91,7 %, kun se vakuutusosoikeudessa oli 2,6 %. Ero prosentteissa on silmiinpistävä suuri, vaikkakin voi osittain selittyä juuri valituslupajärjestelmällä. KKO on mahdollisesti ottanut käsittelyynsä juuri ne tapaukset, joissa on arvellut erityisesti olevan aihetta vakuutusosoikeuden päätöksen kumoamiselle.

Korkein oikeus voi ratkaista työtapaturma-asioissa työtapaturmavakuutukseen liittyvän tapauksen vain perusteen osalta (eli sen, onko vakuutetulla ylipäättään oikeus korvaukseen), eikä esimerkiksi korvauksen määrää. Edellä mainitusta johtuen kaikki hyväksytytkin valitukset luonnollisesti palautettiin takaisin vakuutusosoikeuteen päätöksestä aiheutuvia toimenpiteitä varten. Näissä tapauksissa vakuutusyhtiö määrättiin suorittamaan lain mukainen korvaus, ja vakuutusosoikeus ratkaisee asian myöhemmin uudelleen siten, että ottaa huomioon korkeimman oikeuden päätöksen.

5.4.2 Ratkaisukäytäntöjen vertailua

Korkeimman oikeuden ja vakuutusosoikeuden syy-yhteyspäätösten vertailu on hyvä aloittaa tilastoimalla, minkälaiseen lopputulokseen valittajan tekemä valitus johti. Tässä tutkimuksessa aiemmin kerrottuihin valituksen menestymistä kuvastaviin prosenttilukuihin huomioitiin vain jutut, jotka olivat päättyneet pääasiaratkaisuun, mutta seuraavassa taulukossa lopputulosta osoittavat prosenttiluvut on laskettu valitusten kokonaismäärästä.

Kaavio 4. Työtaturman syy-yhteyskysymystä koskeneista valituksista vuosina 2012–1/2018 annettujen päätösten vertailu.

Ensimmäisenä kaaviossa kiinnittää huomiota suuri ero KKO:ssa ja VakO:ssa hylättyjen ja hyväksytyjen valitusten määrässä. Vakuutusosoikeudessa hylättiin 88,4 prosenttia valituksista verrattuna sinne tulleiden tapausten kokonaismäärään. Jos huomioidaan se, että kaikissa asioissa ei pääasialkaisu annettu ollenkaan, vaan juttu palautettiin takaisin alempaan asteeseen, niin hylättyjen määrä verrattuna niihin tapauksiin jotka ylipäättään ratkaistiin, oli 97,6%. Kuten aiemmin luvussa 5.2 todettiin, niin menestymisprosentti oli pääasialkaisu saaneilla valittajilla 2,6 % (= yksi valitus), ja tässäkin tapauksessa vain osa valituksesta menestyi. Yhtään valitusta ei hyväksytty kokonaisuudessaan.

Korkeimmassa oikeudessa valittajan menestys oli toista luokkaa kuin vakuutusosoikeudessa. Verrattuna sinne tulleiden ennakkopäätökseen johtaneiden valitusten kokonaismäärään, KKO hyväksyi valituksen kokonaisuudessaan 69,2 %:ssa tapauksista ja osittain 15,4 %:ssa. Yhteensä 84,6 % valittajista sai siis hyväksyvän tai osin hyväksyvän päätöksen. Jos hyväksyviä päätöksiä verrataan vain pääasialkaisu saaneisiin, niin hyväksymisprosentti on luvussa 5.4.1 esitetty 91,7.

Useassa tutkitussa tapauksessa vahingonkärsijä olikin vakuutusosoikeudessa vedonnut KKO:n ratkaisuihin. Perusteluista saattoi toistuvasti lukea, että vedotut päätökset erosivat tosiseikoiltaan, vammamekanismiltaan, tai vammaltaan käsiteltävästä asiasta, joten niistä ei ollut suoraan otettavissa oikeusohjeita käsillä olevan asian ratkaisemiseksi. Tapauksessa vuodelta 2013 VakO oli todennut, että tapauksessa KKO 2012:73 oli kyseessä olkapään vammojen syy-yhteydestä, kun taas käsillä olleessa tapauksessa selkävaivoista. Argumentti on tulkinnanvarainen, varsinkin kun puhutaan syy-yhteyden arvioimisesta. Voisi olettaa, että KKO:n tarjoamat oikeusohjeet olisivat yleisesti sovellettavia tapauksen yksilöllisistä faktoista riippumatta, kuten syy-yhteyttä koskeva lainkohtakin (TyTAL 16 §).

Näin asian näkee myös Norio-Timonen referee-artikkelissaan *”Miksi työtaturmien syy-yhteyksymykset työllistävät korkeinta oikeutta?”*. Hän toteaa, että KKO:n ennakkoratkaisujen kautta annetussa ohjeistuksessa ei ole kyse siitä, miten yksittäistapauksessa syy-yhteyttä on arvioitava, vaan lisäksi siitä, miten asia yleisesti oikeudellisessa arvioinnissa todetaan.¹⁵¹ Myös yksi muutoksenhakulautakunnan KKO:n ratkaisuihin liittyvä perustelu kiinnitti huomiota: *”Vaikkakin valituksessa mainitsemassa korkeimman oikeuden ennakkotapauksissa on tapaturmamekanismi ja lääketieteellinen tosiseikasto osittain yhteneväistä nyt käsiteltävän valitusasian kanssa, muutoksenhakulautakunta toteaa, ettei korkeimman oikeuden tapauksia voi rinnastaa käsiteltävään asiaan.”*¹⁵² Muutoksenhakulautakunta ei perustellut asiaa tämän enempää, ja vakuutusosoikeus hyväksyi lautakunnan perustelun sellaisenaan. KKO:n ratkaisukäytäntö voitiin sivuuttaa toteamalla, että tapauksia ei voi rinnastaa nyt käsiteltävään asiaan. Argumentti kaipaisi nähdäkseni tuekseen syvällisempiä ja tarkempia perusteluita.

Vakuutusosoikeudessa ylivoimaisesti suurin syy, minkä vuoksi syy-yhteyden todettiin olevan epätodennäköinen, oli vakuutetulta löytynyt entinen vamma, sairaus, kuluma tai rappeuma. Pienikin viite mahdollisesta muusta syystä oireiden aiheuttajana epäsi vakuutetulta korvauksen. Tässä vakuutusosoikeuden ratkaisut erosivat KKO:n ennakkoratkaisuista. Kuten luvussa 5.4.1 todettiin, niin KKO oli päätöksissään harkinnut myös muiden mahdollisten syiden

¹⁵¹ Norio-Timonen 2014, s. 858.

¹⁵² Tamla 16.10.2014, liitteenä päätöksessä VakO 23.11.2016.

merkityksellisyyttä oireiden kannalta, ja hyväksynyt esimerkiksi niskan retkahdusvammasta aiheutuneet oireet tapaturman aiheuttamiksi siitä huolimatta, että kaularangassa oli rappeumaa. Vakuutusoikeus ei näin tehnyt, vaan kaikissa tutkituissa tapauksissa valitus hylättiin, jos vakuutetulta oli löytynyt mikä tahansa muu mahdollinen selittävä tekijä.

Voidaan pohtia, että miksi muun *mahdollisen* tekijän löytyminen tekee tapaturman jälkeen alkaneiden oireiden johtumisen tapaturmasta epätodennäköisemmäksi kuin oireiden ilmenemisen muusta syystä. TyTAL 16 §:n, sekä oikeuskäytännön perusteella vamman syy-yhteydeltä edellytetään todennäköisyyttä, mikä KKO:n mukaan tarkoittaa tilannetta, jossa vamma on todennäköisemmin seurausta työtapaturmasta, kuin muusta (sisäsyntyisestä) syystä. Edellisestä johtuen olisi ollut toivottavaa, että VakO olisi perusteluissaan KKO:n tapaan käynyt jonkinlaista dialogia muiden syiden vaikutuksesta todennäköisyysarvioinnissa, varsinkin niissä tilanteissa joissa vakuutettu oli ollut oireeton ennen tapahtumaa, ja oireet ja työkyvyttömyys olivat jatkuneet säännöllisesti sen jälkeen.

Vakuutusoikeus painottaa harkintansa perusteena korkeinta oikeutta enemmän yleistä lääketieteellistä tietämystä ja sen perustamaa todennäköisyyttä. Esimerkiksi niskan retkahdusvamman syy-yhteyttä työkyvyttömyyteen koskeneessa päätöksessään vuodelta 2016 VakO toteaa, että vammojen tyypilliset paranemisajat tiedetään lääketieteellisellä kokemuksella. VakO edelleen jatkaa perustelujaan sillä, että silloin kuin paraneminen ei tapahdu tuossa tavanomaisessa ajassa, niin joudutaan pohtimaan, johtuuko pitkittynyt oireisto muusta syystä. Kyseinen vuonna 2016 ratkaistu vahinko oli tapahtunut 9.7.2009, ja vakuutettu oli ilmoittanut sen jälkeen olleensa täysin työkyvytön. Vakuutusoikeus puolestaan totesi, että 28.9.2009 vammaa oli riittävästi korvattu ja hylkäsi valituksen koska valittajalla oli myös rappeumaperäisiä muutoksia kaularangassa.¹⁵³ Vakuutusoikeuden päätös tuntuu olevan ristiriidassa aiemmin mainitun ennakkoratkaisun KKO 2012:12 kanssa, mihin päätökseen valittaja olikin vedonnut. Sekä Tammlan että VakO:n mukaan tapausta ei voinut rinnastaa koskemaan käsiteltävänä ollutta asiaa.

¹⁵³ VakO 23.11.2016. Vakuutetun päähän, jossa oli kypärä, oli pudonnut 20 kg painava metalliesine kolmen metrin korkeudelta.

Vakuutusosoikeus saattaa siis perustaa ratkaisunsa yleiseen lääketieteelliseen tietoon vamman tyypillisestä paranemisesta. Tämä on yksi havaitsemistani linjaeroista korkeimman oikeuden kanssa. Korkein oikeus vaatii kussakin yksittäistapauksessa myös näyttöä siitä, että on tosiasiaa olemassa jokin todennäköisempi syy oireille.¹⁵⁴ Tämä onkin perusteltu kanta, sillä työtapaturmasta aiheutuneiden kulujen korvaamista olisi tuskin tarkoitus evätä sen perusteella, että vahingoittuneen paranemisprosessi ei etene tyypilliseen tapaan. Koska jokainen vammautunut on yksilö, niin oletettavaa onkin, että kaikki eivät kuntoudu keskimääräisessä ajassa, vaikka muita sairauksia ei olisikaan.

Vakuutusosoikeus näyttää arvioivan myös viivettä oireiden ilmaantumisessa yleisemmällä tasolla kuin KKO. Vakuutusosoikeudessa viive vaikuttaisi olevan painava argumentti syy-yhteyttä vastaan ilman yksittäistapauksellisempaa harkintaa. Esimerkiksi hoitoon hakeutuminen kuukauden päästä tapaturmasta oli ensin Tamlan, ja myöhemmin vuonna 2017 VakO:n mukaan merkki siitä, että vamma oli ollut lievä, eikä myöhemmillä polvioireilla ollut syy-yhteyttä tapaturmaan. Samaan ratkaisuun molemmat muutoksenhakuasteet päätyivät aivovamman kohdalla, kun epäily työmatkalla sattuneen kolarin aiheuttamasta aivovammasta oli esitetty vuoden kuluttua tapahtuneesta. Päätös on annettu 9.3. 2016. KKO on niin ikään lausunut, että viive voi lähtökohtaisesti luoda oletuksen syy-yhteyttä vastaan. Se kuitenkin painottaa, että ajan lisäksi harkinnassa on arvioitava muitakin seikkoja. Aika ei sellaisenaan ole KKO:lle riittävä peruste evätä korvauksia, koska on myös vammoja, jotka ilmenevät pitkänkin ajan jälkeen. Tässäkin faktapremississä KKO painottaa ennakkopäätöksissään yksittäistapauksellista arviointia pikemmin kuin tekee johtopäätöksiä yleisten todennäköisyyksien perusteella.¹⁵⁵

Suurin yleinen linjaero vakuutusosoikeuden syy-yhteysargumentaatiolla verrattuna KKO:n perusteluihin vaikuttaisi siis olevan se, että VakO tekee johtopäätöksiä yleisemmän tason todennäköisyyksistä, ja KKO arvioi syy-yhteyden todennäköisyyden sen mukaan, mitkä seikat kussakin yksittäistapauksessa toimivat argumentteina korvattavuuden puolesta tai sitä vastaan. KKO siis arvioi miten merkittävä osaa muilla mahdollisilla syillä voisi olla vahingoittuneen

¹⁵⁴ *Norio-Timonen* 2014, s. 859.

¹⁵⁵ Ks. esim. KKO 2017:96, KKO 2014:33, KKO 2014:15, KKO 2012:73.

oireisiin. Tätä punnintaa vakuutusosoikeus ei juurikaan tutkituissa tapauksissa tehnyt.

Tutkimuksen kannalta on mielenkiintoista pohtia, mistä vakuutetun korvausprosessissa kohtaamat vaikeudet, ja suuri ero KKO:n ja VakO:n päätöksissä syy-yhteyksymyksissä johtuvat? Norio-Timosen mukaan syyt voivat olla sekä korvausjärjestelmässä, muutoksenhakujärjestelmässä, että lääketieteellisen ja oikeustieteellisen syy-yhteyden eroavaisuuksissa. Tapaturmavakuutusjärjestelmän tulee olla kustannustehokasta, eikä sen vuoksi kenties haluta noudattaa KKO:n ennakkoratkaisuja.¹⁵⁶

Tutkitut tapaukset olivat kaikki vakuutusosoikeuden julkaisemattomia päätöksiä, ja niiden perustelut olivat toisinaan hyvinkin niukat. Tulee väistämättä mieleen, että avoimempi käsittely kenties parantaisi perusteluja ja loisi enemmän kannustimia kirjoittaa auki kaikki ratkaisussa vaikuttaneet argumentit. Myös kirjallisen käsittelyn vaikutusta lopputulokseen verrattuna esimerkiksi käräjäoikeuksissa toimitettavaan suullisen käsittelyyn, voidaan pohtia.

Päätökseen vaikuttaneiden henkilöiden, esimerkiksi asiantuntijalääkäriin, sidonnaisuuksista, ja ratkaisuun osallistuvien esteellisyydestä olisi hyvä saada enemmän tietoa. Asiaan oli muutamassa valituksessa kiinnitetty huomiota. Avoimemmalla menettelyllä valittaja saisi enemmän tietoa hylkäyksensä perusteista ja voisi paremmin harkita hakeeko valituslupaa korkeimmalta oikeudelta. Ainakin tilastojen valossa näin kannattaa tehdä, sillä useimmiten vakuutetun oikeusturva pitkästä valitusprosessista huolimatta toteutuu vasta korkeimman oikeuden ratkaisussa¹⁵⁷.

6 VAKUUTETUN ASEMA

6.1 Korvauskäsittelyn riskit vakuutetun näkökulmasta

Uudesta laista ja sen asettamista tavoitteista huolimatta työtapaturmavamman aiheuttamien kulujen ja ansionmenetyksen korvausprosessissa vaikuttaisi edelleen olevan puutteita, ja on riski, että työtapaturmasta pysyviä oireita tai

¹⁵⁶ Norio-Timonen 2014, s. 861, 864.

¹⁵⁷ *Ibid.* s. 857.

vammoja saanut jää ilman korvauksia. Tämä on selvä epäkohta, kun toisaalta voitaisiin ajatella, että työtapaturman jälkeisen kuntoutuksen sujuvuus, ja hoitojen sekä päivärahan turvaaminen edistäisi työntekijän mahdollisuutta toipua ja palata takaisin työelämään.

6.1.1 Järjestelmän monimutkaisuus

Työtapaturmaa koskeva korvausjärjestelmä on erittäin monimutkainen ja sirpaleinen. Työtapaturma- ja ammattitautilain mukaisen vakuutuksen korvaukset ovat ensisijaisia,¹⁵⁸ mutta koska korvausten ja hoitojen perusteet ovat tulkinnanvaraisia ja prosessit kestävät kauan, niin vakuutus- ja työeläkevakuutusyhtiön lisäksi käytännössä kuluja voivat korvata myös Kela, kunta (esimerkiksi kunnan vammaispalvelut) ja julkinen terveydenhuolto. Koska työkyvyttömien henkilö voi olla työnhakijana TE-toimistossa,¹⁵⁹ niin käytännössä lienee niin että ne työkyvyttömät, joiden ansionmenetykskorvaukset on evätty esimerkiksi syy-yhteyden näyttöongelmien vuoksi, joutuvat hakemaan toimeentulonsa työmarkkinatuesta. Päätösten ja korvausten viipyessä myös toimeentulotukeen, eli viimesijaiseen taloudelliseen tukeen,¹⁶⁰ voidaan joutua turvautumaan.

Kaikista korvausjärjestelmistä korvaukset haetaan erikseen, erillisillä hakemuksilla liitteineen, ja jokaisesta päätöksestä tulee valittaa erikseen ja usein eri tahoille. On myös mahdollista, että toinen korvaava taho odottaa ennen omaa ratkaisuaan toisen tahon päätöstä asiassa. Kun työtapaturma on usein loukkaantuneelle niin henkisesti kuin fyysisestikin haaste, niin voidaan perustellusti kysyä, onko henkilöllä tällöin todellinen mahdollisuus selvittää ja hakea kaikkia hänelle kuuluvia etuuksia? Vamma saattaa aiheuttaa käytännössä lisärajoituksia korvausprosessin hoitamiselle, jos liikkuminen tai kirjoittaminen on vaikeaa, tai loukkaantuneella on esimerkiksi aivovamma.

6.1.2 Korvausten saaminen

Työtapaturma- ja ammattitautilain mukaan korvataan *tarpeellinen* sairaanhoito ja kuntoutus. Ongelmaksi voi näiden korvausten kohdalla muodostua se, että

¹⁵⁸ TyTAL 459/2015, 5 §.

¹⁵⁹ *TE-palvelut* 2018, ”työnhakijan työttömyysturva”, s. 7.

¹⁶⁰ Ks. Laki toimeentulotuesta 1412/1997.

tarpeellisuuden arvioi vakuutusyhtiön lääkäri, usein näkemättä potilasta ja mahdollisesti potilasta hoitaneiden lääkäreiden suositusten vastaisesti. Jos vakuutusyhtiö katsoo, että lääke, apuväline, kuntoutus tai sairaanhoito ei ole vakuutetulle tarpeellinen, hoitoa ei korvata.

Myös ansionmenetykskorvausten kuten työkyvyttömyyseläkkeen ja kuntoutusrahan saamisedellytykset jättävät tulkinnan varaa, vaikka syy-yhteys vamman ja työtapaturman välillä todettaisiinkin. TyTAL 63 §:n mukaan vahingoittuneella on oikeus tapaturmaeläkkeeseen, jos työkyvyn arvioitu heikentyminen on enemmän kuin 10%. Varsinkin tilanteissa, joissa henkilöllä on useita vammoja tai sairauksia, niin lienee hankalaa arvioida ensinnäkin työkyvyttömyyden astetta, ja toiseksi sitä, mikä osa työkyvyttömyydestä aiheutui vammasta ja mikä osa sairaudesta. Heikentyneen työkyvyn arvioimisessa huomioidaan jäljellä oleva työkyky hankkia tuloja sellaisella työllä, jota henkilön voidaan *kohtuudella* edellyttää tekevän.

Oikeuskäytännön runsaslukuisuudestakin voidaan päätellä, että käytännössä työkyvyn ja vammojen laadun arvioiminen on haastavaa, ja eri lääkäreiden mielipiteet, varsinkin hoitaneiden lääkäreiden ja vakuutuslääkäreiden, usein eroavat toisistaan.¹⁶¹ Asia on vakuutetun näkökulmasta sekava ja voi aiheuttaa ongelmia korvausprosessissa. Työkyvystä tai sen puutteesta annettu vakuutusyhtiön ensiratkaisu on vakuutusyhtiön lääkärin päätöksen mukainen, eikä välttämättä potilaan tavanneen hoitavan lääkärin.

Oman näkökulmansa muodostaa se, että kun vaaditaan tulojen hankkimista *kohtuudella* edellytettävällä työllä, niin tuo kohtuusarviointi lienee riippuvainen siitä, katsotaanko sitä maksajan kannalta vai vahingoittuneen kannalta. Riippuen koulutuksesta, tai siitä minkälaisia töitä vahingoittunut on ennen tapaturmaansa tehnyt, hänellä voi hyvinkin olla eri käsitys kuin korvaajalla siitä, mikä olisi tuo kohtuudella edellytettävä työ, jolla hänen tulisi hankkia tuloja. Kuntoutuskorvauksia ja ammatillista kuntoutusta (esimerkiksi uudelleen koulutus) korvataan, jos työkyky tai ansionmahdollisuudet ovat heikentyneet.¹⁶² Tuon heikentymisen arvioi niin ikään vakuutusyhtiö, eivätkä potilasta hoitaneiden lääkäreiden lausunnot sido vakuutusyhtiötä. Vakuutusyhtiöllä on myös oikeus

¹⁶¹ *Tenovuo* 2015, s. 61.

¹⁶² TyTAL 459/2015, 88–89 §.

tehdä lopullinen päätös siitä, mikä olisi kuntoutujalle tarkoituksenmukainen uudelleen koulutus.

Oman lisänsä käsittelyyn ja eri lääkärinlausuntojen arviointiin ja merkitykseen tuo TyTAL 121 § (ent. TapVL 41 d §) jonka mukaan *"[v]akuutusyhtiön lääkäri voi merkitä arvionsa asiakirjoihin noudattamatta terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain 23 §:ssä säädettyjä lääkintölaillisia todistuksia ja lausuntoja koskevia muotovaatimuksia"*. Vakuutusyhtiön lääkäri ei siis ole sidottu kyseiseen 23 §:ään, jossa muun muassa todetaan että: *"Laillistetun lääkärin ja hammaslääkärin on, antaessaan lääkintölaillisia todistuksia ja lausuntoja sekä muita todistuksia, jotka on tarkoitettu esitettäväksi tuomioistuimelle tai muulle julkiselle viranomaiselle, vahvistettava ne sanoilla "minkä kunniani ja omantuntoni kautta vakuutan"."*

6.1.3 Käsittelyn määräajat, pituus ja hinta

Äkillinen työtapaturma heikentää loukkaantuneen taloudellista asemaa ennalta-arvaamatta. Vakuutettu on todennäköisesti mitoitannut elinkustannuksensa, tai esimerkiksi asuinkustannuksensa, sen mukaan, että hänellä on palkkatulonsa käytettävissään. Vamman laadusta riippuen ensimmäistenkin korvausten hakeminen voi kestää, ja lisäksi päätösten saamisessa menee oma aikansa.

TyTAL 119 §:n mukaan vakuutuslaitoksen on aloitettava korvausasian selvittäminen viipymättä ja viimeistään seitsemän arkipäivän kuluessa, ja lain 127 §:n mukaisesti annettava kirjallinen päätös 30 päivän kuluessa riittävien selvitysten saamisesta. Saman pykälän mukaan muutoksenhakulautakunnan päätös on pantava täytäntöön viivytyksettä ja viimeistään 14 päivän kuluessa sen lainvoimaisuudesta. Useassa tutkitussa valituksessa vaadittiin vakuutusosoikeutta puuttumaan vakuutuksenantajan menettelyyn, yleensä viivyttelyyn, eli käsittelyajat olivat aiheuttaneet huolta vahingonkärtsijöissä. Mitään sanktioluonteisia seuraamuksia laki ei vakuutuksenantajalle tunne, jos TyTAL tai TapVL mukaisia määräaikoja ei noudateta. Vakuutettu sitä vastoin pääsääntöisesti menettää korvausasian vireillepano-oikeutensa, jos ei noudata TyTAL 116 §:ssä mainittua viiden vuoden määräaika. Samoin oikeus

korvauksiin menetetään, jos korvauksia ei ole haettu vuoden kuluessa kustannusten syntymisestä.¹⁶³

Valitusprosessit kestävät pitkä aikoja. Käsittely tapaturma-asioiden muutoksenhakulautakunnassa on keskimäärin vuonna 2017 kestänyt 207 päivää¹⁶⁴, ja vakuutus oikeudessa käsittelyn arvioidaan kestävän 10–15 kuukautta¹⁶⁵. Jos asian käsittely vielä palautetaan alempaan asteeseen tai jatkuu korkeimmassa oikeudessa, niin ratkaisun saaminen kestää vuosia. Perustoimeentulon turvaamisen epävarmuus muodostaa riskin ainakin tänä käsittelyaikana, ja lopullisesta päätöksestä riippuen mahdollisesti sen jälkeenkin.

Pitkissä ja mutkikkaissa prosesseissa vakuutetulla ei useinkaan ole tarpeeksi asiantuntemusta, eikä voimia hoitaa asiaa itse. Tällöin tarvitaan avustajaa, ja tutkittujen tapauksen perusteella usea valittaja olikin päätyneet avustajan käyttämiseen. Asiantuntevan avustajan löytäminen ja kustannusten maksaminen voi olla merkittävä ongelma.

Vakuutetulla on kuitenkin kenties mahdollisuus saada oikeusapulaissa tarkoitettua oikeusapua, jota *”annetaan valtion varoin henkilölle, joka tarvitsee asiantuntevaa apua oikeudellisessa asiassa ja joka taloudellisen asemansa vuoksi ei kykene itse suorittamaan sen hoitamisen vaatimia menoja”*.¹⁶⁶ Oikeusapua käsittelyyn tapaturma-asioiden muutoksenhakulautakunnassa antaa julkinen oikeusavustaja. Vakuutusasioissa voisi olla eduksi, jos asiaa hoitaisi erityisesti vakuutuksiin ja vahingonkorvausoikeuteen perehtynyt avustaja, mutta kustannukset lienevät esteenä monen vakuutetun kohdalla. Päätösten lopputulosten perusteella riski on suuri, ja pitkissä prosesseissa kulut voivat nousta hallintoprosessissakin korkealle. Yhdelle valittajista oli kertynyt oikeudenkäyntikuluja jopa 15 000 euroa. Oikeusapulain 8 §:n mukaan yksityisen avustajan saaminen oikeusapuna on mahdollista vasta tuomioistuinprosessissa, eli ei vielä tapaturma-asioiden muutoksenhakulautakunnassa.

¹⁶³ TyTAL 459/2015, 128 §.

¹⁶⁴ Tapaturma-asioiden muutoksenhakulautakunta, tilastot 2017.

¹⁶⁵ Vakuutus oikeus, tilastot 2018.

¹⁶⁶ Oikeusapulaki 257/2002, 1 §.

6.1.4 Näyttövaikeudet ja näyttökynnyksen korkeus

Tässä tutkimuksessa käsiteltyjen tapausten perusteella varsinkin syy-yhteyskysymyksissä näyttökynnys on vakuutusoikeudessa erittäin korkealla, vaikka lain ja KKO:n mukaan todennäköinen näyttö riittäisi korvausten myöntämiseen. Tenovuo on tehnyt saman havainnon omassa tutkimuksessaan, joka käsittelee vakuutusoikeuden ja korkeimman oikeuden linjaeroja syy-yhteystulkinnassa. Hän käyttää vaadittavan syy-yhteyden näyttökynnyksen korkeudesta esimerkkinä aivovammaa koskenutta tapausta VakO 2391:2011. Tapauksen perusteluissa todetaan syy-yhteydestä seuraavaa: *”Riittävää ei ole, että hakijalla on todettu aivovammaan sopivat neuropsykologiset oireet ja että hänelle on sattunut tähän ajallisesti sopien päähän kohdistunut työtapaturma, joka on omiaan selittämään oireet. Ei edes silloin, kun on perusteellisissa tutkimuksissa ei ole löydetty tapaturmasta riippumatonta sairautta tai muuta selittävää tekijää.”*¹⁶⁷ Vakuutusoikeus ei ole edellisessä tapauksessa katsonut syy-yhteyttä oireiden ja vahingotapahtuman välillä todennäköiseksi (> 50%) edes silloin, kun a) korvauksenhakijan oireet sopivat tapahtumaan, b) oireet ovat ajallisesti alkaneet päähän kohdistuneen työtapaturman jälkeen ja c) mitään muuta selittävää tekijää niille ei ole löydetty. Voidaankin kysyä, mitä muuta näyttöä vakuutettu voisi edellisten argumenttien jälkeen hankkia syy-yhteyden näyttötaakan täyttämiseksi?

Vakuutetun mahdollisuudet esittää näyttöä syy-yhteydestä voivat tosiasiaissa olla heikot, ja todisteiden hankkiminen kallista.¹⁶⁸ Voi siten olla edellä mainittujen perustelujen valossa lähes mahdotonta osoittaa vakuutusoikeudessa syy-yhteys tapaturman ja vamman välillä. Korkein oikeus on, vastoin vakuutusoikeuden tiukkaa linjaa, huomionut esimerkiksi rokotuksen ja sairauden välistä syy-yhteyttä koskeneessa ennakkopäätöksessään myös vahingonkärsijän mahdollisuudet syy-yhteyden näyttämiseen. Asia ratkaistiin vahingonkärsijän eduksi, vaikka syy-yhteyttä ei pidetty lääketieteellisesti selvitettyinä.¹⁶⁹

Tilanteissa, joissa vakuutettu on ensin luullut vamman olevan vähäinen, eikä ole välittömästi hakeutunut lääkäriin, kasvaa epäselvyyksien riski entisestään.¹⁷⁰

¹⁶⁷ Tenovuo 2015, s. 81.

¹⁶⁸ Hemmo 2018, s. 100.

¹⁶⁹ KKO 1995:53, kpl ”syy-yhteys”.

¹⁷⁰ Mänttari – Nyssölä 2016, s. 187.

Varsinkin merkittävä viive tapahtuman ja ensimmäisen lääkärikäynnin välillä voi olla osoitus syy-yhteyttä vastaan.¹⁷¹ Mahdolliset puutteet tai inhimilliset virheet lääkärimerkinnöissä, työnantajan kirjauksissa, tai vahinkoilmoituksessa hankaloittavat osaltaan vakuutetun näyttötaakkaa.¹⁷²

Suomessa sattui vuonna 2015 yhteensä 127 316 työtaturmaa.¹⁷³ Voisi päätellä, että näin suureen joukkoon mahtuu myös sellaisia työtaturmasta aiheutuneita vammoja, joiden lääketieteellistä syy-yhteyttä vammaan ei voida yleisten tilastojen ja lääketieteellisen tietämyksen mukaan pitää todennäköisenä, vaan ainoastaan mahdollisena. Tällaisista ”epätodennäköisistä” seurauksista kärsivät vakuutetut jäävät lain sanamuodon mukaan korvausjärjestelmän ulkopuolelle siitä huolimatta, että muuta syytä oireille ei voitaisi osoittaa. Korkein oikeus on kuitenkin prejudikaateissaan edellyttänyt tuon väitetyn muun syyn yksilöimistä pelkän yleisen lääketieteellisen tiedon sijaan, minkä luulisi tuovan tulevaisuudessakin helpotusta lain hankalahkoon sanamuotoon. Prejudikaateista ei ole korkean näyttökynnyksen kannalta hyötyä, jos niiden suomia oikeusohjeita ei alemmissa oikeusasteissa noudateta.

6.2 Riskien minimoiminen

Vakuutusosoikeuden ja korkeimman oikeuden ratkaisukäytännön, sekä niiden syy-yhteyden arvioinnissa käyttämien argumenttien perusteella voidaan todeta, että työtaturmasta johtuvan vamman korvauskäsittelyn sujuvuuteen ja korvausten saamiseen vaikuttavat monet erilaiset asiat. Osaan näistä voitaneen työpaikan ja vakuutetun toimintatavoilla ja menettelyillä vaikuttaa. Näin työntekijän oikeusturva toteutuisi tehokkaammin, ja työstä aiheutuneet vammat tulisivat asianmukaisesti korvatuiksi.

Vakuutusosoikeuden mukaan esimerkiksi hoitoonhakeutumisasiivie ja ensivaiheen dokumentaation puuttuminen oli yksi vamman korvattavuutta vastaan puhuva tekijä. Työntekijä pitäisi siis toimittaa lääkärintarkastukseen vähäisemmistäkin vammoista kuin ensisilmäyksellä vakaviksi luokiteltavista. Lääkärikäynnin olisi myös tapahduttava mahdollisimman pian vahingon jälkeen. Silminnäkijöiden

¹⁷¹ HE 277/2017 vp, s. 72.

¹⁷² Ks. esim. *Mänttari – Nyyssölä* 2016, s. 189.

¹⁷³ *Tilastokeskus* 2017.

lausunnot olisi hyvä kirjata, ja selvittää näin tarkasti mitä työntekijälle on tapahtunut. Vammamekanismi, esimerkiksi vahingoittaneen esineen koko, muoto ja paino, ovat merkittäviä asioita syy-yhteyden oikeudellisessa arvioinnissa. Oikeudessa arvioidaan myös liike-energiaa, ja pohditaan, olisiko se ollut tarpeeksi suuri aiheuttamaan riidan kohteena olleet vammat. Kaikki asiaan liittyneet seikat tulisi tarkasti dokumentoida.

Työkykyyn ja sen muutokseen tapaturman jälkeen olisi syytä kiinnittää erityistä huomiota. Onko vahingoittunut mahdollisesti joutunut muuttamaan työtehtäviään tai työolosuhteitaan vahingon jälkeen? Onko hänen toiminnassaan, toimintakyvyssään tai luonteenpiirteissään huomioitavia eroja verrattuna aikaan ennen tapaturmaa? Läheistodistajien lausuntoja käytettiin tutkimuksen kohteena olleissa tapauksissa syy-yhteyden selvittämiseksi, eli vastaavaa havainnointia toimintakyvystä tulisi tehdä myös työntekijän kotiooloissa.

Lääkäreiden, varsinkin työterveyslääkäreiden ja muiden työkykyä arvioivien lääkäreiden, tulisi tuntea syy-yhteyden ja tapaturmakorvausten oikeudellisen arvioinnin perusteet, jotta lääkärinlausuntojen arviointikriteerit olisivat mahdollisimman yhtenäiset oikeudellisen arvioinnin kanssa. Näin korvauskäsittelyssä välttyttäisiin ongelmilta, jotka aiheutuvat yksinomaan oikeustieteen ja lääketieteen erilaisista ilmaisutavoista syy-yhteykskontekstissa.

Vakuutetun tulisi myös itse huolellisesti perehtyä lääkärinlausuntoihinsa, ja tarvittaessa pyytää korjaamaan selvät asiavirheet. Tutkituista tapauksista saattoi todeta, että epäiltyjä seurannais- ja liitännäisvammoja voi ilmetä joskus pitkänkin ajan kuluttua, ja niiden osoittaminen on entistä hankalampaa, jos ensivaiheen lääkärinlausunnoissa on virheitä. Tällainen selkeä asiavirhe voisi esimerkiksi olla se, että papereihin on merkitty vahingoissa toisen puolen raaja kuin mikä todellisuudessa on loukattu. Vakuutetun olisi hyvä itse pitää lausunnot, sekä muut korvauspaperit saatavilla ja järjestyksessä, sillä pitkässä valitusprosessissa papereita kertyy paljon, ja myös alkuvaiheen lausuntoja tarvitaan myöhemminkin.

Oikeudellisen avun hankkiminen näytti tämän tutkimuksen perusteella edistävän asian selvittämistä. Ilman apua valittaneet olivat esittäneet esimerkiksi sellaisia vaatimuksia, joita vakuutuslainsäädännöllä ei ollut toimivaltaa tutkia, tai sellaisia perusteita, jotka eivät lain tai oikeuskäytännön mukaan ohjaa syy-yhteysharkintaa. Tällaisiin perusteisiin valittaminen vie aikaa ja resursseja turhaan.

6.3 Mikä taho turvaa perustoimeentulon?

”Lailla taataan jokaiselle oikeus perustoimeentulon turvaan työttömyyden, sairauden, työkyvyttömyyden ja vanhuuden aikana sekä lapsen syntymän ja huoltajan menetyksen perusteella.”¹⁷⁴

Suomen perustuslaki takaa *jokaiselle* oikeuden perustoimeentulon turvaan työkyvyttömyyden perusteella. Kyseisessä PL 19 §:n toisessa momentissa mainitulla perustoimeentulon turvalla ei tarkoiteta ensimmäisessä momentissa mainittua välttämättömän toimeentulon turvaa eli käytännössä toimeentulotukea, vaan tätä korkeampaa ja pidemmälle menevää turvan tasoa. Korkeammalla turvalla tarkoitetaan niin sanottuja *rahamääräisiä toistuvaissuorituksia*, joilla kompensoidaan työkyvyttömyyden aiheuttamaa ansionmenetystä. Perustuslain 19 § 2 mom. ei kuitenkaan hallituksen esitykseen kirjatun tekstin mukaan muodosta subjektiivista oikeutta tuohon turvaan suoraan perustuslain nojalla, vaan turva olisi järjestettävä tavallisen lain tasolla.¹⁷⁵

Useassa tutkitussa tapauksessa vaadittiin tapaturmaeläkettä, tai ”päivärahaa”, joten vahingoittuneen toimeentulo tapaturman jälkeen oli riippuvainen pääasian syy-yhteyseratkaisusta. Kaikki työtapaturmavamman johdosta korvauksia myöntävät tahot ratkaisevat asian omassa järjestelmässään ja sitä koskevien säännösten pohjalta. Suomessa ei ole sellaista yksittäistä tahoja, joka arvioisi vahingoittuneen tilannetta kokonaisuutena. On mahdollista, että ensimmäisenä tahona vakuutetun työkykyä käsittelevä vakuutusyhtiö tai työeläkevakuutusyhtiö epää tapaturmaeläkkeen tai kuntoutustuen vastoin hoitaneiden lääkäreiden kantaa, koska katsoo vakuutetun työkykyiseksi tai esimerkiksi syy-yhteyden vahinkotapahtuman ja vamman välillä puuttuvan.

Kelalla ja työeläkeyhtiöillä on käytössä niin sanottu ennakoilmoitus- ja neuvottelumenettely. Kelan saatua tiedoksi eläkeyhtiön päätöksen työkyvystä tai työkyvyttömyydestä, se käsittelee saman asian omissa prosesseissaan. Jos laitokset ovat eri mieltä työkyvystä, ne pyrkivät neuvottelemaan päästäkseen samanlaiseen ratkaisuun. Voidaan ajatella, että työeläkeyhtiön kielteisellä

¹⁷⁴ PL 731/1999, 19 §.

¹⁷⁵ HE 309/1993 vp, s. 70.

ansionmenetykskorvauspäätöksellä on siis vaikutusta myös Kelan eläkeratkaisuun.¹⁷⁶

Jos korvaus ansionmenetyksestä vakuutettua hoitaneen lääkärin toteamasta työkyvyttömyydestä huolimatta evätään kummaltakin edellä mainitulta taholta, niin vaihtoehdoksi perustoimeentuloa turvaamaan jää työmarkkinatuki (ns. työttömyyspäiväraha), jota haetaan TE-keskukselta. Niissä tapauksissa, joissa työmarkkinatuenkaan kriteerit eivät syystä tai toisesta täyty, tai vahingoittunut ei pysty velvoitteisiin joita sen saaminen edellyttää, niin perustuslaissa mainittu perustoimeentulon turva ei tosiasiallisesti toteudu välttämättä minkään tahon toimesta. Yksin lääkärintodistus työkyvyttömyydestä ei vapauta esimerkiksi paljon puhutusta aktiivimallista, jossa työttömän työnhakijan tulee osoittaa aktiivisuutta työmarkkinoilla erilaisin toimin. Työkyvyttönkin henkilö on aktiivimallin piirissä myös, jos työkyvyttömyyseläkehakemus on hylätty. Näin on siitä huolimatta, että eläkepäätöksestä olisi muutoksenhaku vireillä.¹⁷⁷

Kuten edellä on todettu, niin valittaminen kyseisistä päätöksistä on aina mahdollista, mutta käsittely kestää todennäköisesti pitkään. Vakuutusyhtiön päätöksestä valitetaan aiemmin mainitusti tapaturma-asioiden muutoksenhakulautakuntaan, ja Kelan päätöksestä sosiaaliturvan muutoksenhakulautakuntaan¹⁷⁸. Saman vahinkotapauksen johdosta haettua perustoimeentulon turvaa koskeva muutoksenhaku voi siis olla vireillä usealla taholla, vaikka ansionmenetykskorvauksia voisi saada vain toiselta korvaajalta. Yhteiskunnan resurssien kohdentumisen näkökulmasta korvaus- ja valitusjärjestelmän monimutkaisuus näyttäytyy siksi niin ikään ongelmallisena.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Lakisäteisellä työtapaturmavakuutuksella pyritään turvaamaan se, että jos työntekijä loukkaa itsensä työhön liittyen, niin hänelle korvataan teoriassa kaikki vahinkotapahtumasta aiheutuneet menetykset. Jotta vakuutettujen oikeusturva myös käytännössä toteutuisi, niin syy-yhteyskysymykset tulisi ratkaista ja perustella hyväksyttävästi, sekä lain ja voimassaolevan oikeustilan mukaiset

¹⁷⁶ *Työeläkelakipalvelu* 2016, "Ennakoilmoitus- ja neuvottelumenettely Kelan kanssa".

¹⁷⁷ *Sosiaali- ja terveysministeriö*, "Usein kysytyä työttömyysturvan aktiivimallista".

¹⁷⁸ *Kela*, "Päätöksestä valittaminen".

vaatimukset täyttäen. Laki ja oikeuskäytäntö velvoittavat huomioimaan myös muun syy-yhteyden puolesta, tai sitä vastaan puhuvan näytön kuin lääketieteellisen. Näin ollen faktapremissin perusteellinen tutkiminen ja puolueeton arvioiminen parantaa mahdollisuutta päätyä niin vakuutetun, vakuutusenantajan, kuin yhteiskunnankin näkökulmasta mahdollisimman hyväksyttävään ja oikeudenmukaiseen ratkaisuun.

Syy-yhteyden osoittaminen on korvausta vaativan osapuolen tehtävä, ja tämän tutkimuksen perusteella varsin hankala sellainen. Koska lääketiede, eivätkä muutkaan tieteet anna mahdollisuutta osoittaa täysin varmasti, että tapahtumasta A johtuisi seuraus B, niin todennäköisen syy-yhteyden näyttämistä pidetään sekä oikeuskäytännön, että lainkin tasolla riittävänä. Vakuutetun on siis korvauksen saadakseen osoitettava, että seuraus aiheutui todennäköisemmin työtapaturmasta, kuin muusta mahdollisesta syystä.

Tutkimuksessa tarkasteltiin työtapaturmaa ja syy-yhteyttä koskevia julkaisemattomia tapauksia vakuutusosoikeudesta vuoden 2012 alusta tammikuuhun 2018. Annettuja päätöksiä oli yhteensä 43. Näin monta päätöstä antaisi varmasti aiheita vieläkin tarkempaan analysointiin ja useampien johtopäätösten tekemiseen, kuin mihin pro gradu -tutkimuksessa on mahdollista ryhtyä. Edelleen olisi mielenkiintoista myöhemmin tutkia, onko vakuutusosoikeuden julkaistuissa päätöksissä samanlaisia argumentteja ja lopputuloksia kuin nyt tutkituissa julkaisemattomissa.

Ajan kuluessa voisi olla aiheita seurata, muuttuuko vakuutusosoikeuden tulkintalinja tulevaisuudessa sen myötä, että KKO on ennakkopäätöksissään järjestelmällisesti kumonnut VakO:n päätökset ja hyväksynyt valittajan perusteet syy-yhteyden olemassaolosta. Lähes kaikkiin vakuutusosoikeuteen ehtineisiin valituksiin edelleen sovellettiin vanhaa lakia, eli tapaturmavakuutuslakia. Sen lisäksi kolmeen tapaukseen soveltuivat urheilijaa ja maatalousyrittäjää koskevien erityislakien säännökset. Mielenkiintoisen näkökulman tulevaisuutta ajatellen muodostaa se, että ensimmäiset työtapaturma- ja ammattitautilain nojalla ratkaistavat syy-yhteysriidat ovat lähiaikoina ajankohtaisia vakuutusosoikeudessakin. Muuttaako uusi, lakiin kirjattu syy-yhteyden arviointivelvoite ratkaisulinjaa? Oikeustilan ja tapaturmakorvausprosessin kehittymistä Ruotsissa olisi aiheita seurata Suomessakin. Kuten johdannossa

todettiin, niin vakuutetut kohtaavat naapurimaassa syy-yhteyden osoittamisessa hyvin samankaltaisia ongelmia, kuin mitä tässäkin tutkimuksessa havaittiin. Ruotsissa tapaturmakorvauksista päättää viimeisenä asteena korkein hallinto-oikeus, ja sen tulkintalinja voisi antaa viitteitä siitä, mihin suuntaan korvauskäytännöt työtapaturmien kohdalla yleisesti kehittyvät.

Vakuutettu oli onnistunut ainoastaan yhdessä tapauksessa vakuuttamaan vakuutusosoikeuden syy-yhteyden todennäköisyydestä niin, että Tamlan päätöstä muutettiin. Tässäkin tapauksessa valituksen hyväksyntä koski vain osaa vaatimuksista. Lisäksi hyväksyttiin syy-yhteys vakuutusyhtiön ajamassa valituksessa, jossa muutoksenhakulautakunta oli jo todennut vamman johtuneen tapaturmasta. ”*Todennäköisen*” syy-yhteyden erittäin korkea kynnyks herätti kysymyksen siitä, onko vakuutetulla käytännössä edes mahdollisuuksia selvittää näyttötaakastaan?

Tämän tutkimuksen perusteella voidaan vetää johtopäätös, että vakuutusosoikeudessa näin ei ollut. Sekä vakuutusyhtiössä, että vakuutusosoikeudessa päättävät tahot ovat vakuutusasioiden ammattilaisia, eikä vakuutetun tietotaito useissa tapauksissa riittänyt vakuuttavan tuloksellisen argumentaation esittämiseen. Kun hoitavan lääkärin lausunnot ei useinkaan annettu todistusarvoa, niin jäi avoimeksi, että millä muilla keinoin syy-yhteys voitaisiin osoittaa? Ainoa henkilö, joka edes osin menestyi vaatimuksissaan, käytti avustajanaan asianajajaa ja asianajotoimistoa. Ilman avustajaa epätasapaino osapuolten argumentaatiomahdollisuuksien välillä korostui entisestään.

Heikomman suojan periaatteella voisi näin ollen olla perusteltu käyttöalansa myös vakuutusosoikeudessa, ja vakuutusosoikeuden ratkaisuissa tulisi huomioida myös osapuolten erilaiset mahdollisuudet esittää näyttöä, kuten KKO on tehnyt. Lisäksi avoimemmalla prosessilla ja kattavammilla perusteluilla valittaja saisi paremman mahdollisuuden vaikuttaa valituksensa menestymiseen. Suullisen käsittelyn tarpeellisuus nousi kysymykseksi monen tutkitun tapauksen kohdalla. Suullista käsittelyä ei vakuutusosoikeudessa yhdellekään myönnetty.

Vaikuttaa työtapaturmavakuuttamisen tarkoituksen vastaiselta, että lain sanamuodon mukaisesti vain yleisen lääketieteellisen todennäköisyyden perusteella tehty kapeakatseinen syy-yhteystulkinta jättäisi aina

epätodennäköisemmät ja harvinaisemmat vammat kokonaan korvausten ulkopuolelle. Tämä eväisi näiden seuraamusten kohdalla vakuutetuilta mm. sairaanhoitokulujen ja uudelleenkoulutuksen korvaamisen, mikä voi hidastaa hoitoon pääsyä, paranemista ja työkykyiseksi palaamista. KKO onkin yleisen lääketieteellisen tietämyksen ohella ottanut päätöksissään huomioon myös kunkin vahingoittuneen yksilöllisen tilanteen syy-yhteyttä ratkaistessaan. Pelkkä yleinen lääketieteellinen todennäköisyys ei näin ollen riitä ratkaisun perustaksi KKO:lle.

Myöskään ajallinen viive esimerkiksi oireiden ilmaantumisessa tai diagnosoinnissa, ei ole ennakkopäätösten mukaan välttämättä syy-yhteyden poissulkeva argumentti, vaan tätäkin tilannetta on arvioitava yksittäistapauksellisesti. Korkein oikeus on viime vuosina johdonmukaisesti ja usean päätöksen välityksellä antanut edellä mainitun ohjenuoran syy-yhteyden arvioinnin kriteereistä. Vakuutusosoikeus on tämän tutkimuksen mukaan yhtä johdonmukaisesti, sekä KKO:n ohjeistuksesta, että käydystä yhteiskunnallisesta keskustelusta huolimatta, pysynyt asiassa omalla linjallaan.

Työtaturmakorvauksilla on suuri merkitys vakuutetulle. Näin on varsinkin vakavimmissa ja pysyvän työkyvyttömyyden aiheuttaneissa tapaturmissa, koska lakisääteinen työntekijälle otettava vakuutus korvaa ansionmenetykset niin pitkään kuin niitä aiheutuu. Vakuutusosoikeuden linja todennäköisen syy-yhteyden arvioimisessa poikkesi korkeimman oikeuden prejudikaateista sekä argumentaation, että lopputuloksen osalta.

Korkein oikeus onkin säännönmukaisesti hyväksynyt valitukset vakuutusosoikeuden päätöksistä ja ratkaissut ne vakuutetun eduksi. Kun valitukset vakuutusosoikeudessa puolestaan lähes järjestelmällisesti hylättiin, niin tutkimusta tehdessä heräsi kysymys yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden toteutumisesta niiden työntekijöiden kohdalla, joiden tapausta ei käsitellä korkeimmassa oikeudessa. Vakuutusosoikeus jäi viimeiseksi oikeusasteeksi ja vakuutusosoikeuden päätös lainvoimaiseksi. Korkeimman oikeuden yritys ohjailla ratkaisukäytäntöä lukuisilla ennakkopäätöksillä ei ole muuttanut vakuutusosoikeuden ratkaisulinjaa syy-yhteyden arvioinnissa, vaikka näin voitaisiin ajatella. Vakuutettujen oikeusturva näyttää yhä toteutuvan vasta korkeimmassa

oikeudessa, mutta vain niiden onnekkaiden osalta, jotka saavat sinne valitusluvan.

Työkyvyttömyydestä aiheutuvan potentiaalisen työpanoksen menetyksen kustannukset olivat Suomessa *8 miljardia* euroa vuonna 2012,¹⁷⁹ eli korvausprosessien, ja sitä kautta hoito- ja kuntoutusprosessien sujuvuutta olisi syytä tehostaa. Korvauksia koskeva valitusprosessi on pitkä ja monimutkainen, ja panokset tapaturmavammojen korvaamista koskevissa jutuissa ovat sekä yksittäisen ihmisen, että yhteiskunnan kannalta korkeat. Syy-yhteysratkaisulla on pisimmillään vaikutusta vahingoittuneen loppuelämään. Sen vuoksi olisi toivottavaa, että KKO:n asiassa esittämät linjaukset huomioitaisiin pikaisesti alemmissa oikeuksissa, ja tulkintalinja saataisiin yhdenmukaiseksi kaikissa oikeusasteissa. ”*T.k.a.n.*”¹⁸⁰

¹⁷⁹ *Rissanen – Kaseva (STM)* 2014, s. 8.

¹⁸⁰ ”Tätä kaikki asianomaiset noudattakoot”, ks. esim. *Virolainen* 2010.